

ÖRESUNDS- REGIONENS FRAMTID

En ungdomsgenerations värderingar

David Andersson
National Sun Yat-Sen University

Åke E. Andersson
Jönköping International Business School

Ingvar Holmberg
Göteborgs Universitet

Öresunds- regionens framtid

En ungdomsgenerations
värderingar

Forskningsprojektet är finansierat av
Tekn Dr Ernst Wethjes Fond (som förvaltas av Handelskammaren),
Sparbankstiftelsen Skåne, Region Skåne, Malmö Stad och Krakfonden.

Tekn Dr Ernst Wethjes Fond

Sparbankstiftelsen
Skåne

KRAKS FOND

Öresunds- regionens framtid

En ungdomsgenerations
värderingar

Åke E Andersson
David E Andersson
Ingvar Holmberg

Åke E Andersson
Professor i nationalekonomi vid
Internationella Handelshögskolan i Jönköping

David E Andersson
Associate Professor, Institute of Public Affairs Management,
National Sun Yat-sen University, Kaohsiung, Taiwan

Ingvar Holmberg
Docent i statistik, Handelshögskolan Göteborg

©2010 Sydsvenska Industri- och Handelskammaren,
Åke E Andersson, David E Andersson, Ingvar Holmberg

Produktion: Grafix Konsult AB, Malmö
Omslagsfoto: Bertil Hagberg/Sesamphoto

Innehåll

Förord	7
Kapitel 1	
Öresundsregionens långsiktiga ekonomiska utveckling.....	10
Kapitel 2	
Värderingsstrukturens omvandling: från materialism till postmaterialism	17
Kapitel 3	
Postmaterialism och ekonomisk utveckling: en internationell jämförelse.....	25
Kapitel 4	
Ungdomar, postmaterialism och tolerans: ett Öresundsperspektiv	43
Kapitel 5	
Framtidens arbete och liv I: Varuhanterare? Nej tack	55
Kapitel 6	
Framtidens arbete och liv II: Kompisar, intressanta arbetsuppgifter eller pengar?	76
Kapitel 7	
Framtidens arbete och liv III: drömmen om villan	91
Kapitel 8	
Öresundsregionen: en eller två regioner?	102
Kapitel 9	
Ungdom vid Öresund förr och nu	116
Kapitel 10	
Sammanfattning och slutsatser	129
Referenser	137

Förord

För Öresundsregionen markerade det nya millenniet en startpunkt, ett slags år noll. Öresundsbronns öppnande var en nyckelinvestering som möjliggjorde en närmast världsunik process. Två grannregioner som åtskilt av vatten och nationsgräns kunde förenas i en funktionell gemenskap.

Men redan tio år innan detta startade Handelskammaren ett forskningsprojekt om Öresundsregionens integration. Projektets resultat presenterades i boken *Øresundsregionen Kreativitet Vaekst Integration (1992)*. Ansvariga var Professor Åke E Andersson och Professor Christian Wichmann Matthiessen.

Andersson hade redan på 80-talet lanserat K-teorin, en ekonomisk tillväxtteori baserad på framväxande kunskapsmiljöer. Denna var inte bara före den nu ofta citerade teorin om kreativa klasser som Richard Florida gjorde världsberömd i sin bok från 2002. Anderssons K-teori är också mer nyanserad och mer träffsäker för den som arbetar med utveckling i praktiken. Störst genomslag har den haft i Asien. Föreliggande analys drar på båda dessa teoribildningar och Ingelhart's (1977; 1997) stora arbeten med värderingar och dess relation till samhällsutveckling.

Christian Wichmann Matthiessen är en internationellt erkänd nestor inom forskningen om städer och regionutveckling. Han var bland annat tidig med att kvantifiera vetenskaplig produktion. Därmed kunde han dels göra jämförelser mellan olika delar av världen, dels närmare analysera en regions faktiska kunskapsmassa.

Sammantaget gav Anderssons och Wichmann Matthiessens utgångspunkter mycket kraftfulla och konkreta analytiska resultat. Det kanske viktigaste exemplet från projektet *Øresundsregionen Kreativitet Vaekst Integration* var att man kunde identifiera och precisera Öresundsregionens

faktiska styrkepositioner inom medicinsk forskning. Analysen innebar en upptäckt som blev inspirationen, eller ideologin om man så vill, för det som några år senare blev Medicon Valley. Boken visade också att de trafikprognoser som då gjordes för bron var alldeles för försiktiga. På dessa och andra punkter har tiden och utvecklingen givit författarnas analys rätt.

Den analys som presenteras i denna bok *Öresundsregionens framtid: En ungdomsgenerations värderingar?* är en del av ett större projekt som återupptar analyserna av brons betydelse från 1990-talet. Då ett decennium före brons öppnande, nu ett decennium efter. Under ledning av Andersson och Wichmann Matthiessen har ett dussin forskare arbetat med en rad strategiskt viktiga områden. Dessa handlar dels om att analysera den utveckling som skett för att förstå den bättre och dels om att teckna konturerna av framtida möjligheter. En mängd delområden bearbetas: Näringslivets lönsamhet och regionens ekonomiska utveckling, nyföretagande och innovationssystem. Trafikflöden, inklusive prisbildning och transportnötens integration. Institutionell analys, bland annat regionen i relation till europeisk integration. Kreativ potential och vetenskapliga samspel. Värderingar hos ungdomar och dagens beslutsfattare.

Dessa delmoment presenteras på olika sätt, men en övergripande sammanfattande analys och en diskussion om policy kommer att avsluta projektet.

Projektet har finansierats av Tekn Dr Ernst Wethjes Fond (som förvaltas av Handelskammaren) Sparbankstiftelsen Skåne, Region Skåne, Malmö Stad och Krakfonden.

I denna bok är det ungdomars värderingar som står i centrum. Klichéartat kan man konstatera att framtiden befolkas av dagens unga och att detta i sig är skäl att vara intresserad av deras värderingar och tankar. Den lång-

siktiga utvecklingen är intimt förknippad med vad ungdomar känner och tänker kring den framväxande regionen. Övergripande sätts möjligheternas gräns till stor del av deras värderingar och idéer.

Men denna analys är mycket mer konkret än så.

För det första bygger analysen på ett stort datamaterial som samlats in specifikt för denna analys. Att det omfattar både danska och svenska ungdomar är i sig unikt. För det andra är studien designad för att passa in i både etablerad modern ekonomisk teori och stora internationella empiriska studier.

Detta gör att man kan få fram välgrundade resultat om centrala frågor för Öresundsregionens framtid. Det handlar om arbetsmarknad och arbetsliv. Det handlar om bostadsmarknaden. Det berör kulturlivet. Och det berör självfallet integrationsprocessen i stort.

För alla som planerar privata eller offentliga investeringar och projekt i Öresundsregionen är detta både konkret och värdefullt material. Rapporten är värd många läsare och för dagens beslutsfattare i regionen är det närmast pliktliteratur.

Läs den, begrunda den och diskutera den.

Malmö i november 2010

SYDSVENSKA INDUSTRI- OCH HANDELSKAMMAREN

Per Tryding

1 Öresundsregionens långsiktiga ekonomiska utveckling

På knappt ett hundra år, ungefär mellan 1870 och 1970, omvandlades Själland och Skåne liksom det övriga Sverige och Danmark från en förhållandevis fattig utkant i Europa, präglad av landsbygdsnäringar och en kvardröjande hierarkisk samhällsordning, till ett modernt, *materialistiskt*, demokratiskt och allt mer urbaniserat industri- och välfärdssamhälle, bland de rikaste i västvärlden med stor utrikeshandel och ökat internationellt beroende.

Sverige och Danmark hade börjat industrialiseras långt senare än Storbritannien, New England i USA och den europeiska kontinentens centrala delar, vilket illustreras av följande tabell.

Tabell 1.1: Tillväxttakter i representativa nationella ekonomier under industrialiseringsprocessens fyra vågor

Nationell ekonomi	Årlig tillväxt av BNP per capita	Period
FÖRSTA VÅGEN		
Storbritannien	1.0	1785–1967
USA	1.7	1834–1967
ANDRA VÅGEN		
Frankrike	1.8	1840–1966
Tyskland	1.8	1860–1967
TREDJE VÅGEN		
Sverige	2.9	1870–1967
Japan	3.2	1879–1967
FJÄRDE VÅGEN		
Sydkorea	5.8	1950–1992
Taiwan	6.0	1950–1992

Källor: Maddison (1982), Crafts (2004)

Tillsammans med Japan, Italien och perifera delar av USA låg Sverige och Danmark i den tredje industrialiseringsvågen och kunde därmed dra nytta av erfarenheter från de tidigare industrialiserade länderna (ett storskaligt exempel på ”benchmarking”), kopiera deras lösningar och skynda på omvandlingstakten.

Industrialiseringen och dess stora kraftkälla ångmaskinen hade åtföljts av en omfattande utbyggnad av det nya transportsystemets järnvägar och linjesjöfart med ångfartyg, som i första hand var avsedd för tung gods-

trafik. Den hade revolutionerat produktionen med nya metoder, arbetsställen och yrken samt skapat en ny fysisk struktur, ökad ekonomisk tillväxt och snabb befolkningsökning i de största städerna och i ett flertal nya industristäder som i Sydsverige exemplifierades av Malmö, Landskrona och Helsingborg. Arbetsdelning och specialisering, bland annat på grundval av de fysiska förutsättningarna (närhet till råvaror, vatten, energi, hamnar och järnvägar), hade format deras olika inriktning och karaktär, som i hög grad bestått fram till vår tid, då mångsidighet och nyskapande blivit starkare tillväxtfaktorer än stordrift och specialisering.

De grundläggande värderingarna hade förändrats i samband med omvandlingen från det jordbruksbaserade samhället med dess uttalade värdering av kyrklighet, familj, sparsamhet och inordning i jordbrukets dygns- och årstidsrytm.

Det industriella samhället kom att ställa helt nya krav. Familj och släkt kom att underordnas nya strukturer. Varje arbetarfamilj kom att uppfattas som en del av ett stort proletärt kollektiv med gemensamma intressen och krav på sina naturliga motståndare – kapitalisterna.

Dessa ställde i sin tur krav, som innebar att arbetarna accepterade fabrikenas nya hierarkiska ordning. Det innebar prioritering av arbetets produktivitet och inordning i specialiserade arbetslag med tydlig arbetsdelning mellan olika arbetare. Framgång kunde enkelt mätas med materialistiska mått som kapitalets räntabilitet och arbetets lönesats.

Infrastruktur som begränsning och potential

Infrastrukturens omfattning och geografiska utsträckning ger den viktigaste förutsättningen för utvecklingen av regioners befolkning, näringsliv, kultur och sociala förhållanden. Samtidigt kan tillgången på infrastruktur vara en begränsning för den ekonomiska utvecklingen.

Infrastrukturen definieras med två grundläggande egenskaper:

1. Den är ett kollektivt kapital som samtidigt kan nyttiggöras av många företag eller hushåll.
2. Den har en, jämfört med annat kapital, stor livslängd.

Om man vill förklara och förutse den ekonomiska och sociala utvecklingen i termer av arbetsmarknad, produktionsstruktur, kapitalbildning eller interregional handel är det nödvändigt att ha en korrekt bild av infrastrukturens långsamma förändring. Genom dess kollektiva inverkan på mängder av beslut i företag, hushåll och myndigheter kan en till synes liten förändring av infrastrukturen i vissa kritiska skeden utlösa stora förändringar av lokaliseringssmönster, transport-, kommunikations- och handelsflöden.

Från den gamla till den nya infrastrukturen

En långsam och stadig förbättring av de logistiska nätverken, det vill säga nätverken för transporter och kommunikation och annan infrastruktur, leder förr eller senare till en så stor förändring av villkoren för produktion, distribution och konsumtion att hela den samhällsekonomiska strukturen måste genomgå en total omvandling.

En kontinuerlig utbyggnad av infrastrukturen förorsakar förr eller senare en närmast revolutionär strukturomvandling av de ekonomiska och därmed de politiska och kulturella samhällssystemen. Stora struktur-omvandlingar - som kan härledas ur utbyggnaden av transaktions- och transportnätverken - inträffar med mycket stora tidsmässiga mellanrum i världshistorien (Andersson och Andersson, 2008). I det europeiska perspektivet kan vi isolera tre sådana historiska, strukturella instabilitetsperioder.

Det finns många tecken som tyder på att Sverige, Danmark och större delen av Västeuropa står inför en fjärde period av strukturell instabilitet och ojämnavikt. En långsiktigt omfattande utbyggnad av nya nätverk för kommunikationer skapar förutsättningarna för strukturella omvandlingar av det ekonomiska och därmed de politiska och kulturella samhällssystemen.

Industrialismens transport- och kommunikationssystem var huvudsakligen storskaliga och linjebundna. Sjöfarten behärskades av stora rederier med linjesjöfart för passagerare och råvaror. Järnvägarna dominerades av kapacitetsstarka men glesa stamlinjenät. Meddelandesystemen var bara snabba i den mån det gällde kontakter mellan världens finansiella centra och stora befolkningskoncentrationer. Det var system byggda för stordrift och hierarkiskt organiserade beslutsvägar. Frågan är om världen någonsin mer kommer att se sådana spektakulära transportprojekt som atlanttrafikens *Queen Elizabeth I* och *II*, *United States* och *Ile de France* eller de amerikanska, europeiska och japanska järnvägarnas största och snabbaste tåg.

De senaste decenniernas utveckling av kommunikationer har varit betydligt mer diffus och svårfångad. Det som kanske mest präglar utvecklingen är övergivandet av storskalighet, gleshet, linjebundenhet och därmed rigiditet till förmån för rumslig efterfrågeanpassning med små och utomordentligt mobila fordon.

Marknadsformerna för industrialismens nätverk var monopolism, oligopol eller kartellbildningar. Stordriftsfördelar och tvånget till fasta och hierarkiskt uppbyggda linjesystem begränsade konkurrensen.

De nya transport- och kommunikationssystemen tvingar inte till samma monopolisering eller kartellbildning. Därför har också de föråldrade

monopol-, kartell- och regleringssystemen successivt avvecklats. Nätverken byggs nu ut i framförallt tre av varandra ömsesidigt beroende dimensioner:

1. Vägnäten med deras mångfald av bussar, personbilar, lastbilar och andra fordon. Tillgängligheten med bil till övriga delar av Sverige är störst i Mälardalen och utefter västkusten från Trollhättan-Uddevalla i norr till sydvästra Skåne i söder. En tredje tillgänglighetskorrridor sträcker sig utefter E4 förbi Jönköpings län och ned till västra Skåne.
2. Flygnäten med deras internationella, nationella och regionala flygplatser, flygledningssystem och passagerar-, last- och specialflygplan. De två ledande skandinaviska flygplatserna är Arlanda och Kastrup.
3. Telenäten med deras ständigt växande uppsättning av mobila och fasta telefoner och datorer med Internet-anslutning.

Tillsammans bildar dessa system ömsesidigt beroende nät med ständigt större flexibilitet.

Komplementariteten mellan telekommunikation och persontransporter

I den politiska debatten såväl i USA som i Europa har man föreställt sig att orternas åtkomlighet eller tillgänglighet med transportsystemen skulle få allt mindre betydelse i takt med utbyggnaden av telekommunikationer och särskilt den växande användningen av Internet. Nyligen genomförda studier av sambandet mellan användningen av telekommunikationer och efterfrågan på persontransporter i USA visar att högteknologiska och urbaniserade delstaters användning av telekommunikationer växer med ökad efterfrågan på persontransporter. Det tycks alltså vara så att utbyggnaden av IT- och annan telekommunikation ökar efterfrågan på persontransporter.

Komplementaritet mellan transport- och kommunikationsnät måste nödvändigtvis alltid gälla för e-handel och varutransporter. I den politiska debatten är det emellertid nu vanligt att hävda att kommunikation med informationsteknologiska hjälpmedel kan ersätta persontransporter. Historiska data motsäger denna hypotes (Grübler, 1990). Tillväxten av kommunikation (meddelandeöverföring) har långsiktigt tillvuxit i samma takt och direkt substitution har bara inträffat under världskrigen. Nyare undersökningar från USA (Haynes, 2002) har också visat att komplementaritet mellan kommunikation och persontransporter är den dominerande tendensen. Följande tabell illustrerar de viktigaste sambanden mellan kommunikation och persontransporter.

Tabell 1.2: Variabler som förklarar efterfrågan på persontransporter

Förklarande variabel	Urban delstat	Lantlig delstat
Lokal telekommunikation, minuter per år	+++	++
Inomstatliga telekommunikationer, minuter per år	+++	--

Källa: Haynes (2002)

+++	= mycket stark komplementaritet
++	= stark komplementaritet
+	= viss komplementaritet
---	= mycket stark substituerbarhet
--	= stark substituerbarhet
-	= viss substituerbarhet
0	= ingen effekt

Tabellen visar att de starkt urbaniserade delstaterna – som innehåller mer avancerade och högteknologiska orter – uppvisar en mycket stark komplementaritet, medan de jordbruksdominerade landsbygdsstaterna visar en betydande benägenhet att ersätta transporter med telekommunikation, särskilt vad gäller större avstånd.

Resultaten från denna undersökning gör behovet av kapacitet för persontransporter utomordentligt tydligt. Det innebär att regioner som samtidigt förfogar över flygplatser och god tillgänglighet med väg- och snabbtågstransporter kan förväntas få en överlägsen ekonomisk utveckling, allt annat lika. Öresundsregionen bör enligt dessa kriterier få en mycket gynnsam ekonomisk utveckling på längre sikt.

Den långsiktiga historiska förändringen av infrastrukturen är emellertid mångdimensionell och omfattar både materiella och immateriella gemensamma tillgångar, vilket översiktligt visas av följande tabell.

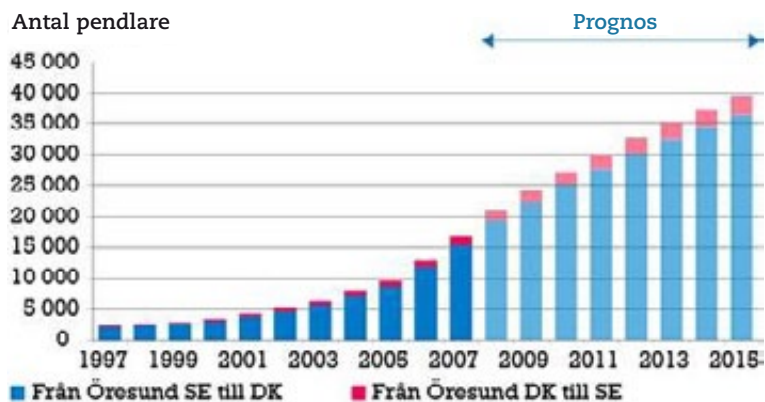
Tabell 1.3: Från industrisamhälle till kunskapssamhälle

Industrisamhällets Infrastruktur	Kunskapssamhällets infrastruktur
Transportnät	
Liten kapacitet	Stor kapacitet
Glesa och stela	Täta och flerlagrade
Storskaliga fordon (tåg, fartyg)	Småskaliga fordon (bil, flygplan)
Monopolmarknader	Konkurrensmarknader
Informationsnät	
Liten kapacitet	Stor kapacitet
Nationell, hierarkisk struktur	Global, icke-hierarkisk struktur
Materiell överföring (brev)	Dematerialiserad överföring
Nationella monopol	Global konkurrens
Utbildning	
Kort (c:a 3 år)	Lång (12-14 år)
Stora skillnader	Små skillnader
Få specialiseringar	Många specialiseringar
Ekonomiska lagar och regler	
Nationella	Kontinentala
Gemensamma värden	
Materialistiska	Postmaterialistiska
Nationella	Kosmopolitiska
Religiösa/marxistiska	Agnostiska/liberala
Hierarkiska	Jämställda
Produktivitetsorienterade	Kreativitetsorienterade

Öresundsregionens infrastrukturella förutsättningar

Öresundsregionen är ett nytt begrepp. Fortfarande vid början av 1990-talet var de flesta av regionens planerare och andra ”policy-makers” inriktade mot Skåne respektive Själland. Men tillkomsten av den fasta förbindelsen över Öresund skulle förändra regionens infrastruktur och därmed dess framtidsperspektiv. Redan under 2000-talets första decennium har samspelen över Öresund vuxit i snabb takt, vilket illustreras av den snabba tillväxten av mängden pendlare. På längre sikt väntas tillväxten fortsätta och nå fullt kapacitetsutnyttjande på broförbindelsen före år 2020.

Antal pendlare

www.tendensoresund.org

Slutsatser

Själland och Skåne är tätt befolkade regioner, som snabbt lämnar det traditionella industrisamhället. En ny ekonomisk postindustriell struktur byggs upp på en ny infrastruktur. Denna nya infrastruktur omfattar inte bara transport- och kommunikationsnät. Minst lika viktig är den immateriella infrastrukturen av kunskaper och värderingar. Nya Kommunikationssystem, Kunskaper, Kreativa miljöer och en framväxande ny Kulturmiljö gör det rimligt att tala om Öresundsregionen som en betydelsefull K-region. Denna K-region blir allt mera integrerad genom den växande arbets- och servicependlingen över sundet. En betydelsefull fråga är om den ekonomiskt motiverade integrationen följs av en motsvarande sammansmältning av regionens värderingsstruktur. Den bästa bilden av de troliga framtida skillnaderna och likheterna mellan Själlands och Skånes värderingar ges av dagens ungdomar. Mot den bakgrunden redovisar vi i de följande kapitlen värderingar av arbete och liv bland ungdomar i Själland och Skåne. Vi har valt att koncentrera undersökningen till studerande i gymnasiernas avgångsklasser. På så sätt fångar vi deras värdestruktur, när den individuella framtidsplaneringen är särskilt viktig. I den åldern avgörs ofta valen av studier och framtida yrke och synen på samhället har i allmänhet också stabiliserats. Flera värdestudier har visat att de värderingar som skapats fram till tjugoårsåldern tenderar att bestå under resten av livet.

2 Värderingsstrukturens omvandling: från materialism till postmaterialism

I alla samhällen finns det vissa värderingar som delas av stora grupper människor, men dessa värderingar varierar mellan olika regioner och tidsepoker. Västerländska värderingar sägs till exempel vara baserade på en grekisk, judisk och kristen idétradition som vidareutvecklades under renässansen och upplysningstiden. En sådan beskrivning kanske stämmer i stora drag, men beskrivningen är ändå ganska begränsad, eftersom den inte sätter det västerländska värderingssystemet i ett samhällsekonomiskt sammanhang. Visserligen finns det vissa värderingar som består, men det finns också värderingar som förändras i samband med sociala och ekonomiska strukturomvandlingar.

Den amerikanske statsvetaren Ronald Inglehart (se t.ex. Inglehart 1977, 1997, 2000) har ägnat de senaste 35 åren åt att utveckla en teori om värderingsstrukturens förändring och dess samband med ekonomisk utveckling. Enligt Inglehart har varje människa en mängd grundläggande värderingar som formas under uppväxten och stabiliseras kring 18 eller 19 års ålder. Grundvärderingarna kan genomgå mindre förändringar bland vuxna, men tenderar att till största delen ses som självklara beståndsdelar av den egna identiteten. På basis av empiriska resultat från världsomfattande intervjuundersökningar inom ramen för "World Values Survey" (WVS) hävdar Inglehart att det finns vissa grundläggande värderingar som delas av människor från alla delar av världen.

Inglehart indelar värderingsstrukturen i tre prioriteringskategorier: fysisk trygghet, materiell trygghet samt personlig utveckling. Dessa prioriteringskategorier ses på det stora hela som positiva i alla samhällen, men deras inbördes rangordning tenderar att avspegla de livserfarenheter som människor genomgår under de första arton till tjugo levnadsåren. Det är uppväxtåren som bildar en stabil bas för den egna värderingsstrukturen och som också fungerar som ett fundament för mer föränderliga konsumtionspreferenser. Statistiska analyser av värderingsundersökningar från olika delar av världen visar att det finns ett starkt samband mellan individers värderingsprioriteringar och den socioekonomiska miljön under uppväxtåren.

Ett barn som växer upp under krig eller våldsamma förhållanden tenderar att som vuxen prioritera fysisk trygghet, medan ett barn som utsätts för materiell brist men inte krig eller annat våld tenderar att prioritera materiell trygghet. Den som växer upp i en miljö med säkerställd fysisk

och materiell trygghet tenderar å andra sidan att fokusera på ”mjukare” värderingar som personlig utvecklingspotential, livskvalitet och mångfald. Inglehart (1997) skriver att en värderingsstruktur som prioriterar fysisk eller materiell trygghet präglas av de *materialistiska* ”överlevnadsvärderingar” som förknippas med det utpräglade industrisamhället, medan en prioritering av livskvalitet förknippas med det postindustriella samhällets *postmaterialism* och ”välmåendevärderingar”.

Materialistiska värderingar är vanligast i samhällen som genomgår eller just har genomgått en industriell revolution, medan postmaterialistiska värderingar framförallt präglar välutbildade höginkomsttagare i Väst-europa, Nordamerika och Australien. En grupp av människor med gemensamma grundläggande värderingar kan sägas ha en kollektiv och stabil värderingsstruktur, vilket implicerar att värderingsstrukturen utgör en viktig del av de informella institutioner som delas av en socioekonomiskt definerad grupp.

I det politiska livet kan man skönja en långsam men kontinuerlig omvandling från materialistiska till postmaterialistiska prioriteringar i hela västvärlden efter andra världskriget. Denna omvandling avspeglar den ökande befolkningsandelen som upplevt både fysisk och materiell trygghet under uppväxtåren. Värderingsstrukturens omvandling är därför en kohort- snarare än en livscykeleffekt. Som en konsekvens härutav är de politiska prioriteringarna inte längre de samma som de en gång var. I materialistiska samhällen (Kina är enligt WVS nutidens mest materialistiska samhälle) är de delade politiska prioriteringarna ekonomisk tillväxt samt lag och ordning, vilket innebär att de centrala politiska mötsättningarna förknippas med fördelningen av materiella resurser och inkomster. I de samhällen där postmaterialistiska värderingar blir allt vanligare är prioriteringarna annorlunda, speciellt bland de yngre och välutbildade. Bland postmaterialistiska politiska prioriteringar kan nämnas miljöpolitiska målsättningar, estetik och yttrandefrihet. Dessutom tenderar nationella, etniska och religiösa lojaliteter att bli mindre viktiga till förmån för kosmopolitiska värderingar och en mer utbredd önskan om valfrihet i fråga om livsstil och världsåskådning.

Postmaterialistiska värderingar har inte enbart politiska implikationer. Inglehart (1997) driver tesen att den nya värderingsstrukturen påverkar alla viktiga personliga val, inklusive val av yrke, familjestruktur, religion och sexuellt beteende. Han menar vidare att omvandlingen är djupgående och får till följd att västerländska samhällen för närvarande genomgår en institutionell revolution:

Just därför att de har uppnått höga nivåer av ekonomisk trygghet, så har de västerländska samhällen som först industrialiserades successivt betonat postmaterialistiska värderingar, och därigenom prioriterat livskvalitet högre än ekonomisk tillväxt. I detta avseende har det postmaterialistiska värderingssystemets genombrott undertryckt den protestantiska etiken. (Inglehart, 2000, s. 225, författarnas översättning)

Inglehart har analyserat olika födelsekohorters värderingssystem på nationell nivå, men har varit mindre intresserad av förekomsten av postmaterialistiska värderingar inom olika socioekonomiska grupper. Richard Florida (2002) visar däremot hur postmaterialism inte bara separerar länder värderingsmässigt, utan även olika socioekonomiska grupperingar inom samma land. Han noterar att cirka 50 miljoner amerikaner tillhör en grupp som han kallar för den ”kreativa klassen”, vilket syftar på en grupp med en värderingsstruktur som varken är traditionell eller modernistisk i konventionella termer. Den kreativa klassen kännetecknas av ett värderingskluster som påminner om Ingleharts postmaterialister: de är miljömedvetna, jämställda och spirituella, men förkastar traditionell religion. Som konsumenter kännetecknas de av ett intresse i personlig utveckling, har eklektisk smak, gillar internationella och exotiska erfarenheter samt säger sig inte vara materialistiska. Florida (a.a.) anser att den kreativa klassen på det stora hela kombinerar postmaterialistiska värderingar och en kreativ livsåskådning:

Kanske bevittnar vi det som Mokyr [1990] kallar för *homo creativus*. Vi lever annorlunda och eftersträvar nya livsstilar eftersom vi ser oss själva som en ny sorts människa. Vi är mer toleranta och mer liberala både därför att våra materiella omständigheter tillåter det och eftersom den nya Kreativa Tidsåldern uppmanar oss att vara på detta sätt. En ny samhällsklass har, i korthet, uppnått en dominerande ställning under de senaste två årtiondena, och denna förändring har på ett fundamentalt sätt omvandlat vår ekonomi och vårt samhälle – och omvandlingen fortsätter. (Florida, 2002, s. 82, författarnas översättning)

I Sverige – som Inglehart kallar ett av världens mest postmaterialistiska samhällen – visade flera stora enkäter under nittioalet att högt utbildade unga kvinnor tenderar att vara det mest postmaterialistiska segmentet av befolkningen (Andersson, Fürth och Holmberg, 1997). En detaljerad statistisk analys visade att de mest utpräglade postmaterialistiska värderingarna var motstånd mot ”acceptans av hierarkier och självkontroll” samt uppskattning av ”en kosmopolitisk världsåskådning”. Andra värde-

ringar som visade sig ha starka samband med övriga postmaterialistiska värderingar var en positiv syn på mobilitet, kreativitet och självständighet.

Resultaten från tidigare svenska undersökningar visar upp en annan sida av de postmaterialistiska värderingarna: motståndet mot hierarkier på arbetsplatser och inom samhället i stort. Det verkar som en ny fokusering på ”social jämlikhet” har ersatt industrialismens fokusering på jämlikhet i fördelningen av materiella resurser. Speciellt i norra Europa har den nya sociala jämlikheten gjort att nya informella institutioner etablerats: det har blivit konventionellt att använda ”du” och förmån i alla sociala sammanhang. Tabell 2.1 ger en sammanfattning av de överordnade värderingarna i det industriella respektive postindustriella samhället.

Tabell 2.1: Industrisamhällets och det postindustriella samhällets ”katekismer”

Industrisamhället (1890-1980)	Det postindustriella samhället (1980-)
Frihet	Integritet
Materiell jämlikhet	Social jämlikhet
Broderskap	Tolerans
Tillväxt	Hållbar utveckling
Effektiv resursallokering	Skapande av nya resurser
Exploatering av naturtillgångar	Bevarande av naturtillgångar

Källa: Baserad på Andersson och Sylwan (1997)

När Inglehart först började mäta postmaterialism på slutet av sjuttioalet, baserade han sina jämförelser på en enda fråga i WVS, som visade sig vara den bästa prediktorn för ett stort kluster av allmänt postmaterialistiska värderingar. Frågan gällde vilka av fyra samhällmålsättningar som borde prioriteras under de kommande tio åren, där respondenten fick välja två av följande fyra alternativ:

1. Att upprätthålla ordningen i samhället
2. Ge folk mer att säga till om vid viktiga samhällsbeslut
3. Bekämpa prisökningar
4. Skydda yttrandefriheten

Alternativen 1 och 3 är materialistiska prioriteringar, medan alternativen 2 och 4 är postmaterialistiska prioriteringar. På basis av svaren till denna fråga skapade Inglehart sitt första postmaterialismindex på nationsnivå (”4-itemindex”), där postmaterialismindex = (andelen som angivit alternativ 2 och 4) – (andelen som angivit alternativ 1 och 3). Tabell 2.2 visar detta index dels för Sverige och Danmark och dels för ett antal länder från övriga världen vid olika undersökningstillfällen.

Under åttiotalet utvecklades ett nytt utökat postmaterialismindex, där två ytterligare prioriteringsfrågor har tillfogats. Det innebär att det nya indexet består av tre frågor med fyra prioriteringsalternativ per fråga. Respondenterna ombedes även här välja ut de två samhällsmålsättningar som de prioriterar högst bland de fyra alternativ som ges i var och en av de tre frågorna. Tabell 2.3 ger samtliga svarsalternativ jämte Ingleharts klassificering (postmaterialism, materialism, neutral). Klassificeringen baseras på empiriska resultat: Val av ett postmaterialistisk alternativ uppvisar ett positivt samband med val av övriga postmaterialistiska alternativ. På samma sätt gäller att de materialistiska alternativen har ömsesidiga positiva samband. Ett svarsalternativ – ”att försöka göra stad och landskap vackrare” – formulerades som ett postmaterialistiskt alternativ, men statistisk analys av empiriska undersökningsresultat från ett antal länder visade att valet av detta svarsalternativ var oberoende av övriga svarsalternativsval.

Tabell 2.2: Postmaterialismindex ("4-itemindex"); urval av länder; 1981-2007

Land	1981-84	1990-91	1995-2001	2005-07	Genomsnitt 1981-2007
Australien			+27,1	+7,4	17,2
Kanada	-6,3	+13,7	+20,8	+20,9	12,3
Sverige	-11,3	+8,6	+16,1	+19,3	8,2
Schweiz		+10,8	+3,9	+8,7	7,8
Danmark	+12,2	-0,5	+7,6		6,4
Nederländerna	-5,4	+22,1	+10,2	-1,8	6,3
USA		+6,1	+16,2	-3,7	6,2
Storbritannien	-12,0	-0,3		+13,9	0,5
Tyskland	-8,4	+13,7	-8,5	-3,6	-1,7
Italien	-39,0	-2,1	+14,3	+1,2	-6,4
Belgien	-19,6	+1,8	-2,6		-6,8
Frankrike	-15,4	+4,2	-10,0	-7,8	-7,2
Norge	-22,7	-19,2	-2,4	+12,1	-8,0
Japan	-31,7	-18,6	-8,2	-15,7	-18,6
Spanien	-41,0	-10,2	-12,1	-24,0	-21,8
Polen		-25,1	-29,3	-24,5	-26,3
Brasilien		-33,8			-33,8
Indien		-34,3	-43,8	-32,0	-36,7
Ryssland		-36,0	-50,4		-43,2
Kina		-45,0	-45,5	-44,0	-44,8

Källa: World Values Survey, 1981-2007

Tabell 2.3: Svartalernativ på tre frågor om de viktigaste samhällsmålsättningarna under de kommande 10 åren med Ingleharts klassificering (PM=postmaterialism; M=materialism; 0=neutral)

Fråga 1		Fråga 2 (="4-itemindex")		Fråga 3	
Att upprätthålla en hög ekonomisk tillväxt	M	Upprätthålla ordningen	M	Att skapa en stabil ekonomi	M
Att värna om ett starkt försvar	M	Ge folk mer att säga till om vid viktiga samhällsbeslut	PM	Utveckling mot ett mindre opersonligt och mer mänskligt samhälle	PM
Att ge folk mer att säga till om på jobbet och i lokala frågor	PM	Bekämpa prisökningar	M	Utveckling mot ett samhälle där idéer är viktigare än pengar	PM
Att försöka göra stad och landsbygd vackrare	0	Skydda yttrandefriheten	PM	Kampen mot kriminalitet	M

Källa: Inglehart (1997)

Med hjälp av denna mer utförliga kartläggning av respondenters samhällsprioriteringar är det möjligt att använda sig av ett mer innehållsrikt postmaterialismindex, där postmaterialismindex = (urvalsandel med 4 eller 5 postmaterialistiska prioriteringar) – (urvalsandel med 0 eller 1 postmaterialistisk prioritering). Tabell 2.4 ger en sammanställning för samma urval av länder som i Tabell 2.2.

Tabell 2.4: Postmaterialismindex ("12-itemindex"); urval av länder; 1990-2007

Land	1990-91	1995-2001	2005-07	Genomsnitt 1990-2007
Schweiz	+20,4	+10,8	+15,1	+15,4
Nederländerna	+17,8		+3,0	+10,4
Sverige	+3,2	+8,9	+11,3	+7,8
Frankrike	+8,1		+6,8	+7,4
Kanada	+4,2	+8,7	+6,3	+6,4
Tyskland	-2,9	+6,2	+6,4	+5,2
Danmark	+1,1	+7,6		+4,4
Australien		+12,6	-7,0	+2,8
Belgien	+2,6			+2,6
Spanien	+4,7	-1,9	-10,3	-2,5
Italien	-2,2		-2,9	-2,6
Storbritannien	-4,9	-4,3	+0,6	-2,9
Norge	-12,1	-5,4		-8,8
Japan	-8,5	-7,9	-20,4	-12,3
USA	-14,2	-9,7	-26,5	-16,8
Brasilien	-17,8	-16,1	-22,5	-18,8
Polen	-24,3	-40,5	-23,6	-29,5
Indien	-28,7	-38,2	-31,9	-32,9
Ryssland	-40,5	-57,8	-59,3	-52,5
Kina	-53,0	-63,8	-56,7	-57,8

Källa: World Values Survey 1990-2007

Det finns självklart en viss konjunkturkänslighet hos dessa index. Det kan till exempel vara rimligt att förmoda att en lågkonjunktur ger upphov till en omprioritering av ekonomisk tillväxt, medan terrorattacker på samma sätt kan ge upphov till en större prioritering av ett starkt försvar eller lag och ordning. Ingleharts resonemang om värderingarnas stabilitet kanske därför är något överdriven, åtminstone i fråga om de prioriteringar som mäts med de två postmaterialismindexen. Å andra sidan synes det rimligt att anta att det krävs en ekonomisk eller annan trygghetshotande kris för att få en postmaterialist att omprioritera de materialistiska målsättningarna för samhället. För en renodlad materialist prioriteras *alltid* de materialistiska målsättningarna, under högkonjunkturer likväl som under lågkonjunkturer.

Av tabell 2.2 och 2.4 framgår att Sverige och Danmark tillhör de mest postmaterialistiska länderna i världen, oavsett vilket av Ingleharts index man använder sig av. Detta är inte överraskande, med tanke på att övriga länder med en lika utpräglad inriktning på vetenskap och forskning – till exempel Kanada, Nederländerna och Schweiz – också uppvisar samma postmaterialistiska tendens. Indien, Ryssland och speciellt Kina är de länder som har de mest utpräglade materialistiska värderingsstrukturerna. De så kallade BRIC-länderna (Brasilien, Ryssland, Indien, Kina) genomgår för närvarande en industriell revolution, som tydligt avspeglas i deras inbördes likartade värderingsstruktur. BRIC-ländernas likheter är ur ett samhällsvetenskapligt perspektiv speciellt intressant, eftersom den gemensamma värderingsstrukturen tyder på att ekonomisk utvecklingsnivå har en större inverkan på värderingsstrukturen än BRIC-ländernas sinsemellan mycket olikartade idéarv och kulturella traditioner.

3 Postmaterialism och ekonomisk utveckling: en internationell jämförelse

Inglehart (1997, 2000) argumenterar för att de postmaterialismindex som mäter samhällsprioriteringar (se kapitel 2) är de bästa diagnostiska instrumenten för att få en allmän uppfattning om ett samhälles övergripande värderingsstruktur och allmänna utvecklingsnivå. Hans grundhypotes är att andelen postmaterialister – där han numera använder sig av tre versioner av indexet med antingen fyra, åtta eller tolv svarsalternativ – kontinuerligt ökar som andel av befolkningen under de perioder som kännetecknas av stigande materiell levnadsstandard och fredliga relationer med omvärlden. Antagandet att vuxna har stabila värderingar implicerar dessutom att ekonomiska eller politiska kriser endast kan ha en effekt på de värderingar som framtidens vuxna omfattar; däremot skulle nuvarande kriser bara kunna ha försumbara effekter på värderingsstrukturen hos de som redan är vuxna.

När man detaljstuderar de senaste intervjuundersökningar som utförts inom ramen för WVS får man anledning att betvivla stabiliteten hos alla tre versionerna av postmaterialismindex. Som exempel kan nämnas att andelen amerikaner som prioriterade det materialistiska svarsalternativet ”att värna om ett starkt försvar” uppmättes till 16 procent 1990, 14 procent 1995 och 16 procent 1999 för att därefter nästan fördubblas till 29 procent år 2006. Detta är inte en effekt som kan förklaras av mer militaristiska ungdomar, vilket är implikationen av kohortantagandet. Snarare rör det sig om en ny upplevd fysisk otrygghet hos många äldre vuxna efter terrorangreppen på World Trade Center år 2001.

Ingleharts empiriska analyser (1997) visar emellertid även att intolerans mot avvikande minoriteter är minst lika starkt förknippad med förindustriella och nyindustrialiserade samhällen som postmaterialismindex är med de mest postindustriella samhällena. Skillnaden är att vissa sorters tolerans verkar vara mer stabila i form av oförändrade värderingar under ekonomiska eller politiska kriser. Ett exempel är andelen amerikaner som inte kan tänka sig att ha grannar av annan ras än de själva; denna andel sjönk från nio procent år 1990 till fyra procent år 2006. En liknande trend kan noteras i fråga om andelen amerikaner som inte kan tänka sig homosexuella grannar; andelen sjönk från 39 procent år 1990 till 26 procent år 2006.

Tolkningen att toleranta värderingar är mer stabila än avvägningen mellan politiska trygghetsmålsättningar och mjukare livskvalitetsmålsätt-

ningar är inte svår att motivera. Varför skulle en person som haft en tolerant inställning gentemot homosexuella under uppväxtåren utveckla intolerans som vuxen? Det är inte speciellt troligt att stigande arbetslöshet eller väpnade konflikter skulle få en sådan person att förknippa dessa sorters problem med slutsatser som till exempel att homosexuella konkurrerar för mycket på arbetsmarknaden eller utgör en säkerhetsrisk (det samma gäller "annan ras" i samhällen som sedan länge består av olika "raser", men däremot kan nya invandrare uppfattas som problematiska under perioder med hög arbetslöshet, vilket implicerar att vi bör förvänta oss större instabilitet vad gäller invandrarfientliga värderingar än homofobiska eller rasistiska värderingar).

Antagandet att tolerans – och speciellt tolerans gentemot homosexuella – är typiskt för postindustriella samhällen förknippas mer med Richard Florida (2002) än Ronald Inglehart. Florida har i ett antal empiriska undersökningar visat att de mest postindustriella amerikanska regionerna också har de högsta befolkningsandelarna homosexuella, vilket främst förklaras av att homosexuella flyttar till sådana regioner i större utsträckning än vad som kan förklaras av mer "objektiva" utbildningsrelaterade faktorer (homosexuella har ungefär samma genomsnittliga utbildningsnivå som heterosexuella). Florida har därför utvecklat ett "gay index" som han använder som indikator på graden av socioekonomisk utveckling i amerikanska stadsregioner. Han har också myntat begreppet "3T", som syftar på de tre karaktäristika som han menar krävs för dynamisk regional utveckling: talang (kompetens och kreativitet), teknologi och tolerans.

Floridas betoning av tolerans gentemot homosexuella förklaras inte av att den är speciellt viktig i sig själv. Snarare ses toleransen gentemot denna grupp som en speciellt tillförlitlig indikator på den allmänna toleransnivån hos befolkningen i en region; motiveringen är att regioner attraherar homosexuella om de har en befolkning som tolererar dem, vilket även antas vara förknippat med en allmänt tolerant värderingsstruktur i fråga om ovanliga livsstilar, yrken och världsåskådningar.

Florida (2002, 2008) använder sig av ett antal indikatorer på human kapital, högteknologisk kapacitet och tolerans för att räkna fram "kreativitetspoäng" för alla amerikanska stadsregioner. De fyra städer som har flest kreativitetspoäng är i tur och ordning San Francisco, Austin, San Diego och Boston. Dessa kreativa stadsregioner har en rad likheter. De är specialiserade på kreativ kunskapsproduktion; de har mångkulturella befolkningar med en hög koncentration av ett stort antal etniska, språkliga, religiösa och sexuella minoriteter; de är dessutom regioner med ovanligt komplexa ekonomier genom en långtgående kunskaps- och arbetsdelning.

Toleransnivåer runt om i världen

World Values Survey (WVS) omfattar ett stort antal frågor, däribland ett antal frågor som kan användas för att mäta och jämföra tolerans i olika länder. Två frågor är speciellt viktiga. Den ena frågan gäller om man kan tänka sig att ha grannar från ett antal olika grupper, där grupperna i fråga identifieras med hjälp av egenskaper som har förknippats med stigmatisering och diskriminering i åtminstone vissa kulturer eller tidsepoker. Den andra frågan gäller graden av acceptans av ett antal kontroversiella aktiviteter eller livsstilar. Speciellt intressanta är de alternativ som förknippas med stora variationer över tid och rum, eftersom variabilitet gör det möjligt att kartlägga olika sorters samband med hjälp av statistiska metoder. Exempel på alternativ med för liten variabilitet är andelen som kan tänka sig att ha narkomaner som grannar (låg andel överallt) eller andelen som kan tänka sig ogifta par som grannar (i stort sett alla, med undantag av vissa muslimska länder).

Tabell 3.1 ger andelar som inte kan tänka sig grannar från tre olika grupper (homosexuella, annan ras och invandrare) i Sverige och Danmark vid olika tillfällen samt i vissa andra länder vid senaste undersökningstillfälle. Tabell 3.2 ger den genomsnittliga acceptansen hos befolkningen avseende homosexualitet, skilsmässor och prostitution, enligt respondenternas val på en tiogradig Likertskala, där 10 innebär att respondenten anser att beteendet eller livsstilen i fråga alltid kan accepteras, medan 1 innebär att respondenten tycker att beteendet är helt oacceptabelt.

Tabellerna visar att Sverige under det senaste årtiondet har varit världens mest toleranta land, åtminstone vad gäller synen på avvikande grannar och graden av berättigande av homosexualitet och skilsmässor. Det enda undantaget gäller prostitution, där speciellt Nederländerna och Schweiz samt även ett ganska stort antal andra europeiska länder är mer toleranta. Danmark tillhör också en av världens mest toleranta länder, men avsaknaden av WVS-studier efter 1999 gör att de danska resultaten i tabellen endast direkt kan jämföras med de svenska resultaten från samma år samt Belgien, som också hade sin senaste WVS undersökning år 1999. Alla övriga resultat i de två tabellerna refererar till resultat av undersökningar som genomfördes mellan 2005 och 2007.

Tabell 3.1: Andel som inte kan tänka sig grannar från tre olika grupper; urval av länder; 1990-2007

Land	Homosexuella	Annan ras	Invandrare	Genomsnitt
Sverige 2006	4,4	1,8	2,3	2,8
Sverige 1999	6,1	2,5	2,8	3,8
Sverige 1996	11,2	3,0	4,7	6,3
Norge	8,3	4,1	7,8	6,7
Kanada	15,7	2,5	4,6	7,6
Nederländerna	4,9	8,5	9,8	7,7
Danmark 1999	8,0	7,4	10,6	8,7
Spanien	9,4	8,6	8,3	8,8
Schweiz	12,4	6,2	8,0	8,9
Danmark 1990	11,7	7,0	11,6	10,1
Sverige 1990	17,7	6,5	8,9	11,0
Australien	22,4	4,8	5,9	11,0
Brasilien	26,1	5,3	8,1	13,2
Storbritannien	18,8	5,4	15,9	13,4
Tyskland	17,3	8,6	15,7	13,9
USA	26,0	4,1	13,2	14,4
Belgien (1999)	17,4	16,5	18,2	17,4
Italien	25,4	12,9	16,3	18,2
Polen	56,3	13,7	15,0	28,3
Japan	68,5	10,6	16,6	31,9
Frankrike	34,1	26,8	43,2	34,7
Kina	68,4	15,9	20,2	34,8
Ryssland	67,5	17,1	32,6	39,1
Indien	45,2	48,8	39,2	44,4

Källa: World Values Survey 1990-2007

Anm.: Där årtal ej angivits gäller observationerna undersökningar mellan 2005 och 2007

Tabell 3.2: Genomsnittlig acceptans av tre olika aktiviteter/livsstilar; urval av länder; 1990-2007 (10-gradig Likert-skala med 10=accepteras alltid till 1= accepteras aldrig).

Land	Homosexualitet	Skilsmässor	Prostitution	Genomsnitt
Sverige 2006	8,4	8,4	3,1	6,6
Sverige 1999	7,7	7,8	3,9¹	6,5
Nederländerna	7,2	6,4	5,6	6,4
Schweiz	7,3	6,9	5,1	6,4
Norge	7,7	7,2	4,1	6,3
Sverige 1996	7,0	7,6	3,9	6,2
Spanien	6,7	7,1	4,6	6,1
Tyskland	6,5	6,7	4,5	5,9
Danmark 1999	6,6	7,3	3,6²	5,8
Australien	5,6	6,7	4,6	5,6
Frankrike	6,5	6,9	3,4	5,6
Danmark 1981	5,2	6,9	4,1	5,4
Storbritannien	5,7	6,4	3,9	5,3
Kanada	5,7	6,0	3,3	5,0
Belgien (1999)	5,4	5,5	3,4	4,8
Danmark 1990	4,7	5,9	3,6	4,7
USA	4,6	5,8	3,2	4,5
Sverige 1982	4,4	6,1	2,6	4,4
Japan	4,8	6,4	2,0	4,4
Sverige 1990	4,5	6,3	2,1	4,3
Brasilien	4,2	5,6	3,1	4,3
Italien	3,3	5,0	2,4	3,6
Polen	3,1	4,7	2,5	3,4
Ryssland	2,5	5,4	2,3	3,4
Indien	3,0	3,9	3,1	3,3
Kina	1,6	2,7	1,4	1,9

Källa: World Values Survey 1990-2007; ¹1996; ²1990.

Tabellerna i detta och föregående kapitel visar att det finns vissa regionala tendenser vad gäller både postmaterialismindex och de olika måtten på tolerans. Det finns en allmän tendens för Skandinavien, Nederländerna och Schweiz att utgöra ett värderingsmässigt enhetligt kluster. Man skulle kunna uttrycka det som att dessa sex länder (i regionen ingår även Island) bildar en region där i stort sett alla värderingar passar för det postindustriella kunskapsamhället. Dessutom finns det två kluster av länder som överlappar på olika sätt med dessa sex värderingsmässigt postindustriella länder.

Det första klustret består av Australien, Kanada, Nya Zeeland och Storbritannien. I dessa länder har man en hög prioritering av vissa post-materialistiska samhällsmålsättningar – speciellt yttrandefrihet och demokratisering – samt relativt stor tolerans gentemot etniska, språkliga och religiösa minoriteter. Däremot finns det i dessa engelskspråkiga länder relativt stora minoriteter som är ”sexuellt konservativa”: många vill inte ha homosexuella grannar och ser även homosexualitet, prostitution, och skilsmässor som sociala problem. Man kan säga att dessa fyra länder intar en position mellan Skandinavien, Nederländerna och Schweiz (mer sexuellt toleranta) å ena sidan och USA och Irland å andra sidan (mindre sexuellt toleranta).

Det andra klustret består framförallt av Tyskland, Frankrike, Österrike och Belgien. Här finns också en postmaterialistisk tendens, men betoningen ligger på värderingar som att man bör eftersträva ett ”mänskligare samhälle” där ”idéer betyder mer än pengar”, snarare än på yttrandefrihet och fördjupad demokratisering. Också toleransen har en annan inriktning: klustret är relativt sett mer tolerant gentemot sexuella avvikelser än gentemot etniska minoriteter. En hypotes kan vara att den något större främlingsfientligheten som har noterats i Danmark och, som vi skall se senare, även i Skåne än i övriga Skandinavien är en avspeglning av regionens närhet till kontinenten; de danska värderingarna ligger i allmänhet mellan de svenska och de tyska.

Det finns också andra intressanta observationer. Spanien är till exempel intressant genom att kombinera en näst intill skandinavisk tolerans med tämligen materialistiska samhällsprioriteringar. Å andra sidan har Italien, Japan och USA värderingar som mer påminner om östra Central-europas än om Skandinavien. Kina, Indien och Ryssland har utpräglat materialistiska och intoleranta värderingar, medan Brasilien är nästan lika materialistiskt men inte alls lika intolerant.

Ekonomisk utveckling och värderingsstruktur

I enkla nationalekonomiska modeller används ofta BNP per capita som mått på ekonomisk utveckling. Detta mått är ofta missvisande, eftersom det är möjligt att kombinera en primitiv ekonomi med hög medelinkomst. Det gäller framförallt för länder som råkar ha värdefulla naturtillgångar inom sina gränser. Oljeemiraten kring Persiska viken är rika samtidigt som teknisk expertis importeras och en stor minoritet av befolkningen består av analfabeter. Vad kännetecknar då dagens mest utvecklade regioner, om utveckling syftar på övergången från ett industriellt till ett postindustriellt samhälle? Det finns ett antal gemensamma nämnare hos

dessa regioner. Framförallt har de en komplex ekonomi med stor andel kunskapshanterare i arbetskraften. Dessvärre är det svårt att erhålla standardiserade data på nationell nivå för ekonomins komplexitet eller andelen kunskapshanterare. Men det finns också andra kännetecken, till exempel hög levnadsstandard, hög genomsnittlig utbildningsnivå och bra sjukvård. Kreativa regioner har i allmänhet också ett väl fungerande lagsystem och grundlagsskyddad yttrandefrihet. Vi kan därför använda oss av ett antal standardiserade mått för att analysera relationen mellan värderingsstruktur och ekonomisk utveckling.

Vi har valt att använda oss av tre komplementära mått på utveckling. Det så kallade "Human Development Index" (HDI) utvecklades av FN i samarbete med den indiske ekonomen Amartya Sen. Måttet är tillsammans med BNP per capita det mest använda sammanfattande måttet på ekonomisk utveckling och består av tre komponenter med samma vikt: materiell levnadsstandard (BNP per capita uttryckt i köpkraftspariteter); förväntad livslängd; allmän utbildningsnivå (som både inkluderar läs- och skrivkunighet och andelen av de relevanta åldersgrupperna som genomgår primär, sekundär eller tertiär utbildning). Norge och Island har under de senaste åren haft världens högsta HDI.

Men ett postindustriellt samhälle omfattar inte bara materiellt välstånd och en stort konsumtion av utbildnings- och sjukvårdstjänster. Det krävs också öppenhet inför nya ideer och ett politiskt system som inte systematiskt favoriserar "insiders". Därför använder vi oss också av ett pressfrihetsindex och ett korruptionsindex för att komplettera bilden av allmän socioekonomisk utvecklingsnivå.

Pressfrihetsindex (PFI) har utvecklats av Freedom House och mäter den *faktiska* graden av yttrandefrihet i ett land. Betoningen av "faktisk" har att göra med att nästan alla europeiska länder har garanterad yttrandefrihet inskriven i någon lagtext. Därför mäter PFI inte endast det lagmässiga skyddet, utan även andra faktorer som kan påverka möjligheten att fritt uttrycka åsikter, till exempel förekomsten av informella politiska påtryckningar, lagar mot förtal, domstolars politiska oberoende, graden av själv censur och kostnader associerade med att etablera oberoende företag inom massmedieindustrin. År 2009 rankades Island som det land som hade den största faktiska pressfriheten, tätt följt av de övriga nordiska länderna, Beneluxländerna samt Schweiz.

Korruptionsindex (CPI) är baserat på stora och tämligen komplexa internationella intervjuundersökningar som organiseras av den Berlinbaserade organisationen Transparency International. Eftersom tillförlitlig statistik i allmänhet inte finns, baseras indexet på bedömningar av kor-

ruption bland olika lokala och internationella grupper. År 2008 var Sverige, Danmark och Nya Zeeland de tre länder som bedömdes som världens minst korrumpierade länder (alla tre fick 9,3 poäng på en 10-gradig skala).

Med hjälp av dessa tre delindex har vi skapat ett sammansatt Socio-Ekonomiskt Utvecklingsindex (SEU) som kombinerar måtten på följande vis:

1. HDI (50%)
2. PFI (25%)
3. CPI (25%)

Det finns ett starkt samband mellan de tre delindexen, vilket innebär att länder med hög HDI (hög köpkraft, medellivslängd och utbildningsnivå) också tenderar att ha låg korrupsionsnivå och ett starkt skydd av yttrandefriheten. Tabell 3.3 ger en rangordning av de 10 länder (av 81 WVS-länder) som har de högsta värdena på SEU, samt några av de övriga stora länder runt om i världen som ingår i WVS.

Tabell 3.3: Socioekonomiskt utvecklingsindex (SEU); Topp 10 och utvalda jämförelseländer, 2008-2009

Land/länder	Rang	SEU
Sverige	1	0,94
Danmark , Finland, Island	2	0,93
Nederländerna, Nya Zeeland, Schweiz	5	0,92
Norge	8	0,91
Australien, Kanada	9	0,90
Tyskland	12	0,88
Storbritannien, USA	15	0,87
Japan	17	0,86
Frankrike	18	0,85
Spanien	19	0,83
Italien	32	0,77
Polen	37	0,75
Brasilien	44	0,64
Indien	60	0,55
Kina, Ryssland	65	0,51
Etiopien	81	0,30

Källa: United Nations Development Program (2009); Transparency International (2009); Freedom House (2009)

SEU kan ses som ett sorts objektivt index på ett lands relativa utvecklingsnivå, i motsats till den subjektiva utvecklingsnivå som tar sig till uttryck i en befolknings genomsnittliga värderingsstruktur. Följande avsnitt behandlar relationen mellan objektiv och subjektiv utvecklingsnivå.

Postmaterialismindex, tolerans och socioekonomisk utvecklingsnivå

Christian Welzel och Ronald Inglehart (2005) anser att tre av de fem postmaterialistiska alternativen är speciellt relevanta som förklaringsvariabler för politisk utvecklingsnivå. Dessa fem alternativ motsvarar de postmaterialistiska alternativen som anges under fråga 1 och 2 i tabell 2.3. Därför föreslår Welzel och Inglehart att man bör använda sig av motsvarande åtta-alternativsindex, som ligger mellan det ursprungliga postmaterialismindexet med två postmaterialistiska prioriteringsalternativ och det senare indexet med fem postmaterialistiska alternativ (se kapitel 2).

En korrelationsanalys mellan detta postmaterialistiska index (med tre postmaterialistiska av totalt åtta alternativ) och SEU visar att den enkla korrelationen mellan dessa två variabler är 0,67. I och för sig är detta ett resultat som understöder betydelsen av Ingleharts postmaterialismindex, men en fråga som kvarstår är hur de olika måtten på tolerans fungerar som indikatorer på socioekonomisk utveckling. Är de bättre, sämre eller ungefär lika bra indikatorer?

För att besvara denna fråga utförde vi korrelationsanalyser med de sex mått på tolerans som redovisades i tabell 3.1 och 3.2 ovan. Tabell 3.4 ger de enkla korrelationerna mellan var och en av toleransmåtten samt åtta-alternativsvarianten av postmaterialismindex.

Tabell 3.4: Korrelationer mellan socioekonomisk utvecklingsnivå (SEU,2008), olika toleransvariabler (1999-2007) samt postmaterialismindex (1999-2007)

Variabel som korreleras med SEU	Korrelation
Acceptans av homosexualitet	0,79**
Acceptans av homosexuella grannar	0,74**
Acceptans av skilsmässor	0,73**
Postmaterialismindex	0,67**
Acceptans av prostitution	0,60**
Acceptans av grannar av "annan ras"	0,55**
Acceptans av invandrare som grannar	0,47**

*N=81; **statistiskt signifikant $p < 0.01$; Källor: World Values Survey (2009); United Nations Development Program (2009); Transparency International (2009); Freedom House (2009)*

Postmaterialismindex är alltså en något bättre indikator på socioekonomisk utveckling än främlingsfientlighet, rasism och acceptans av prostitution, men en något sämre indikator än acceptansen av skilsmässor och speciellt synen på homosexuella. Även om Richard Florida (2002) inte använde sig av värderingsundersökningar, styrker detta resultat hans resonemang om tolerans gentemot homosexuella som en speciellt viktig indikator på det postindustriella samhället. Det kan därför vara intressant att titta lite närmare på sambandet mellan den variabel som har starkast samband med objektiv socioekonomisk utveckling (acceptans av homosexualitet) och de övriga toleransvariablerna samt postmaterialismindex.

Tabell 3.5 visar att tolerans gentemot homosexuella dels har ett höggradigt signifikant positivt samband med annan tolerans, och dels att det finns ett liknande starkt samband med postmaterialismindex. Både Ingleharts postmaterialismindex och en värderingsbaserad variant av Floridas ”gay index” kan därför användas som en god prediktiv indikator på andra värderingar liksom på objektiv politisk och ekonomisk utveckling.

Tabell 3.5: Korrelationer mellan ”acceptans av homosexualitet” och övriga värderingar; nationella genomsnitt; 1999-2007

Variabel som korreleras med ”acceptans av homosexualitet”	Korrelation
Acceptans av skilsmässor	0,86**
Acceptans av homosexuella grannar	0,84**
Acceptans av prostitution	0,83**
Postmaterialismindex	0,76**
Acceptans av grannar av ”annan ras”	0,52**
Acceptans av invandrare som grannar	0,48**

N=82-83; **p<0.01; Källor: World Values Survey (2009); United Nations Development Program (2009); Transparency International (2009); Freedom House (2009)

Eftersom de två måtten på tolerans gentemot homosexuella är de bästa indikatorerna på socioekonomisk utveckling kan man fråga sig om det räcker med något av dessa mått, eller om postmaterialism tillför någon ytterligare information. Partiell korrelationsanalys visar att korrelationskoefficienten mellan ”acceptans av homosexualitet” och SEU är 0,58 efter att man kontrollerat för postmaterialismindex. Motsvarande partiella korrelation mellan postmaterialismindex och SEU ger en korrelationskoefficient på 0,19. Slutsatsen som kan dras är att tolerans gentemot homosexuella är det enskilt bästa måttet, medan postmaterialismindex är ett delvis annorlunda mått som kan komplettera toleransmättet.

Det absolut bästa sammansatta värderingsbaserade måttet som kan användas för objektiva utvecklingsmått visar sig vara ett kombinerat "postmaterialistiskt gay index" som motsvarar genomsnittet av Ingleharts åtta-alternativsindex och graden av acceptans av homosexualitet (där båda måtten standardiseras genom att mätas i intervallet 0 till 1). Visserligen ger detta mått endast en liten ökning av korrelationen med SEU (jämfört med acceptans av homosexualitet) från 0,785 till 0,788, men förbättringen är större när det ställs mot ett antal alternativa indikatorer på ekonomisk utveckling, däribland PFI och CPI.

Värderingar och produktion av nya kunskaper

I ett renodlat industrisamhälle är den stora majoriteten av befolkningen sysselsatt med rutinbetonade och standardiserade arbetsuppgifter. För närmare hundra år sedan beskrev ekonomen Joseph Schumpeter (1912) ett sådant samhälle. Schumpeters tes var att massorna skulle ha ett oföränderligt ekonomiskt liv om det inte vore för en liten minoritet av innovatörer, som genom att införa nya produkter och produktionsmetoder tvingade fram nya beteenden hos en allmänt passiv befolkning. Ekonomisk utveckling berodde därför enligt Schumpeter på en liten men ytterst viktig kreativ elit av vetenskapsmän, uppfinnare och innovatörer. Det enda som krävdes av det stora flertalet var disciplin och en god arbetsmoral. I den mån Schumpeter hade rätt följer ganska självklart insikten att materialistiska och rentav intoleranta värderingar mycket väl kan vara förenliga med en industriell revolution, så länge som folkflertalet tolererar att det får finnas en kreativ elit som är hierarkiskt överordnad. I ett sådant samhälle leder ökad disciplin till förhöjd arbetsproduktivitet samtidigt som en mer homogen befolkning leder till minskade transaktionskostnader.

I det kreativa postindustriella samhället har situationen radikalt förändrats. I världens ledande postindustriella regioner kan närmare halva arbetskraften vara direkt sysselsatt med produktion av ny kunskap, till exempel som forskare, formgivare, journalister eller konsulter. I kunskapshanterande yrken är det inte längre disciplin och låga transaktionskostnader som är avgörande. Avgörande är istället förmågan att fånga upp och kombinera ideer på nya och oväntade sätt. Social mångfald är ett villkor för att betingelserna skall vara gynnsamma för kreativ produktion. Visserligen ökar transaktionskostnaderna med ökande antal livsstilar, etniska grupper eller modersmål, men möjligheten att skapa ekonomiskt mervärde genom kreativa kombinationer ökar samtidigt. Det är därför inte så konstigt att faktorer som social tolerans eller värdering och före-

komst av yttrandefrihet har blivit allt viktigare för den ekonomiska dynamiken i ett samhälle.

Förutom de allmänna samhälleliga egenskaper som beskrivits i föregående avsnitt, visar en rad empiriska analyser att förekomsten av bra universitet med omfattande produktion av ny vetenskaplig kunskap är avgörande för regional konkurrenskraft i det postindustriella samhället. Ett försök att kvantifiera vetenskaplig produktion är att räkna antalet uppsatser som publiceras i vetenskapliga tidskrifter vid olika universitet runt om i världen. Shanghai Jiaotong University publicerar varje år en lista på världens ur forskningssynpunkt 500 ledande universitet. Måttet baseras på totalt antal publicerade jämte citerade uppsatser, vilket innebär att mycket små högkvalitativa högskolor i allmänhet inte finns med. Å andra sidan är det den totala omfattningen på den universitetsbaserade forskningen som har störst betydelse som regional utvecklingsmotor.

Den geografiska spridningen av de 500 universiteten bekräftar Floridas (2008) slutsats att vetenskaplig produktion är geografiskt koncentrerad i mycket högre grad än produktionen i största allmänhet. Endast 38 av världens 195 länder är representerade på listan över de 500 universiteten. Som exempel kan nämnas att Norden, med mindre än 0,4 procent av världens befolkning, rymmer 25 av världens ledande 500 universitet. Samtidigt finns endast fem ledande universitet i Mellanöstern (alla i Israel), två i Sydasiens (Indien) och två i Afrika (Sydafrika). I Öresundsregionen finns det emellertid fyra, varav två (Köpenhams Universitet och Lunds Universitet) räknas bland de hundra ledande universiteten i världen. Tabell 3.6 ger antal publicerade vetenskapliga artiklar enligt Science Citation Index och Social Science Citation Index indelat i uppsatser per capita, med index 100 för Sverige, som har största befolkningsviktade vetenskapliga produktionen i världen.

Tabell 3.6: Befolkningsviktad produktion av vetenskapliga uppsatser, 2008, topp 10 och vissa stora länder; Sverige=100

Land	Rang	Index
Sverige	1	100
Schweiz	2	97
Nederländerna	3	81
Danmark	4	80
Finland	5	74
Kanada	6	71
Singapore	7	67
Israel	8	67
Norge	9	63
Belgien	10	61
Australien	12	59
Storbritannien	13	57
USA	14	55
Tyskland	15	42
Italien	20	32
Frankrike	23	22
Japan	25	21
Spanien	26	18
Brasilien	31	5
Polen	32	3
Kina	36	1
Ryssland	37	1
Indien	39	0,1

Källa: Bearbetning av data från Shanghai Jiaotong University

Tabell 3.6 visar att det finns likheter i fördelningen mellan vetenskaplig produktion och fördelningen av postindustriella värderingar och samhällsegenskaper, fast den vetenskapliga produktionen har en mycket skevare fördelning: Sverige producerar runt fem gånger så många uppsatser per capita som Frankrike, Japan eller Spanien samt runt hundra gånger så många som Ryssland eller Kina.

Korrelationsanalys mellan postmaterialistiskt gayindex och vetenskaplig produktion ger en korrelationskoefficient på 0,67. Återigen bekräftas att Sverige och Danmark, liksom Nederländerna och Schweiz, återfinns bland världens mest postindustriella länder.

Ett övergripande postindustriellt index

Man kan naturligtvis sammanfatta subjektiva värderingar, socioekonomisk utvecklingsnivå och vetenskaplig produktion i ett totalindex, som därigenom utgör en övergripande bedömning avseende hur postindustriellt ett land är jämfört med andra länder. Ett sådant index kan också tjäna som en indikator på hur svår en pågående eller kommande strukturomvandling upplevs eller kommer att upplevas, samtidigt som mycket låga värden (som till exempel för Kina) ger en antydning om att en specialisering på tillverkningsindustri är den enda hållbara strategin för ekonomiska och politiska entreprenörer under överskådlig framtid. Tabell 3.7 ger vårt Postindustrialiseringsindex, och omfattar samtliga 37 länder där det finns uppmätbara värden för värderingar, socioekonomisk utvecklingsnivå och vetenskaplig produktion. Indexet består till lika delar av postmaterialistiskt gayindex, socioekonomiskt utvecklingsindex, och befolkningsviktad produktion av vetenskapliga uppsatser. Det maximala värdet är 100, vilket motsvarar att alla har entydigt postmaterialistiska prioriteringar, anser att homosexualitet är entydigt rättfärdigt, samtidigt som köpkraft, medellivslängd, utbildningsnivå och vetenskaplig produktion var och en motsvarar de högsta hittills uppmätta nationella nivåerna.

Tabell 3.7: Postindustrialiseringsindex, 2009 (senaste tillgängliga data)

Land	Index	Land	Index
Sverige	88	Spanien	52
Schweiz	85	Japan	51
Nederländerna	79	Italien	50
Danmark	77	Tjeckien	46
Finland	75	Portugal	45
Kanada	73	Taiwan	45
Norge	72	Chile	44
Australien	67	Sydkorea	42
Belgien	67	Argentina	38
Storbritannien	67	Polen	38
Tyskland	63	Brasilien	37
USA	62	Mexico	37
Nya Zeeland	59	Ungern	35
Singapore	58	Sydafrika	33
Österrike	58	Thailand	30
Irland	57	Indien	28
Slovenien	56	Ryssland	25
Frankrike	54	Kina	24

Källor: WVS, UNDP, Transparency International, Freedom House (senaste år)

Tabell 3.7 omfattar alla länder som har åtminstone ett av världens 500 ledande universitet inom landets gränser, med undantag av Grekland, Hongkong och Israel, för vilka nödvändig värderingsinformation saknas. Detta implicerar också att det endast är i ovanstående länder som det redan finns eller under överskådlig framtid möjligen kommer att finnas globalt betydelsefulla regioner med specialisering på kreativ kunskapsproduktion.

Kreativa stadsregioner

Hittills har vi använt oss av nationella data för att analysera social och ekonomisk utvecklingsnivå. Nationella data kan i bland vara att föredra, speciellt om fokuseringen är på formella institutioner som lagstiftning och politiska system. Men den främsta orsaken till den nationella fokuseringen är att empiriska data ofta endast är tillgängliga för nationalstater (t.ex. i WVS). Men ur ett ekonomiskt perspektiv vore det oftast bättre att använda sig av stadsregioner. Visserligen har olika stadsregioner i samma land likartade formella institutioner, men ekonomisk utveckling beror i allt större utsträckning på så kallade agglomerationsekonomier, vilket är ekonomers namn på de fördelar som uppstår av att ha en hög befolkningkoncentration inom en region med integrerade arbets- och bostadsmarknader. Agglomerationsekonomier bygger inte bara på lägre transportkostnader för produktionsfaktorer och för distributionen av varor och tjänster. De bygger framförallt på närhetsbaserad kunskapsspridning: speciellt storstadsregioner gynnas av att ny kunskap skapas genom informella kontakter mellan kunskapshanterare från högskolor och näringsliv. Detta är också en av huvudorsakerna till att markvärdena är så mycket högre i urbaniserade regioner än på annat håll.

Det är också viktigt att komma ihåg att det postindustriella samhället uppstod i ett litet antal kreativa stadregioner runt om i världen, för att därefter successivt spridas till allt mindre orter genom nätverkseffekter. Avknoppningen av företag från Stanford University, som så småningom utvecklades till Silicon Valley, är ett exempel på en tidig postindustrialiseringsprocess, som idag har gjort San Francisco-regionen till en av världens mest utpräglade postindustriella regioner, vilket också visar att nationella data – speciellt för mycket stora länder som USA – kan vara missvisande i en analys som fokuserar på en specifik regions utvecklingspotential.

Empiriska analyser av svenska regioner visar att det framförallt är två typer av stadsregioner som gynnas av strukturomvandlingen i den globala ekonomin: regioner med god vägtillgänglighet i Mälardalen och längs

Västkusten från Bohuslän till Skåne, samt regioner med en kombination av hög forskningskapacitet och god flygtillgänglighet (till exempel Umeå). Allra mest gynnade är regioner som kombinerar god väg- och flygtillgänglighet, stor forskningskapacitet och en stor och varierad regional arbetsmarknad. De nordiska regioner som därför har bäst förutsättningar som betydelsefulla kunskapsregioner i en globaliserad ekonomi är Stockholm-Uppsala samt Öresundsregionen.

En av de bästa indikatorerna på en regions postindustriella karaktär är forskningsintensitet: antalet publicerade vetenskapliga uppsatser per capita. En jämförande analys av regional forskningsintensitet visar att små specialiserade universitetsregioner får de högsta värdena. Det är också troligt att en värderingsanalys skulle visa att universitetsregioner uppvisar den mest postmaterialistiska värderingsstrukturen. Världens mest forskningsintensiva region – i termer av uppsatser per capita – är Cambridge i England (nära tolv gånger högre intensitet än i Öresundsregionen), medan Nordens mest forskningsintensiva regioner är Tromsø och Umeå (mellan tre och fyra gånger högre intensitet än Öresundsregionen). Men dessa småregioner kan aldrig bli riktigt betydelsefulla noder i den globala ekonomin: En liten regional arbetsmarknad betyder att sådana regioner måste vara höggradigt specialiserade, och kan därför inte vara tillräckligt differentierade i sin ekonomiska struktur för att bli betydelsefulla centra för *generell* kreativitet och innovationsrikedom.

En sammanställning av världens storstadsregioner med två miljoner invånare eller fler visar att Öresundsregionen har världens tredje högsta forskningsintensitet, efter Boston och Stockholm på delad första plats. Boston har dock en mer än dubbelt så stor total vetenskaplig produktion som Stockholm-Uppsala, på grund av en betydligt större regional folkmängd. Den vetenskapliga produktionen i Bostonregionen är i själva verket så omfattande att den överträffar totalproduktionen i London, New York eller Tokyo. Tabell 3.8 visar de tio högst rankade stadsregionerna i världen.

Tabell 3.8: Rangordning av befolkningsviktad vetenskaplig produktion i de 10 högst rankade universitetsregionerna med mer än 2 miljoner invånare, 2008

Stad	Land	Universitet (global rang 2008)	Index
Boston	USA	Harvard University (1)	100
		Massachusetts Institute of Technology (7)	
		Boston University (39)	
		Tufts University (90)	
		Brandeis University (300)	
		Northeastern University (372)	
		Boston College (415)	
Stockholm-Uppsala	Sverige	Karolinska institutet (34)	100
		Uppsala universitet (95)	
		Stockholms universitet (195)	
		Kungliga tekniska högskolan (310)	
		Sveriges lantbruksuniversitet (410)	
Öresunds-regionen	Danmark	Köpenhamns universitet (54)	67
	Sverige	Lunds universitet (64)	
		Danmarks tekniska högskola (232)	
		Malmö högskola (494)	
Baltimore	USA	Johns Hopkins University (2)	62
Vancouver	Kanada	University of British Columbia (31)	56
		Simon Fraser University (390)	
San Francisco Bay Area	USA	Stanford University (3)	45
		University of California at Berkeley (8)	
		University of California at San Francisco (12)	
		University of California at Santa Cruz (135)	
Detroit	USA	University of Michigan at Ann Arbor (6)	43
		Michigan State University (99)	
Randstad	Nederländerna	Utrecht University (56)	42
		Leiden University (67)	
		University of Amsterdam (69)	
		Erasmus University Rotterdam (81)	
		VU University Amsterdam (106)	
Delft University of Technology (238)			
Montreal	Kanada	McGill University (36)	40
		University of Montreal (71)	
San Diego	USA	University of California at San Diego (13)	38
		San Diego State University (433)	

Källa: Bearbetning av data från Shanghai Jiaotong University

Tabell 3.8 visar att Nordens två genuina storstadsregioner båda är bland de mest utpräglade postindustriella storstadsregionerna i världen. Noterbart är att tre av de fyra regioner som utpekades som de mest kreativa regionerna av Richard Florida finns med på listan, trots att Floridas kreativitetsindex består av andra mått, samt att de fem icke-amerikanska regionerna består av regioner i Kanada, Danmark, Nederländerna och Sverige, som är de mest postmaterialistiska länderna om vi utesluter länder med endast mindre storstadsregioner.

Den enda region som inte riktigt passar in är Detroit, som framförallt är känd för sina ekonomiska problem med anknytning till bilindustrin. Detta kan tolkas som att en stor forskningskapacitet är en nödvändig snarare än en tillräcklig förutsättning för ett postindustriellt näringsliv. Det kan också vara värt att notera att Detroitregionens två stora forskningsuniversitet ligger i avlägset belägna förorter (Ann Arbor och East Lansing), som även efter amerikanska förhållanden är exceptionellt isolerade från det regioncentrum som under många år har haft problem med hög utflyttning och kriminalitet.

Sammantaget visar den internationella analysen att världens mest postindustriella nationer omfattar Norden, Beneluxländerna, Schweiz, Storbritannien, Australien och Kanada. I dessa länder finns det en övergripande överensstämmelse mellan kunskapsproduktion, värderingsstruktur, levnadsstandard och politiskt system. En regional analys visar å andra sidan att vissa stadsregioner i USA som Boston och San Francisco verkar ha mer gemensamt med denna grupp länder än med det amerikanska genomsnittet. Inom Sverige är de regionala skillnaderna av naturliga skäl mindre än i USA, men det finns goda skäl att anta att Sveriges storstadsregioner och universitetsorter är speciellt konkurrenskraftiga i den postindustriella globaliserade ekonomin. Danmark liknar ekonomiskt och kulturellt Sverige mer än något annat enskilt land, men har vissa värderingsmässiga tendenser som påminner om Tyskland.

4 Ungdomar, postmaterialism och tolerans: ett Öresundsperspektiv

Vi har i kapitel 2 och 3 visat att Sverige och Danmark utgör två av världens mest postindustriella och postmaterialistiska länder. Diverse index över ekonomisk utveckling, levnadsstandard och korruption visar att de båda länderna liknar varandra: en hög levnadsstandard kombineras med ett kunskapsinriktat näringsliv och en låg korruptionsnivå. En jämförelse av storstadsregioner med minst två miljoner invånare visar dessutom att Öresundsregionen har den tredje största vetenskapliga produktionen per invånare i världen. Endast i Boston och Stockholm-Uppsala produceras mer uppsatser i vetenskapliga tidskrifter per invånare. Fyra av regionens universitet tillhör världens kvantitativt sett mest produktiva: Köpenhamns universitet, Lunds universitet, Danmarks tekniska högskola och Malmö högskola.

Värderingsstrukturen är den mjuka infrastruktur som kan vara mer eller mindre förenlig med ett lands ekonomiska utvecklingsnivå. Framförallt två typer av värderingsindex tenderar att vara starkt korrelerade med olika mått på ekonomisk utveckling: postmaterialistiska prioriteringsindex samt olika mått på tolerans gentemot avvikande minoriteter. Både Sverige och Danmark hör regelbundet till världens tio mest postmaterialistiska och toleranta länder enligt de mätningar som utförts inom ramen för World Values Survey (se kapitel 2 och 3).

Öresundsregionens utpräglade kunskapsekonomi och dess stabila demokratiska institutioner borde vid första anblick leda till en förväntan om en utpräglad postmaterialistisk värderingsstruktur bland regionens yngre invånare. Men det finns också indikationer på att det kan finnas materialistiska och intoleranta strömningar på ömse sidor om Öresund. Postmaterialistiska värderingar – inklusive tolerans – skall enligt Inglehart (1997) främst bero på en trygg uppväxtmiljö och goda ekonomiska framtidsutsikter. Även om en majoritet av ungdomarna i Öresundsregionen objektivt kan beskrivas som trygga individer med goda framtidsutsikter, finns det samtidigt tecken på att en ansevärd minoritet av Öresundsregionens ungdomar har goda skäl för att oro sig inför framtiden. Ett exempel är den höga ungdomsarbetslöshet som särskilt har drabbat lågutbildade i Skåne. Ett annat exempel är de spänningar mellan olika etniska grupper som dels har gett upphov till främlingsfientliga partier som Sverigedemokraterna i Skåne och Dansk Folkeparti i Danmark och dels har kommit till uttryck genom upplopp och demonstrationer i invandrar-

täta områden som Rosengård i Malmö och Nørrebro i Köpenhamn. Främlingsfientliga partier och invandrарprotester exemplifierar på olika sätt ett missnöje med den strukturomvandling som bland annat har inneburit ett mer mångkulturellt samhälle och högre utbildningskrav på arbetsmarknaden.

Inom ramen för ungdomsenkäten¹ fick eleverna bland annat svara på de frågor om samhällsmålsättningar och tolerans som utgör kärnan för identifiering av materialister och postmaterialister i WVS. Tabell 4.1 visar resultat som är associerade med Ingleharts ursprungliga fråga för identifiering av materialister och postmaterialister, där respondenterna får ange två av fyra alternativ som prioriterade samhällsmålsättningar (se kapitel 2). I tabellen ges dels andelen materialister och postmaterialister, dels Ingleharts postmaterialismindex. Resultaten är uppdelade i befolkningsviktade medelvärden för hela Öresundsregionen, Själland och Skåne, liksom motsvarande resultat från de senaste nationella undersökningarna inom ramen för WVS avseende hela den vuxna befolkningen i Danmark respektive Sverige.

Resultaten visar att dagens själländska ungdomar är postmaterialistiska i något mindre utsträckning än den danska totalbefolkningen var tio år tidigare, samt att skånska ungdomar har en mycket mer materialistisk värderingsprofil än den svenska vuxenbefolkningen år 2006. Anledningen till att ungdomarna prioriterar postmaterialistiska målsättningar i mindre utsträckning än totalbefolkningen i de tidigare nationella undersökningarna kan delvis vara en effekt av den djupa lågkonjunktur som rådde under den period då ungdomsundersökningen genomfördes. Framförallt i Skåne kan det delvis också vara en effekt av den höga ungdomsarbetslöshet som har präglat länet under de senaste två decennierna.

Tabell 4.1: Materialister och postmaterialister; ungdomar i Öresundsregionen, Skåne och Själland (2009); hela befolkningen i Sverige (2006) och Danmark (1999)

Grupp	Postmaterialister (A)	Materialister (B)	Index (A-B)	Urvalsstorlek
Sverige (alla)	24,8	5,5	+19,3	989
Danmark (alla)	16,1	8,5	+7,6	939
Själland (ungdomar)	15,8	12,7	+3,1	701
Öresundsregionen ¹ (ungdomar)	14,6	16,7	-2,1	1797
Skåne (ungdomar)	12,1	25,2	-13,1	1096

Källor: Originaldata och World Values Survey, ¹befolkningsviktat medelvärde

¹Resultaten i detta och följande kapitel bygger på en enkät som omfattar ca 2200 ungdomar på gymnasieskolans sista årskurs i Skåne och på Själland.

Vid en internationell jämförelse med nationella genomsnitt motsvarar postmaterialismindexet för de skånska ungdomarna (-13,1) en nivå som ligger närmare länder med en mer blandad värderingsstruktur (till exempel Spanien eller Japan) än vad som numera är normala nivåer i de nordiska länderna. Möjligtvis skulle man kunna tänka sig att detta vore en avspeglning av den stora andelen med utomeuropeisk bakgrund (cirka 20% på båda sidor om Öresund), men en detaljerad statistisk analys visar att det inte är någon större skillnad mellan ungdomar med olika etnisk bakgrund. Postmaterialismindex för skånska ungdomar med utomeuropeisk bakgrund är -16,5, medan samma index för ungdomar med europeisk bakgrund är -11,0. Även i det senare fallet är alltså prioriteringsinriktningen betydligt mer materialistisk än vad som gäller för svenskar i allmänhet. Analyser med hjälp av Ingleharts mer komplicerade postmaterialismindex leder till samma slutsatser som de resultat som redovisas i tabellen ovan. Andelen materialister är visserligen signifikant högre bland manliga skånska elever (29%) än bland kvinnliga elever (22%), men även de unga skånska kvinnorna är mer materialistiska än danskar eller övriga svenskar.

Postmaterialism och tolerans

Resultaten från WVS visar att tolerans gentemot grannar som tillhör någon etnisk, kulturell eller sexuell minoritet har ett mycket starkt positivt samband med Ingleharts olika postmaterialismindex. Ungdomsundersökningen har en fråga om tolerans som är gemensam med WVS. Frågan gäller att välja ut vilka grannar man helst vill undvika från en lista bestående av 12 typer av grannar som motsvarar grupper som traditionellt har stigmatiserats eller som avviker från respondenten i fråga om ras, religion eller modersmål.

Resultaten från Öresundsregionen visar att andelen som kan tänka sig grannar från diverse minoriteter är *något lägre* än bland danskar i allmänhet, men att andelen i Skåne är *mycket lägre* än det svenska genomsnittet för alla åldersgrupper. Den relativt stora gruppen av unga skåningar som har materialistiska samhällsmålsättningar avspeglas därmed i den relativt stora andelen som är intoleranta i fråga om vilka grannar man kan acceptera. Genomsnittliga skånska gymnasieelever är därför inte endast mindre postmaterialistiska än genomsnittliga själländska gymnasister; de är också mindre toleranta. En geografisk detaljanalys visar att andelen intoleranta skånska elever är högst utanför Malmö, framförallt i orter som Helsingborg eller Landskrona. Tabell 4.2 visar befolkningsviktade procentandelar för Öresundsregionen, Själland och Skåne som kan tänka sig grannar som tillhör tio olika grupper med en jämförelse av motsvarande andelar för

alla vuxna i Sverige och Danmark vid de senaste totalundersökningarna i respektive land.

Tabell 4.2: Andel som kan tänka sig att ha grannar som tillhör olika kulturella minoriteter; ungdomar i Öresundsregionen, Skåne och Själland (2009); hela befolkningen i Sverige (2006) och Danmark (1999)

Minoritetsgrupp	Öresunds- regionen ¹ (ungdomar)	Skåne (ungdomar)	Själland (ungdomar)	Sverige (över 18)	Danmark (över 18)
Ogifta par	98%	99%	97%	99%	-
Annat modersmål	94%	91%	95%	98%	-
Annan ras	93%	90%	94%	98%	93%
Annan religion	93%	93%	93%	98%	-
Judar	90%	83%	93%	98%*	98%
Invandrare	89%	81%	92%	98%	89%
Homosexuella	86%	78%	90%	96%	92%
Muslimar	85%	76%	89%	90%	84%
AIDS-sjuka	81%	69%	86%	94%	94%
Romer	67%	62%	70%	80%*	85%
Genomsnittlig tolerans	88%	82%	90%	95%	(92%)
Urvalsstorlek	2186	1340	846	808	1018

Källor: Originaldata och World Values Survey; ¹befolkningsviktad medelvärde; *avser år 1999

De skånska ungdomarna avviker framförallt genom att det finns en större minoritet som inte kan tänka sig grannar från vissa grupper som endast en mycket liten minoritet av totalbefolkningen har något emot. Visserligen finns en ansenlig minoritet som inte vill ha muslimska och romska grannar bland den svenska vuxenbefolkningen, men på det stora hela utmärker sig Sverige för att ha en extremt tolerant befolkning enligt den här måttstocken. En större andel av de skånska ungdomarna är intoleranta gentemot muslimer och romer, men den verkligt iögonfallande skillnaden är att 17 procent inte vill ha judiska grannar, att 19 procent inte vill ha invandrade grannar, och att 22 procent inte vill ha homosexuella grannar.

Ungdomarna i Öresundsregionen kan knappast betecknas som en homogen grupp. Framförallt finns det en mycket stor andel med invandrarbakgrund, även vad gäller ungdomar med minst en förälder född utanför Europa. Officiell statistik från SCB visar att cirka 23 procent av Skånes befolkning i ungdomarnas föräldragenerationer (35-54 år) var

utrikes födda år 2009, inklusive ungdomar med europeisk invandrabakgrund. De fem vanligaste födelseländerna bland utrikes födda med utomeuropeisk härkomst är i Malmö stad Irak, Libanon, Iran, Afghanistan och Turkiet (i hela Sverige är det Irak, Iran, Turkiet, Somalia och Thailand). Det rör sig alltså om en kraftig överrepresentation av människor med rötter i muslimska länder. I enkäten angav 20 procent av de skånska gymnasieeleverna att minst en av föräldrarna var född utanför Europa.

Danmarks publicerade statistik är organiserad något annorlunda, och definierar andelen med utländsk anknytning som de som antingen är utländska medborgare eller är födda i utlandet. Andelen med utländsk anknytning delas vidare in i "vestlige lande" och "ikke-vestlige lande". Hovedstadsregionen hade 2009 en befolkningsandel på 15,0 procent som var utländska medborgare eller födda utanför Danmark, och en andel på 10,4 procent var antingen födda i icke-västliga länder eller hade medborgarskap i något icke-västligt land. I Köpenhamns kommun är de fem vanligaste utomeuropeiska ursprungsländerna Pakistan, Turkiet, Irak, Marocko och Libanon (motsvarande fem-i-topp lista för hela Danmark är Turkiet, Irak, Libanon, Pakistan och Somalia). Liksom på den svenska sidan av Öresund finns det en kraftig överrepresentation av invandrare från muslimska länder. Bland respondenterna till enkätundersökningen svarade 21 procent att minst en förälder var född utanför Europa, vilket är nästan identiskt med den skånska andelen.

Tabell 4.3 visar på vilket sätt gymnasister med utomeuropeisk bakgrund skiljer sig från de med europeisk bakgrund i hela Öresundsregionen (endast statistiskt signifikanta skillnader i tolerans redovisas). En signifikant större andel ungdomar med minst en utomeuropeisk förälder kan tänka sig muslimska och invandrade grannar samt grannar med en annan religion, av en annan ras eller med ett annat modersmål. Däremot kan en signifikant mindre andel av dessa ungdomar tänka sig judiska, homosexuella eller AIDS-sjuka grannar. Det förefaller troligt att den höga andelen som är intoleranta gentemot judar (17%), homosexuella (20%) samt AIDS-sjuka (30%) avspeglar en kombination av politiska konflikter i Mellanöstern och muslimska trossatser.

Tabell 4.3: Skillnader* i tolerans i Öresundsregionen beroende på etnisk bakgrund (utomeuropeisk bakgrund = minst en förälder är född utanför Europa)

Minoritetsgrupp	Tolerans bland gymnasister med utomeuropeisk bakgrund (A)	Tolerans bland gymnasister med europeisk bakgrund (B)	Index (A-B)/(B+A)*100
Muslimier	87,8%	78,5%	+5,59
Invandrare	91,7%	82,9%	+5,04
Annan religion	97,3%	92,2%	+2,69
Annan ras	95,4%	90,6%	+2,58
Annat modersmål	95,9%	91,4%	+2,40
Judar	83,5%	87,8%	-2,51
Homosexuella	80,0%	85,9%	-3,56
AIDS-sjuka	69,5%	78,8%	-6,27
<i>Antal respondenter</i>	410	1633	

* Statistiskt signifikant skillnad enligt chi2-test ($p < 0.05$);

Elever med utomeuropeisk bakgrund utgör ungefär samma procentandel på Själland som i Skåne, och i båda regionerna är den kulturella anknytningen huvudsakligen till länder som har muslimsk majoritet. Kanske något överraskande visar det sig att skillnaderna mellan elever med europeisk respektive utomeuropeisk bakgrund är betydligt större i Skåne än på Själland, och att ungdomar med utomeuropeisk invandrabakgrund på det stora hela är mer toleranta än övriga i Skåne, medan de är något mindre toleranta än övriga på Själland. Den genomsnittliga toleransnivån bland ungdomar med utomeuropeisk invandrabakgrund är ungefär den samma på båda sidor om Öresund, men andelen intoleranta bland skånska ungdomar med europeiska rötter är signifikant högre i Skåne än på Själland.

Tabell 4.4 visar att de enda statistiskt säkra skillnaderna på Själland mellan invandrargruppen och övriga ungdomar rör andelarna som inte kan tänka sig judiska eller AIDS-sjuka grannar – här är en större andel av de utomeuropeiskt besläktade ungdomarna intoleranta. I övrigt liknar de båda grupperna varandra, med mellan 5 och 15 procent intoleranta i fråga om de flesta grupperna. Undantagen är Aids-sjuka och romer, som stora minoriteter är uttalat intoleranta gentemot.

Tabell 4.5 visar motsvarande tabell för Skåne. Ungdomar med utomeuropeisk bakgrund skiljer sig inte så mycket mellan Skåne och Själland, men bland övriga ungdomar finns en betydligt större intolerant minoritet i Skåne. Mer än 10 procent av de övriga ungdomarna vill undvika att ha

grannar som har annat modersmål, som är av annan ras, som är judar eller som är homosexuella. Mellan 20 och 25 procent vill inte ha invandrare eller muslimer som grannar. Bland unga skåningar av europeisk härkomst verkar det alltså finnas en minoritet på mellan 20 och 25 procent som kan kallas främlingsfientlig, och en mindre minoritet på runt 10 procent som måste betecknas som extremt intolerant eller kanske rasistisk.

Tabell 4.4: Skillnader i tolerans bland ungdomar från Själland beroende på etnisk bakgrund (utomeuropeisk bakgrund = minst en förälder är född utanför Europa)

Minoritetsgrupp	Tolerans bland gymnasister med utomeuropeisk bakgrund (A)	Tolerans bland gymnasister med europeisk bakgrund (B)	Index (A-B)/(B+A)*100
Muslimer	90%	86%	2,27
Invandrare	91%	90%	0,55
Annan ras	94%	93%	0,53
Annan religion	95%	95%	0,00
Ogifta par	97%	97%	0,00
Annat modersmål	94%	96%	-1,05
Romer	60%	63%	-2,44
Homosexuella	85%	90%	-2,86
Judar	86%	93%	-3,91*
AIDS-sjuka	76%	86%	-6,17*
Genomsnittlig tolerans	87%¹	89%¹	-1,14
<i>Antal respondenter</i>	<i>148</i>	<i>559</i>	

* Statistiskt signifikant skillnad enligt chi2-test ($p < 0.05$); ¹ Skillnaden mellan genomsnittet i denna tabell och genomsnittet för urvalet i tabell 4.2 beror på att resultaten i tabell 4.2 är befolkningsviktade på grundval av folkmängd i regionens kommuner.

Tabell 4.5: Skillnader i tolerans bland ungdomar i Skåne beroende på etnisk bakgrund (utomeuropeisk bakgrund = minst en förälder är född utanför Europa)

Minoritetsgrupp	Tolerans bland gymnasister med utomeuropeisk bakgrund (A)	Tolerans bland gymnasister med europeisk bakgrund (B)	Index (A-B)/(B+A)*100
Muslimer	87%	74%	8,07*
Invandrare	92%	79%	7,60*
Annat modersmål	97%	89%	4,30*
Annan religion	98%	91%	3,70*
Annan ras	96%	89%	3,78*
Ogifta par	99%	98%	0,51
Romer	61%	61%	0,00
Judar	82%	85%	-1,80
Homosexuella	77%	84%	-4,35*
AIDS-sjuka	66%	75%	-6,38*
Genomsnittlig tolerans	86%¹	82%¹	2,38
<i>Antal respondenter</i>	262	1075	

* Statistiskt signifikant skillnad enligt chi2-test ($p < 0.05$); ¹ Skillnaden mellan genomsnittet i denna tabell och genomsnittet för urvalet i tabell 4.2 beror på att resultatet i tabell 4.2 är befolkningsviktade på grundval av folkmängd i regionens kommuner.

Man bör emellertid inte glömma bort att majoriteten i alla grupperna är ganska toleranta. En *stor minoritet* på 47 procent av själlänningarna och 44 procent av skåningarna känner ingen aversion mot grannar från någon av de tio uppräknade grupperna. En *stor majoritet* på 75 procent av själlänningarna och 65 procent av skåningarna känner ovilja mot närhet till högst en av grupperna. I de allra flesta fall är denna grupp romer, vilket därför är en indikation på att denna grupp löper störst risk för att utsättas för diskriminering på bostadsmarknaden. Det finns ingen statistiskt signifikant skillnad mellan antalet ogillade grupper om man jämför själlänningar och skåningar med utomeuropeisk anknytning. Däremot finns det en betydande skillnad bland övriga ungdomar, som till allra största delen består av etniska skandinaver. Bland dessa ungdomar är andelen som ogillar sex eller fler av de angivna grupperna mellan 10 och 11 procent i Skåne, medan motsvarande andel på Själland är mellan tre och fyra procent. Bland ungdomar med utomeuropeisk anknytning utgör denna extremt intoleranta grupp ungefär tre procent i både Danmark och Sverige.

Betydelsen av utbildningens inriktning

Enligt både Inglehart (1997) och Florida (2002) är postmaterialistiska och toleranta värderingar mest vanligt förekommande bland de grupper i befolkningen som både har haft en trygg uppväxt och som har en hög utbildningsnivå. För att testa detta antagande tittade vi närmare på en grupp som tenderar att ha goda ekonomiska framtidsutsikter genom att ha en inriktning som är anpassad till kunskapssamhället: ungdomar som går på studieförberedande linje, det vill säga en utbildning som förbereder för högskolestudier. Vi har också delat upp urvalet efter kön, eftersom en rad svenska studier har visat att kvinnor tenderar att vara mer toleranta än män (se till exempel Andersson, Fürth och Holmberg, 1997). Tyvärr är antalet observationer av elever på yrkesförberedande gymnasielinjer alltför begränsat på Själland, vilket gör att analysen enbart gäller Skåne.

Tabell 4.6 visar dels att kvinnor som förväntat är mer toleranta än män, och dessutom att ungdomar som går på studieförberedande linje är avsevärt mer toleranta än studerande på yrkesförberedande linje. Om vi använder samma 10-grupsindex som i övriga tabeller, ser vi att den genomsnittliga toleransen skiljer sig med drygt tretton procentenheter mellan studieförberedande och yrkesförberedande linjer. Den mest toleranta gruppen – kvinnor på studieförberedande linje – är i genomsnitt 22 procentenheter mer toleranta än män på yrkesförberedande linje. I tabellen ingår också två grupper som inte redovisas i övriga tabeller: narkomaner och alkoholister. Dessa är de två mest impopulära grupperna, men de är intressanta eftersom det köns- och linjebaserade mönstret inte gäller för just dessa grupper. Det finns inga signifikanta skillnader mellan grupperna vad gäller synen på narkotikamissbrukande grannar, medan en signifikant större andel av männen än kvinnorna kan tänka sig alkoholiserade grannar. Vad gäller alkoholister finns ingen signifikant skillnad i tolerans mellan elever på yrkesinriktade och studieinriktade linjer.

Vad gäller *alla* de tio resterande grupperna är kvinnor signifikant mer toleranta än män. För nio av dessa tio grupper är kvinnor på studieförberedande linjer mer toleranta än kvinnor på yrkesförberedande linjer. Och för åtta av de tio grupperna är män på studieförberedande linjer mer toleranta än sina jämnåriga på yrkesförberedande linjer. Det handlar alltså om mycket starka statistiska samband. Av de 30 differenser som avser de 10 grupper som inte har missbruksproblem har alla förväntad riktning, och 27 av differenserna är dessutom statistiskt signifikanta på 95-procentsnivån.

Tabell 4.6: Andel toleranta skånska ungdomar beroende på om respondenten går på studieinriktad eller yrkesinriktad gymnasielinje och beroende på kön

Minoritetsgrupp	Studieinriktade kvinnor	Yrkesinriktade kvinnor	Alla kvinnor	Studieinriktade män	Yrkesinriktade män	Alla män
Narkomaner	11,5%	12,2%	11,8%	11,6%	14,5%	13,1%
Annan ras	98,6%*	93,3%*	96,1%*	92,2%*	78,0%*	85,1%*
AIDS-sjuka	88,5%*	74,7%*	82,0%*	68,1%*	60,5%*	64,3%*
Invandrare	95,0%*	83,7%*	89,7%*	81,7%*	66,5%*	74,1%*
Homosexuella	94,9%	92,9%	94,0%*	75,7%*	65,9%*	70,8%*
Annan religion	98,6%*	94,6%*	96,7%*	94,0%*	82,2%*	88,1%*
Alkoholister	20,7%	20,2%	20,4%*	30,1%	30,3%	30,2%*
Ogifta par	100,0%*	98,1%*	99,1%*	98,2%	97,3%	97,8%*
Annat modersmål	98,3%*	92,6%*	95,7%*	91,0%*	81,0%*	86,0%*
Romer	74,2%*	65,1%*	70,0%*	55,5%	49,3%	52,4%*
Muslimer	92,2%*	77,2%*	85,2%*	78,1%*	59,1%*	68,6%*
Judar	94,4%*	85,9%*	90,4%*	86,5%*	70,8%*	78,7%*
Genomsnittlig tolerans (12-enhets-index)	80,6%	74,2%	77,6%	71,9%	63,0%	67,4%
Genomsnittlig tolerans (10-enhets-index)	93,5%	85,8%	89,9%	82,1%	71,1%	76,6%
Antal respondenter	358	312	670	336	337	673

* Statistiskt signifikant skillnad enligt chi2-test med parvisa jämförelser mellan kön och mellan utbildningsinriktning för studerande med samma kön ($p < 0.05$)

En slående observation är att det endast är kvinnor på studieförberedande linjer som har andelar toleranta gentemot de olika grupperna som ligger nära de nationella nivåerna för hela vuxenbefolkningen. Men till och med denna grupp är något mindre tolerant än riksgenomsnittet i fråga om synen på AIDS-sjuka, invandrare, romer och judar. Det är endast i fråga om muslimer som gruppen är marginellt mer tolerant. De yrkesinriktade manliga ungdomarna avviker emellertid mycket kraftigt från alla nationella genomsnitt. Som exempel kan nämnas att en tredjedel inte vill ha invandrare eller homosexuella som grannar (Sverige: 2% respektive 4%); att 29 procent inte vill ha judiska grannar (Sverige: 2%) och att 22 procent inte vill ha grannar av annan ras (Sverige: 2%).

En ännu mer detaljerad analys visar att det framförallt är de yrkesin-

riktade manliga ungdomarna utan utomeuropeisk anknytning som avviker mest genom att ha en exceptionellt hög andel av extremt intoleranta respondenter inom gruppen. Speciellt extrem jämfört med andra grupper är synen på muslimer och judar. Nära hälften (43%) vill inte ha muslimska grannar och en knapp tredjedel (30%) vill undvika judiska grannar. Anmärkningsvärt är att andelen som inte vill ha judiska grannar är ännu högre än för yrkesinriktade män med utomeuropeisk bakgrund, trots att den utomeuropeiska gruppen till stor del härstammar från Mellanöstern. Detta gäller i stort sett hela Skåne med undantag för Malmö, där andelen yrkesinriktade europeiska män uppvisar högre andelar som är toleranta gentemot muslimer och judar.

Slutsatser

Sammantaget kan sägas att runt två tredjedelar av Öresundsregionens ungdomar omfattar värderingar som är typiska för det framväxande postindustriella kunskapsområdet. Denna grupp utgör en något högre andel än två tredjedelar på Själland och en något lägre andel i Skåne. Gruppen är inriktad på universitetsutbildning och är toleranta gentemot alla eller nästan alla minoritetsgrupper. Samhällsmålsättningarna hos denna grupp är antingen uttalat postmaterialistiska eller avspeglar en blandning av postmaterialistiska och materialistiska värderingar.

I regionen finns det emellertid också en tämligen stor andel ungdomar som har värderingar som bättre harmoniserar med industrisamhället. Sådana värderingar förekommer överallt, men frekvensen är högre bland skånska ungdomar – kanske 20 procent – än bland själländska eller i övriga svenska storstads- eller universitetsregioner. Man skulle kunna uttrycka det som *bruksortsvärderingar*. Andra undersökningar har visat att dessa värderingar tenderar att vara speciellt vanliga bland lågutbildade svenska män med starka rötter i hemorten och arbete inom tillverkningsindustrin (Andersson, Fürth och Holmberg, 1997).

Ungdomsundersökningen för Öresundsregionen visar att denna grupp är som störst bland manliga gymnasie studerande med europeisk bakgrund som går på yrkesinriktad linje i Skåne men utanför Malmö. Undersökningsresultaten visar bland annat att gruppen prioriterar materialistiska målsättningar som hög ekonomisk tillväxt och laglydnad och att man helst inte vill flytta från uppväxtregionen. Större delen av denna grupp är betydligt mer intoleranta än vad grupper med annars likartade bruksortsvärderingar har visat sig vara i tidigare svenska undersökningar. Den mer toleranta delen i gruppen ser invandrare som välkomna i den mån som de assimileras i svensk kultur och inte uppfattas som direkta konkur-

renter på arbetsmarknaden. En stor minoritet – framförallt utanför Malmö – vill undvika kontakter med alla grupper som avviker från majoriteten i etniskt, sexuellt eller kulturellt avseende.

En tredje relativt stor grupp är de invandrare – framförallt med rötter i Mellanöstern och speciellt överrepresenterade i Malmö – som vill bevara värderingar som är både materialistiska och muslimska. Man skulle kunna kalla dessa värderingar för *bazaarvärderingar*. Liksom bland etniska europeer med bruksortsvärderingar är värderingsstrukturen framförallt vanligt förekommande bland manliga studerande, fast till skillnad från bruksortsvärderingar är sambandet med utbildningsinriktning betydligt svagare. I Skåne vill till exempel 36 procent av de unga männen med utomeuropeisk bakgrund undvika homosexuella grannar, jämfört med 14 procent av de unga kvinnorna med samma bakgrund. Motsvarande andelar i Danmark är 19 respektive 12 procent, vilket implicerar att bazaarvärderingar är något mindre betydelsefulla på Själland. Många i denna grupp vill bevara sociala och ekonomiska strukturer som är anakronistiska i ett postindustriellt samhälle. I kvantitativa termer är gruppen klart minst av de tre huvudgrupperna: mindre än fem procent av hela Öresundregionens ungdomsgeneration, med kanske upp mot en tioprocentig andel i Malmös eller Köpenhamns mest invandratäta förorter.

En spekulativ slutsats är att konflikter mellan de tre grupperna kan förväntas att mestadels ha en icke-reciprok karaktär. Den toleranta och postmaterialistiska gruppen motsätter sig framförallt vad den ser som brukssamhällets rigiditet och intolerans. Gruppen med bruksortsvärderingar är speciellt oroad över kulturellt avvikande invandrare, vilket i både Danmark och Sverige oftast är liktydigt med muslimska invandrare. Gruppen med ”bazaarvärderingar”, slutligen, tenderar att speciellt motsätta sig grupper som avviker från traditionella muslimska värderingar. Men dessa grupper (t.ex. homosexuella) tenderar att representera postmaterialistiska värderingar, inte bruksortsvärderingar. Öresundsregionen – och speciellt Skåne – är kanske den mest rumsligt koncentrerade nordiska arenan för att studera värderingsbaserade politiska och ekonomiska konflikter mellan dessa tre grupper.

5 Framtidens arbete och liv I: Varuhanterare? Nej tack

Den nya arbetsmarknaden

En av författarna till denna skrift, Åke E. Andersson, har allt sedan åttiotalet baserat sina analyser av samhällets strukturomvandling på att den konventionella indelningen av ekonomin i jordbruk, industri och service skymmer mer än vad den klargör djupet i den utvecklade världens övergång från ett industriellt till ett postindustriellt samhälle (Andersson, 1985; Andersson och Strömquist, 1988). Visserligen arbetar en allt mindre andel av befolkningen inom jordbruk och tillverkningsindustri samtidigt som en allt större andel arbetar inom servicesektorn. Men det är framförallt frågan om *vilken* typ av service som dominerar som förklarar en ekonomis långsiktiga konkurrenskraft. Ett alternativ till indelningen av ekonomin i sektorer är att indela arbetskraften efter arbetsinnehåll. Andersson (1985) föreslår att traditionella yrken inom jordbruk och tillverkningsindustri kombineras inom kategorin *varuhanterare*. Vidare föreslår han att yrken med personlig interaktion som främsta kännetecken samlas under begreppet *servicehanterare* samt att yrken som har att göra med rutinbetonad insamling och överföring av information betecknas *informationshanterare*. Men den kanske mest intressanta yrkeskategorin utgörs av *kunskapshanterare*, som har som uppgift att skapa kunskaper liksom att utföra olika specialiserade arbetsuppgifter som kräver mer än god tillgång till detaljerade databaser och andra informationskällor.

Kunskapshanterare har varit den mest expansiva yrkeskategorin sedan industrialismens genombrott för ungefär hundra år sedan. År 1900 var endast tre procent av den svenska arbetskraften kunskapshanterare. Andelen har därefter kontinuerligt ökat för att idag omfatta nästan en tredjedel av arbetskraften i världens mest kunskapsintensiva regioner, däribland Stockholms- och Öresundsregionerna. Kunskapshanterare motsvarar ungefär den nya grupp av kvalificerade och relativt kreativa sysselsatta som Richard Florida (2002) kallar för den "kreativa klassen". Floridas budskap är att världens mest postindustriella regioner dels kännetecknas av stora ansamlingar av kreativa kunskapshanterare och dels av en ny värderingsstruktur som främst betonar livskvalitet, mångfald och tolerans. Dessa regioner har i allmänhet även högkvalificerade utbildningsresurser och goda uppkopplingar till den globala ekonomin i termer av infrastruktur som bredband och storflygplatser.

Framskrivningar av den svenska arbetsmarknadens långsiktiga struktur – med antagandet att svenska regioner kommer att specialisera sig på

kunskapsintensiv produktion för världsmarknaden – innebär att drygt 30 procent kommer att vara kunskapshanterare, 20 procent informationshanterare, 50 procent servicehanterare och endast 10 procent varuhanterare. Anledningen till att man kan räkna med en större andel servicehanterare än kunskapshanterare beror dels på att en stor del av produktionen av nödvändighet inte kan importeras annat än som arbetskraft (till exempel restaurang-, städ- och vårdservice) och dels på att många expansiva servicehanteraryrken specialiserar sig på att minska de transaktionskostnader som ökar parallellt med utbudets och efterfrågans allt större komplexitet (till exempel parti- och detaljhandel).

Öresundsregionens ungdomar gavs en detaljerad yrkesfråga som har till syfte att kartlägga deras önskemål om hur deras framtida arbetsliv skall gestalta sig. För att kartlägga vilka yrken som ses som attraktiva av regionens ungdomar ombads respondenterna att välja ut de tre mest åtråvärda yrkena från en lista som bestod av 28 namngivna yrkeskategorier. Tabell 5.1 ger yrkesalternativen tillsammans med deras respektive klassificering enligt de principer som har använts av Åke E. Andersson i hans analyser av den svenska strukturomvandlingen sedan åttiotalet. Klassificeringen av respektive yrke framgick inte av frågeformuläret.

Tabell 5.1: Yrkesalternativ och yrkeskategori

Yrke	Kategori ¹	Yrke	Kategori ¹
Byggnadsarbetare	V	Dataoperatör/ IT-tekniker ^{2,3}	I
Motorreparatör	V	Kamer/ Ekonomiansvarig ²	I
Lantbrukare	V	Administratör/ Samhällsplanerare ²	I
Gruvarbetare	V	Bankkassör	I
Metallarbetare	V	Sekreterare	I
Militär	S	Marknadsförare ²	I
Fastighetsskötare	S	Företagsledare ²	I
Präst	S	Forskare ^{2,3}	K
Kock	S	Civilingenjör ^{2,3}	K
Affärsföreståndare	S	Journalist ^{2,3}	K
Säljare ²	S	Arkitekt ^{2,3}	K
Resebyråtjänsteman/ reseledare	S	Konstnär/ Artist ^{2,3,4}	K
Polis	S	Läkare ²	K
Sjuksköterska ²	S	Gymnasielärare ^{2,3}	K

¹V=varuhanterare; S=servicehanterare; I=informationshanterare; K=kunskapshanterare; ²ingår i den "kreativa klassen"; ³ingår i den "kreativa kärnan"; ⁴ingår i "bohemer" (se Florida, 2002)

I föregående kapitel framgick att värderingsstrukturen i Öresundsregionen är tudelad. På den danska sidan finns ungefär samma värderingsmässiga mönster som bland befolkningen i stort, vilket innebär att uttalat materialistiska värderingar är begränsade till en liten minoritet. Flertalet har en postmaterialistiskt tolerant värderingsstruktur. På den skånska sidan förefaller situationen att vara något annorlunda. De skånska ungdomarna har en efter svenska mått materialistisk värderingsstruktur, och dessutom är en större andel uttalat intolerant gentemot ett antal etniska eller kulturella minoriteter. Eftersom värderingsstrukturen på flera håll runt om i Skåne påminner om industrisamhällets, skulle man kanske vänta sig att traditionella varuhanteraryrken ses som mer attraktiva än den nya ekonomins kunskapshanteraryrken. Detta stämmer endast om man ser på den relativa attraktiviteten hos varuhanteraryrken i Skåne jämfört med på Själland. En fyra gånger så stor andel (8%) av alla svar refererar till varuhanteraryrken i Skåne jämfört med Själland (se nedan). Men en åttaprocentig andel av det totala antalet svar är fortfarande en liten andel som ligger under den långsiktiga prognosen för denna sorts yrkens faktiska andel i Öresundsregionens arbetsmarknad. Den mer detaljerade redovisningen av önskade yrken för män resp. kvinnor visas i de följande två diagrammen (se Diagram 5.1 och 5.2)

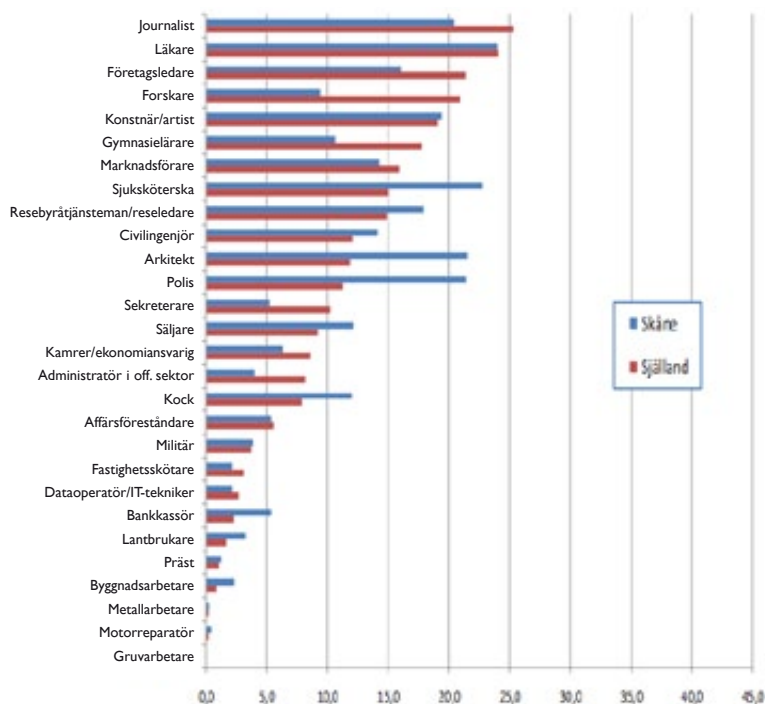

Diagram 5.1 Önskat yrke bland samtliga kvinnor från Själland och Skåne

Bland de unga skånska männen utgör kunskapshanteraryrken 39 procent av alla angivna yrken, medan motsvarande andel är 43 procent för de skånska kvinnorna. På Själland är andelarna ännu högre: 40 procent bland männen och 47 procent bland kvinnorna. I samtliga fall är kunskapshanteraryrken mer *populära* än deras troliga långsiktiga arbetsmarknadsandel, trots att dessa yrken hör till framtidens mest expansiva. Om man istället använder sig av Floridas indelningar kommer man till samma slutsats: två tredjedelar av Öresundsungdomarna vill tillhöra den kreativa klassen i vid bemärkelse, vilket är en långt större andel än de 38 procent av den nordvästeuropeiska arbetskraften som för närvarande klassificeras som tillhörande klassen (Boschma och Fritsch, 2009).

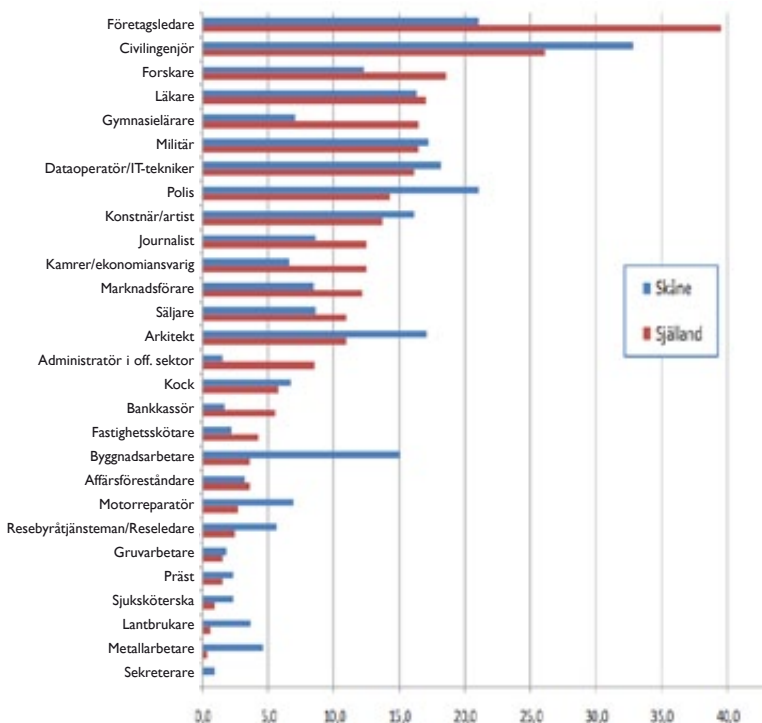

Diagram 5.2 Önskat yrke bland samtliga män från Själland och Skåne

Om man ser till de mest kreativa yrkena (Florida sammanfattar dessa yrken med beteckningen "super-creative core") är dessa ännu mer över-representerade. En tredjedel av alla yrkesval hör till denna grupp, jämfört med den tiondel som yrkena nu utgör av den samlade arbetsmarknaden i Nederländerna, Norden, Storbritannien och Tyskland. Man kan därför säga att Öresundsregionens ungdomar – och speciellt de skånska ungdomarna – har tillägnat sig det postindustriella samhällets yrkesmässiga ambitioner i mycket större utsträckning än de har tillägnat sig dess värderingsstruktur. Tabell 5.2 till och med 5.4 ger en sammanfattande presentation av yrkeskategoriernas andelar av det totala antalet valda yrken bland män och kvinnor på Själland och i Skåne.

Tabell 5.2: Önskade yrken indelade i yrkeskategorier; gymnasie studerande i Öresundsregionen, 2009; procentandelar

Yrkeskategori	Män	Kvinnor	Alla	Långsiktig andel
<i>Åke E. Anderssons kategorier</i>				
Varuhanterare	6	1	4	10
Servicehanterare	22	29	25	40
Informationshanterare	32	24	28	20
Kunskapshanterare	40	46	43	30
<i>Richard Floridas kategorier</i>				
Klass	Män	Kvinnor	Alla	Andel ¹
Kreativa klassen	67	63	65	38
Den kreativa kärnan	37	29	33	10
Bohemer	5	6	6	2
Övriga	33	37	35	62

n=2108; ¹avser faktisk andel av arbetskraften i Sverige, Norge, Danmark, Finland, Tyskland, Nederländerna, England och Wales år 2002 (Boschma och Fritsch, 2009)

Tabell 5.3: Önskade yrken indelade i yrkeskategorier; gymnasie studerande på Själland, 2009; procentandelar

Yrkeskategori	Män	Kvinnor	Alla	Långsiktig andel
<i>Åke E. Anderssons kategorier</i>				
Varuhanterare	3	1	2	10
Servicehanterare	21	26	23	40
Informationshanterare	36	26	31	20
Kunskapshanterare	40	47	44	30
<i>Richard Floridas kategorier</i>				
Klass	Män	Kvinnor	Alla	Andel ¹
Kreativa klassen	70	64	67	38
Den kreativa kärnan	36	30	33	10
Bohemer	5	6	6	2
Övriga	30	36	33	62

n=2108; ¹avser faktisk andel av arbetskraften i Sverige, Norge, Danmark, Finland, Tyskland, Nederländerna, England och Wales år 2002 (Boschma och Fritsch, 2009)

Tabell 5.4: Önskade yrken indelade i yrkeskategorier; gymnasiestudenter i Skåne, 2009; procentandelar

Yrkeskategori	Män	Kvinnor	Alla	Långsiktig andel
<i>Åke E. Anderssons kategorier</i>				
Varuhanterare	14	2	8	10
Servicehanterare	25	36	31	40
Informationshanterare	22	19	20	20
Kunskapshanterare	39	43	41	30
<i>Richard Floridas kategorier</i>				
Klass	Män	Kvinnor	Alla	Andel ¹
Kreativa klassen	61	61	61	38
Den kreativa kärnan	38	28	33	10
Bohemer	6	7	6	2
Övriga	39	39	39	62

n=2108; ¹avser faktisk andel av arbetskraften i Sverige, Norge, Danmark, Finland, Tyskland, Nederländerna, England och Wales år 2002 (Boschma och Fritsch, 2009)

Det finns alltså en brist på överensstämmelse mellan ungdomarnas önskemål och den förväntade efterfrågan på arbetskraft i Öresundsregionen liksom i resten av Danmark och Sverige. Kunskapshanteraryrken upplevs som mer attraktiva än den förväntade framtida efterfrågan ger utrymme för, medan det motsatta förhållandet råder för service- och varuhanteraryrken. Endast med en omfattande invandring av mindre kvalificerad arbetskraft skulle man kunna förhindra att en stor andel av regionens ungdomar mot sin vilja blir varu- eller servicehanterare, eftersom de kvarboende skåningarna och själlänningarna då skulle utgöra en mindre andel av den totala regionala arbetskraften.

Om man detaljstuderar enskilda yrkesval framgår det att yrkesdrömmarna är ännu mindre anpassade till den framtida efterfrågan än vad som framgår av den grova indelningen i yrkeskategorier. Journalist, polis och arkitekt hör till de relativt specialiserade yrken som upplevs som attraktiva av långt fler än vad som rimligen kan förväntas sysselsättas inom dessa yrken, även om nyhetsefterfrågan, kriminaliteten eller bostadsbyggandet skulle öka kraftigt. Poliser eller journalister kan aldrig utgöra mellan sex och sju procent av arbetskraften. Det är därför föga förvånande att dessa yrken erbjuder löner och arbetsvillkor som är relativt ogynsamma i förhållande till yrkesspecifika krav på utbildning och kompetens. Det motsatta förhållandet gäller för yrken som kamrer och administratör. En närmare granskning av yrkesvalen visar att de själländska ungdomarna

är något mer marknadsanpassade i sina yrkesval än sina jämnåriga på andra sidan sundet.

Yrkesval och värderingsstruktur

Både Inglehart (1997) och Florida (2002) uppmärksammar att det post-industriella samhället förknippas med en ny värderingsstruktur. Värderingsstrukturen kallas omväxlande för postmaterialistisk, postmodern och tolerant. I kapitel 3 redovisade vi empiriska samband på nationell nivå som tyder på att sambandet mellan det postindustriella samhället och tolerans är speciellt robust liksom att sambandet är allra starkast vad gäller synen på sexuella minoriteter.

Kopplingen mellan ekonomisk utveckling och toleranta värderingar är emellertid inte något nytt postindustriellt fenomen. Ekonomisk utveckling, som i fundamental bemärkelse baseras på expansion av marknader och arbetsdelning, skapar i sig själv incitament för tolerans. Incitamenten uppkommer på grund av att mer toleranta värderingar oftast är privat-ekonomiskt lönsamma. Redan Voltaire påpekade att köpmän från hela världen handlade med varandra i sjuttonhundratalets London oavsett etniskt ursprung eller religion (Mueller, 2002).

Man kan också se hur intoleransen successivt har begränsats över tiden i ett land som Sverige. Under det tidiga nittonhundratalet stigmatiserades till exempel samboförhållanden och skilsmässor som avvikande och onormala beteenden. I dagens Sverige anses samboförhållanden som helt normala av nästan alla: senaste WVS-undersökningar visar att Sverige tillsammans med Nederländerna har världens lägsta andel som inte vill ha ogifta sammanboende par som grannar, medan det fortfarande finns länder som Jordanien, där 87 procent vill undvika oäkta par i närområdet. Samboförhållanden är liksom skilsmässor en social aspekt av kvinnors ekonomiska emancipation, som självklart också har ökat arbetsdelningen och marknadens utsträckning.

En fråga som inte har analyserats i detalj gäller om det finns något samband mellan graden av tolerans och den ekonomiska utvecklingsnivå som de individuella yrkesmässiga aspirationerna reflekterar. En ingående analys av sambandet mellan favoriserade yrken och individuell tolerans bland Öresundsregionens ungdomar visar att det finns mycket starka samband mellan yrkesval och tolerans gentemot diverse minoritetsgrupper. Tabell 5.5 visar att de gymnasiestuderande som valde minst två kunskapshanteraryrken var signifikant *mer toleranta* än övriga respondenter i fråga om nio av de tolv namngivna grupperna, medan studenter som valde minst ett varuhanteraryrke också var signifikant *mindre toleranta*

än resterande ungdomar i fråga om samma nio grupper. Undantagen var ogifta par – som accepteras av nästan alla oavsett yrkesprofil – samt narkomaner och alkoholister, där varuhanterarorienterade elever något överraskande visade sig mer toleranta än genomsnittet.

Tabell 5.5: Yrkesval och intolerans bland vissa gymnasie studerande i Öresundsregionen, 2009; procentandel1 som anger att de inte vill ha grannar från respektive grupp

Grupp	Bohemer ² (A)	Kunskaps- hanterare ³	Varu- hanterare ⁴ (B)	(A-B)/(A+B)*100
Annan ras	4,4%*	5,5%*	26,4%*	-71,43
Annat språk	4,4%*	5,4%*	23,2%*	-68,12
Homosexuella	7,3%*	9,6%*	35,5%*	-65,89
Judar	6,7%*	8,6%*	32,3%*	-65,64
Annan religion	4,1%*	4,4%*	18,6%*	-63,88
Invandrare	10,0%*	9,9%*	36,8%*	-57,26
Muslimer	13,7%*	13,4%*	43,2%*	-51,85
Aids-sjuka	15,8%*	18,2%*	36,4%*	-39,46
Romer	28,9%*	33,0%*	50,5%*	-27,20
Narkomaner	84,8%*	88,9%	83,6%*	0,71
Ogifta par	2,9%	1,8%	2,7%	3,57
Alkoholister	71,3%*	77,0%	65,0%*	4,62
<i>Urvalsinformation</i>				
Antal i gruppen	342	710	220	
Procentandel av totalurvalet	16,7%	34,6%	10,7%	
Urvalsstorlek	2052	2052	2052	

* statistiskt signifikant avvikelse från alla övriga respondenter enligt χ^2 -test ($p < 0,05$);
¹Oviktade tal som inte tar hänsyn till region- eller kommunstorlek; ²Ett av tre valda yrken är "konstnär/artist"; ³Minst två av tre valda yrken är kunskapshanteraryrken; ⁴Minst ett av tre val är varuhanteraryrken.

Det enskilda yrkesval som har det överlägset starkaste statistiska sambandet med tolerans är "konstnär/artist", som ungefär motsvarar Richard Floridas "bohemer". Dessa bohemaspiranter är mer toleranta än genomsnittet i fråga om elva av de tolv grupperna. Undantaget gäller åter igen ogifta par där intoleransnivåerna är för låga för att man skall kunna skilja grupperna åt. En intressant notering är att två tredjedelar av "bohemerna" går på yrkesförberedande linje, medan det motsatta förhållande gäller för kunskapshanterare i allmänhet (som har konstnär/artist som en delmängd). Resultatet stödjer de teorier som utvecklats av Andersson (1985) och

Florida (2002), i vilka dessa författare understryker att övergången till ett kreativt postindustriellt samhälle omfattar något mer djupgående än en förlängning av de formella akademiska utbildningsprogrammen: det nya samhället omfattar även en kognitiv omvandling där kreativ problemlösning premieras i mycket större utsträckning än tidigare. Krav på standardiserad yrkeskompetens förekommer fortfarande, men kreativ förmåga har uppvärderats kraftigt. Konventionella ekonometriska mätningar av regionalt humankapital har därför hittills inte lyckats identifiera den kreativa aspekten på den pågående strukturomvandlingen.

I tabellen nedan redovisas samtliga svarande utan uppdelning på kön eller land. Samtidigt bör vi komma ihåg att huvuddelen av varuhanterarna (67%) är skånska män, vilket i stor utsträckning förklarar den mycket större variationen i värderingsstruktur som kan observeras på den skånska sidan av Öresund. Det finns helt enkelt en mycket större grupp – i relativa termer – av de skånska än av de själländska ungdomarna som både yrkesmässigt och värderingsmässigt fortfarande skulle trivas bättre i ett utpräglat industrisamhälle.

Synen på arbetsmarknaden

Vad vet tonåringar som går sista året i gymnasieskolan om arbetsmarknaden? Kan de redan ha skapat sig en uppfattning om vad som är viktigt i deras framtida arbete? Det kan vara så eftersom en mycket stor andel arbetar regelbundet både under terminer och skollov. Enligt tidigare ungdomsundersökningar i Sverige arbetade åtta av tio ungdomar under skolloven och omkring en tredjedel under terminerna. Enligt den nu aktuella undersökningen är det en något lägre andel som arbetar (se Diagram 5.3).

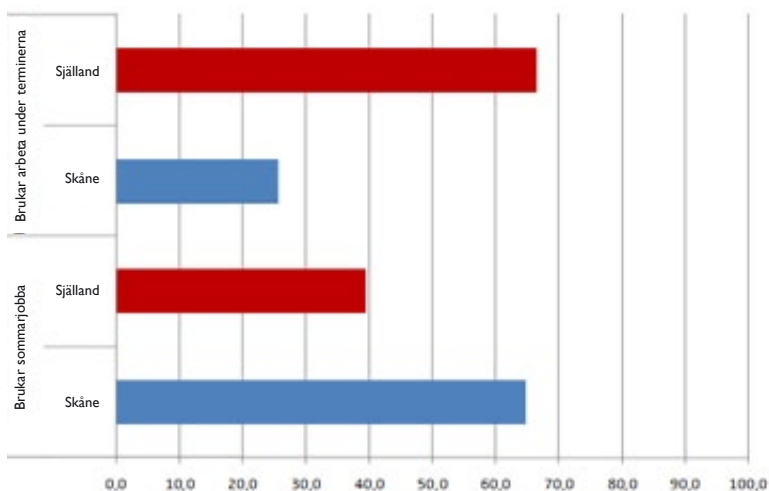

Diagram 5.3: Andel kvinnor (överst) och män (underst) från Sjælland och Skåne som arbetar under skollov och terminer (procent)

Två tredjedelar av de svenska ungdomarna arbetar under skolloven och mellan en fjärdedel och en tredjedel även under terminerna. Bland danskarna är det anmärkningsvärt nog precis motsatt förhållande. Slutsatsen att ungdomarna kunnat bilda sig en uppfattning om arbetsmarknaden är emellertid helt rimlig i båda fallen.

I undersökningen fick ungdomarna en fråga där de skulle rangordna åtta olika egenskaper hos arbetet från 1 (=högsta prioritet) till 8 (=lägsta prioritet). För att underlätta jämförelser har rangordningen omvandlats till ett index som visar förhållandet mellan andelen som rangordnat egenskapen på en av de två första platserna och andelen som rangordnat den på en av de två sista platserna. Följande två figurer visar resultatet för kvinnor och män.

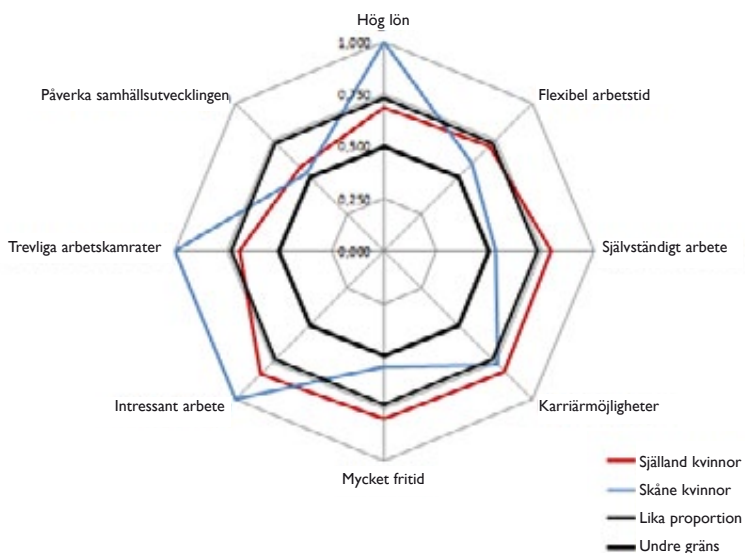

Diagram 5.4: Viktigt i arbetet; själländska och skånska kvinnor

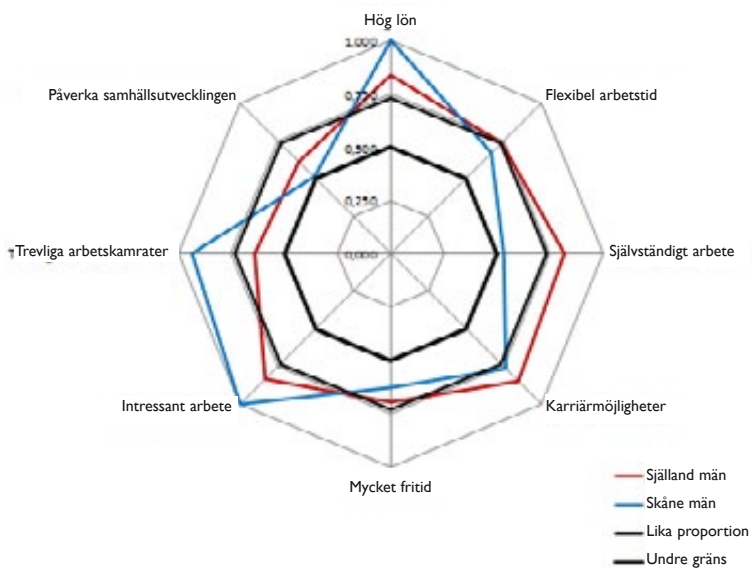

Diagram 5.5: Viktigt i arbetet; själländska och skånska män

Rangordningen av arbetets egenskaper är ett av de få områden där det finns nationella skillnader. Bland svenska ungdomar är det hög lön, intressant arbete och trevliga arbetskamrater som intar toppositionerna. Bland danska ungdomar är det en ganska jämn fördelning mellan de som tycker att en viss egenskap är viktig och de som tycker att den inte är så viktig. Ett mönster kan trots detta urskiljas. Bland danska kvinnor gäller att självständigt arbete, karriärmöjligheter, mycket fritid och intressant arbete är speciellt viktiga arbetsegenskaper. Denna rangordning gäller även för de danska männen med undantag av att hög lön ersätter mycket fritid.

Enligt den teori som utvecklats av Inglehart (1997) skall pengar minska i betydelse när ett samhälle blir allt mer utvecklat. Tidigare undersökningar visar också att bedömningen av ett yrkes attraktivitet är mycket mer mångdimensionellt för kunskapshanteraryrken än för mer traditionella yrken (Andersson, Fürth och Holmberg, 1997). Resultaten tyder alltså återigen på att Själland har kommit längre än Skåne i den pågående strukturomvandlingen.

En fråga som är nära relaterat till de egenskaper som ovanstående rangordning gäller är hur ungdomarna ser på anställningstrygghet. I denna frågas ombads ungdomarna ange sitt instämmande i påståendet att anställningstrygghet kommer att vara mycket viktigt för dem i deras framtida arbete. Instämmandet skulle anges på en skala från 1 (= instämmer inte alls) till 7 (= instämmer helt och hållet). Följande två figurer illustrerar fördelningen för kvinnor och män:

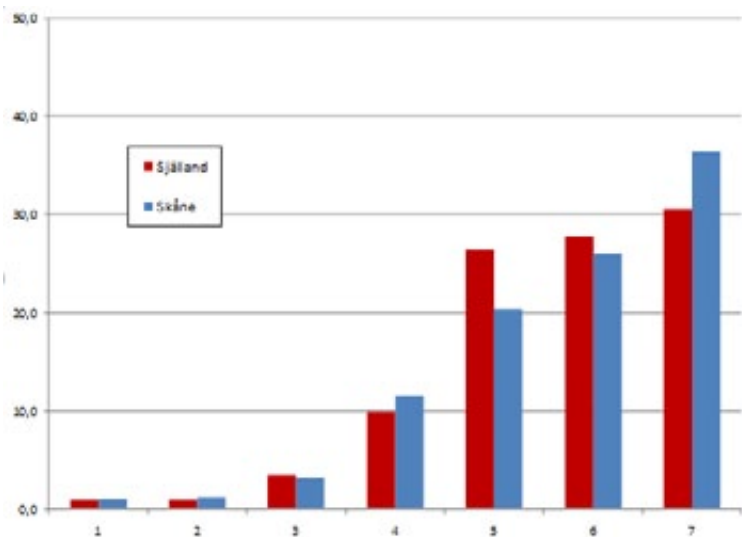

Diagram 5.6: Betydelsen av anställningstrygghet för kvinnor från Sjælland och Skåne

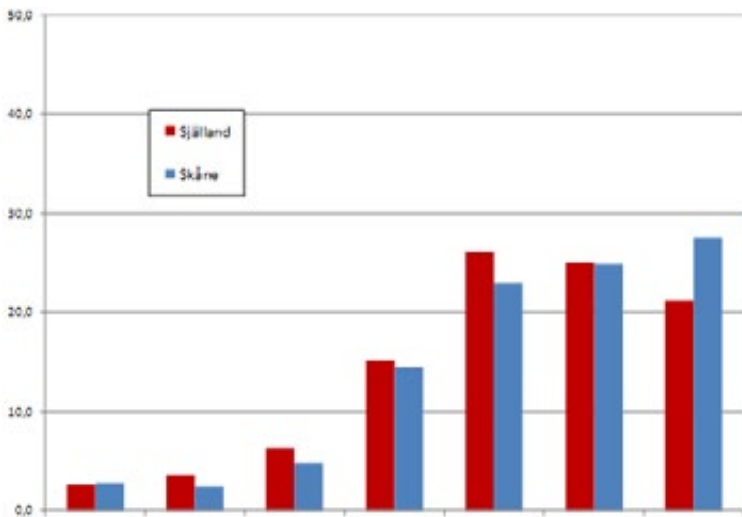

Diagram 5.7: Betydelsen av anställningstrygghet för män från Sjælland och Skåne

Anställningstrygghet är uppenbarligen en viktig arbetsegenskap för de flesta av ungdomarna men det finns några nyansskillnader. För kvinnor är fördelningen brant avtagande från det högsta värdet och endast en obetydlig andel anser att anställningstrygghet är en oviktig arbetsegenskap. Bland männen däremot är fördelningen mer utjämnad. Speciellt bland de danska männen är det en inte helt oväsentlig andel som tycker att anställningstryggheten är mindre viktig.

En fördjupad analys: skånska värderingar och yrkesval

En fördjupad analys krävs för att reda ut vilka som är de mest betydelsefulla värderingsfaktorerna i fråga om att vara associerade med radikalt annorlunda sannolikheter att välja ett visst yrke eller en specifik yrkeskategori. Vi har valt att specialstudera det mest avvikande yrkesvalet (konstnär/artist) samt de två mest avvikande yrkeskategorierna – kuskaphanterare och varuhanterare. Vi har också valt att begränsa oss till den skånska delen av Öresundsregionen, dels därför att det finns en mycket större variabilitet i de skånska värderingarna och dels för att det är så få elever på yrkesinriktade linjer som finns med i databasen för Själland.

Analysmetoden är konventionell lineär regressionsanalys, där ett yrkesval ses som en funktion av ett antal förklarande variabler. För varje yrkesval genomfördes fem separata skattningar. Två av skattningarna omfattade elva former av intolerans (ogifta par exkluderades på grund av för låga nivåer), fyra specifika samhällsmålsättningar från WVS som är relaterade till postmaterialismindex, samt de fyra bakgrundsvariablerna kön, utbildningsprogrammets inriktning, Malmö som studieort och utomeuropeisk bakgrund (minst en av föräldrarna är född utanför Europa). Ena skattningen innefattar alla variabler, medan den andra skattningen endast innehåller variabler som är signifikanta på femprocentnivån.

Vi genomförde också två skattningar som opererade med sex olika indexvärden: ett toleransindex som tar värdet ett om respondenten kan acceptera alla 10 grupper som inte har missbruksproblem som grannar; ett "nazismindex" som sträcker sig från 0 till 4 beroende på intolerans gentemot judar, romer, homosexuella, och människor av annan ras; ett "xenofobi-index" som också går från 0 till 4 och som innefattar invandrare, muslimer, människor med annat modersmål samt med annan religion; ett "puritanismindex" som kan ta värdena 0, 1 och 2 beroende på om alkoholister och/eller narkomaner är namngivna som icke önskvärda grannar. Anledningen till att dela upp intoleransen i tre kategorier är dels att "nazismindex" kan ses som mer universellt än "xenofobi-index", eftersom xenofobin i fråga borde passa bättre in på etniska svenskar än

på invandrare, speciellt i fråga om invandrare från Mellanöstern. Dels beror det på att ett stort antal undersökningar har visat att män är mer toleranta i fråga om missbruk än kvinnor, vilket står i motsatsförhållande till övriga typer av tolerans.

Vi använde oss vidare av två av Ingleharts postmaterialismindex för att mäta samhällsprioriteringarna: ett index för att ha valt de två postmaterialistiska alternativen från fyra möjliga svar; och ett index som indikerar att man har valt fyra eller fem postmaterialistiska alternativ från 12 möjliga svar. Bakgrundsvariablerna är de samma som i de två funktionerna med disaggregerad tolerans och samhällsvärderingar, och på samma sätt innehåller också den ena funktionen alla variabler, medan den andra endast omfattar statistiskt signifikanta variabler.

Slutligen presenterar vi en "bästa funktion", som innehåller alla de variabler som är de mest troliga förklaringsvariablerna när man kombinerar detaljerade och indexerade mått. Det finns som alltid problem med höga samband mellan flera av de förklarande variablerna (multikollinearitet), vilket innebär att man ofta delvis måste tolka en enskild variabel som ett sammanfattande mått på ett kluster av värderingar som tenderar att omfattas av samma individer.

Tabell 5.7 visar funktionerna som förklarar val av "konstnär/artist" som attraktivt yrke. I stort sett alla intoleranskomponenter har förväntat tecken, men intolerans mot homosexuella har störst negativ effekt på attraktionskraften hos ett bohemiskt yrke, följt av intolerans mot narkomaner och romer. Yttrandefrihet och demokrati prioriteras särskilt högt, och det finns en signifikant positiv association med yrkesinriktad linje, kanske främst på grund av att estetisk linje och medialinje båda klassificeras som yrkesinriktade.

Funktionen med indexvärden ger en annan vinkling på samma problematik. Den visar att bohemer – i enlighet med stereotyper – är mindre "puritanska" än övriga ungdomar. Vad den också visar är att nynazistiska rörelser skulle ha svårt att rekrytera medlemmar bland dessa elever, och att personer som inte hyser aversioner mot någon av grupperna har signifikant större benägenhet att välja konstnär/artist som ett av sina tre önskade yrken. Funktionen visar också att postmaterialism enligt Ingleharts ursprungliga index ökar sannolikheten att välja yrket med omkring 15 procentenheter.

Den blandade funktionen (sista kolumnen) är speciellt bra för att konstatera vilka värderingar som är de absolut bästa indikatorerna på en potentiell bohem, speciellt om man tar resultaten från övriga funktioner i beaktande. Det man framförallt kan säga är att allmän tolerans och

postmaterialism har ett starkt samband med konstnär/artist, där toleransen omfattar alla 12 grupperna. Intolerans mot homosexuella förekommer i alla tre funktioner där den kan förekomma, vilket är en indikator på att homofobi är speciellt underrepresenterat bland dessa elever, givet nivåerna på övriga toleransrelaterade variabler. Det finns också ett lokalt fokus på yrkesinriktade linjer i Malmö.

Kunskapshanterare (tabell 5.7) påminner på många sätt om bohemer, med det finns ett antal mindre skillnader. Bland skillnaderna kan nämnas att toleransen mot missbrukare motsvarar genomsnittet för alla studenter, liksom att det finns ett tydligt samband med studieförberedande utbildning. Yttrandefrihet prioriteras dessutom starkare än medborgarinflytande bland de postmaterialistiska värderingarna. I fråga om bakgrundsvariablerna är det anmärkningsvärt att kunskapshalterande yrken i största allmänhet attraherar en större andel studenter med utomeuropeisk bakgrund.

På det stora hela finns det stora strukturella likheter mellan den grupp som väljer minst två kunskapshalterande yrken och den som väljer konstnär/artist. Man skulle kunna uttrycka det som att bohemer har typiska kunskapshalterarvärderingar, fast i ännu högre grad än andra kunskapshalterare. Detta är speciellt anmärkningsvärt eftersom bohemyrkena associeras med lägre inkomster och kortare formella utbildningar, vilket ibland har gett upphov till misstolkningar i statistisk empirisk forskning.

Tabell 5.8 visar med all önskad tydlighet att varuhanterarna är den mest värderingsmässigt avvikande gruppen. Gruppen är generellt mycket mer intolerant mot avvikande grupper än andra yrkeskategorier eller enskilda yrken (med undantag för missbrukare). Den stora intoleranta andelen i gruppen är inte begränsad till traditionell främlingsfientlighet riktad mot den stora gruppen muslimska invandrare från Mellanöstern. En stor minoritet på mellan en tredjedel och hälften av gruppen har fördomar som kan betecknas som rasistiska i en eller flera dimensioner. En fjärdedel ger intryck av att vara intoleransens extremister: man gillar inte några som inte är friska heterosexuella svenskar utan "konstiga" livs-åskådningar.

Varuhanterarna liknar genomsnittliga västeuropeer – men inte svenskar – i andelen som är kritiska mot det multietniska samhället. Men andelen som ogillar homosexuella, personer av annan ras, judar eller romer påminner mer om de mest intoleranta delarna av Östeuropa (ogillande av samtliga dessa fyra grupper ökar sannolikheten av att välja ett varuhanteraryrke med 16 procentenheter). Det är därför framförallt bland de unga skånska män som skulle vilja bli exempelvis byggnadsarbetare eller motorreparatörer som mottagligheten är störst för rasistiska och populistiska

tiska rörelser. I enlighet med Ingleharts hypoteser kan detta tolkas som att delar av det skånska samhället – framförallt bortom det sydvästra hörnet – inte ännu har påbörjat omvandlingen till ett postindustriellt, globaliserat samhälle. Många av dessa ungdomar kan därför förväntas att slå vakt om ett stabilt men utrotningshotat industrisamhälle, samtidigt som de känner sig hotade av en alltmer kaotisk och ”lössläppt” omvärld.

Tabell 5.6: Samband mellan tolerans, postmaterialism och val av bohemiskt yrke (konstnär eller artist) som ett av tre valda yrkesalternativ; gymnasieungdomar i Skåne, 2009

Variabel		Linjär regressionsmodell			
Variabel	Detaljerad (alla)	Index (alla)	Detaljerad (signifikanta)	Index (signifikanta)	Blandad (signifikanta)
Konstant	-0.005	0.006	0.020	0.004	-16.6%
<i>Allmän tolerans</i>					
Extremt tolerant		+0.065*		+0.069*	0.094**
<i>Specifik intolerans</i>					
Homofob	-0.076**		-0.099**		-0.065*
Antidrogare	-0.080**		-0.078**		
Antisemit	-0.020				
Gränspolis	-0.013				
Rasist	-0.007				-0.100*
Språkpolis	-0.024				
Nykterist	-0.006				
Religionspolis	+0.014				
Anti-islamist	-0.023				
Aids-bacillofob	-0.027				
Anti-romer	-0.046*		-0.073**		
<i>Intoleransindex</i>					
Nazism		-0.038*		-0.043**	
Xenofobi		-0.009			
Puritanism		-0.050**		-0.048**	-0.049**
<i>Specifika samhällsprioriteringar</i>					
Lag och ordning	+0.052(*)		+0.042(*)		
Medborgarinflytande	+0.125**		+0.115**		
Låg inflation	+0.026				
Yttrandefrihet	+0.132**		+0.124**		
<i>Postmaterialismindex</i>					
Postmaterialist (4 alternativ)		+0.166**		+0.153**	+0.153**
Postmaterialist (12 alternativ)		-0.025			
<i>Bakgrundsvariabler</i>					
Kön (man=1)	+0.009	+0.005			
Studieprogram (yrkesinriktat=1)	+0.144**	+0.151**	+0.135**	+0.153**	+0.155**
Studieort (Malmö=1)	+0.034	+0.044	+0.042*	+0.049*	+0.047*
Bakgrund (ej Europa=1)	-0.007	-0.002			
<i>Antal observationer</i>	1332	1008	1340	1010	1011
<i>R²</i>	0.086	0.098	0.084	0.100	0.102

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$ (ensidigt test); (*) effekt i motsats till förväntad riktning

Tabell 5.7: Samband mellan tolerans, postmaterialism och val av kunskapshalterande yrke som minst två av tre valda yrkesalternativ; gymnasieungdomar i Skåne, 2009

Variabel	Modell				
	Detaljerad (alla)	Index (alla)	Detaljerad (signifikanta)	Index (signifikanta)	Blandad (signifikanta)
Konstant	0.451	0.413	0.566	0.439	0.424
<i>Allmän tolerans</i>					
Extremt tolerant		+0.160**		+0.176**	+0.168**
<i>Specifik intolerans</i>					
Homofob	-0.106**		-0.105**		
Antidrogare	-0.028				
Antisemit	+0.023				
Gränspolis	-0.037				
Rasist	+0.056				
Språkpolis	+0.013				
Nykterist	+0.036				
Religionspolis	-0.017				
Anti-islamist	-0.042				
Aids-bacillofob	-0.037				
Anti-romer	-0.085**		-0.104**		
<i>Intoleransindex</i>					
Nazism		-0.006			
Xenofobi		-0.015			
Puritanism		+0.006			
<i>Specifika samhällsprioriteringar</i>					
Lag och ordning	+0.075(*)				
Medborgarinflytande	+0.070*				
Låg inflation	+0.045				
Yttrandefrihet	+0.191**		+0.143**		+0.095**
<i>Postmaterialismindex</i>					
Postmaterialist (4 alternativ)		+0.112*		+0.153**	+0.119**
Postmaterialist (12 alternativ)		+0.071			
<i>Bakgrundsvariabler</i>					
Kön (man=1)	+0.034	+0.020			
Studieprogram (yrkesinriktat=1)	-0.138**	-0.147**	-0.152**	-0.151**	-0.147**
Studieort (Malmö=1)	+0.049	+0.069*	+0.052*	+0.064*	+0.063*
Bakgrund (ej Europa=1)	+0.076*	+0.085*	+0.066*	+0.089*	+0.092*
<i>Antal observationer</i>	1332	1008	1335	1029	1029
<i>R²</i>	0.090	0.100	0.083	0.095	0.100

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$ (ensidigt test); (*) effekt i motsats till förväntad riktning; ¹forskare, konstnär/artist, journalist, läkare, civilingenjör, gymnasielärare, arkitekt

Tabell 5.8: Samband mellan tolerans, postmaterialism och val av varuhanterande yrke¹ som minst ett av tre valda yrkesalternativ; gymnasieungdomar i Skåne, 2009

Variabel	Modell				
Variabel	Detaljerad (alla)	Index (alla)	Detaljerad (signifikanta)	Index (signifikanta)	Blandad (signifikanta)
Konstant	-0.130	-0.159	-0.157	-0.153	-0.157
<i>Allmän tolerans</i>					
Extremt tolerant		+0.022			
<i>Specifik intolerans</i>					
Homofob	+0.093**		+0.085**		+0.085**
Antidrogare	-0.032				
Antisemit	+0.055		+0.066*		+0.066*
Gränspolis	+0.026				
Rasist	+0.076*		+0.090*		+0.090*
Språkpolis	+0.073*		+0.081*		+0.081*
Nykterist	-0.043(*)		-0.059(**)		-0.059(**)
Religionspolis	-0.016				
Anti-islamist	+0.042				
Aids-bacillofob	-0.012				
Anti-romer	-0.024				
<i>Intoleransindex</i>					
Nazism		+0.043**		+0.040**	
Xenofobi		+0.045**		+0.033**	
Puritanism		-0.033(*)		-0.046(**)	
<i>Specifika samhällsprioriteringar</i>					
Lag och ordning	-0.049(*)		-0.043(*)		-0.043(*)
Medborgarinflytande	-0.002				
Låg inflation	-0.002				
Yttrandefrihet	-0.012				
<i>Postmaterialismindex</i>					
Postmaterialist (4 alternativ)		+0.036			
Postmaterialist (12 alternativ)		-0.060			
<i>Bakgrundsvariabler</i>					
Kön (man=1)	+0.106**	+0.093**	+0.106**	+0.107**	+0.106**
Studieprogram (yrkesinriktat=1)	+0.118**	+0.110**	+0.122**	+0.122**	+0.122**
Studieort (Malmö=1)	-0.056**	-0.064**	-0.059**	-0.063**	-0.059**
Bakgrund (ej Europa=1)	-0.072**	-0.055*	-0.075**	-0.063**	-0.075**
Antal observationer	1332	1008	1333	1332	1333
R ²	0.192	0.180	0.189	0.179	0.189

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$ (ensidigt test); (*) effekt i motsats till förväntad riktning; ¹byggnadsarbetare, motorreparatör, lantbrukare, metallarbetare, gruvarbetare

6 Framtidens arbete och liv II: Kompisar, intressanta arbetsuppgifter eller pengar?

En genomsnittlig människa i Västeuropa kan förvänta sig att ägna runt åtta procent av sin totala livstid åt arbete mot ersättning i pengar, eller drygt 12 procent av sin vakna tid. I själva verket motsvarar den totala arbetstiden numera ungefär den tid som läggs på mat och dryck. Självklart kan arbetet ändå upplevas som det centrala livsinnehållet i subjektiv bemärkelse. Men för att bedömma avvägningen mellan arbetslivets betydelse och andra delar av livet – till exempel sociala relationer och diverse fritidsaktiviteter – ombads de gymnasiestuderande i Öresundsregionen att ange fyra aktiviteter som de såg som de viktigaste från en lista bestående av totalt 19 möjliga livsprioriteringar. Dessutom fick de både ange sina nuvarande prioriteringar och de livsaspekter de förväntade sig att prioritera på cirka 15 års sikt.

Undersökningsresultaten visar att det på det stora hela finns ganska stora likheter mellan ungdomar på den danska och svenska sidan om Öresund, men i enlighet med övriga resultat har de själländska ungdomarna en prioriteringsprofil som harmonierar något bättre med det postindustriella samhället. Skillnaderna mellan könen är betydligt större än de genomsnittliga geografiska differenserna. Liksom i tidigare svenska undersökningar är de unga kvinnorna dels mindre materialistiska och dels fäster en större andel stor vikt vid familjerelationer.

Viktigt idag

En stor andel av respondenterna väntas ha fortsatta studier i tankarna vid någon högskola under närmast följande år. Därför är det knappast förvånande att en majoritet varken ser pengar eller ett intressant arbete som högprioriterade målsättningar i dagsläget. Fokus ligger istället på utpräglade ungdomsaktiviteter, speciellt på den danska sidan av Öresund (se Diagram 6.1 och 6.2).

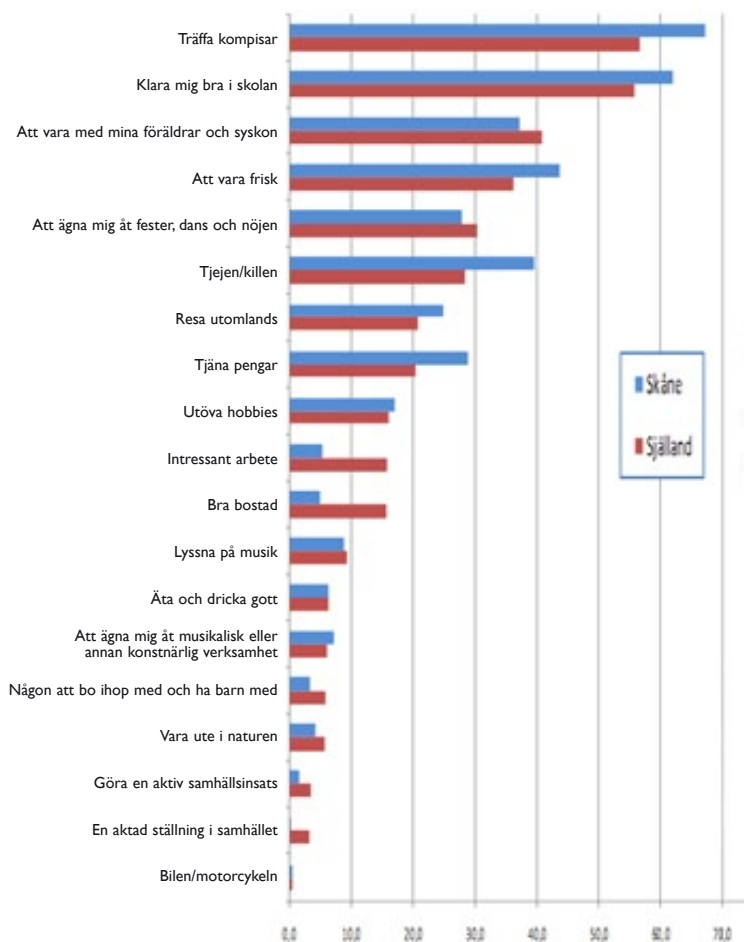

Diagram 6.1 Viktigast idag bland ett antal olika alternativ för själländska och skånska kvinnor

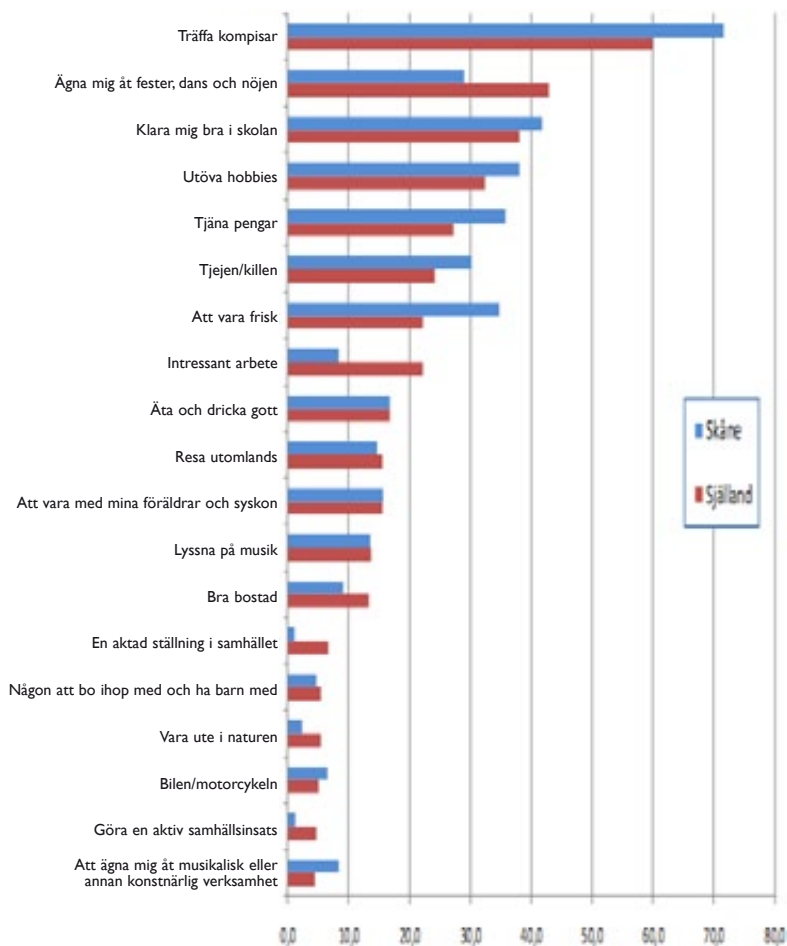

Diagram 6.2 Viktigast idag bland ett antal olika alternativ för själländska och skånska män.

På Själland anser en majoritet av de unga männen att en av de fyra viktigaste aktiviteterna i dagsläget är att träffa kompisar, medan mer än en tredjedel anser att det också är viktigt att klara sig i bra i skolan och att ägna sig åt fester och nöjen. Speciellt bland männen finns det också en stor andel (knappst 30%) som anger att de lägger stor vikt vid att utöva hobbies. Detta svarsalternativ kan tolkas på många sätt, men det verkar

rimligt att avsaknaden av specifika alternativ för idrott och datorspel kan ha bidragit till att män är mycket mer benägna än kvinnor att ange detta alternativ.

De själländska unga kvinnorna skiljer sig från männen dels genom att en större andel prioriterar sina studier och dels genom att många ser gemenskapen med föräldrar och syskon som central i tillvaron. Fler kvinnor än män fokuserar dessutom på att hålla sig friska och en lägre – men ändå ganska stor – andel prioriterar fester, dans och dylikt. För både männen och kvinnorna gäller att mer än tre fjärdedelar inte ännu ser de arbetsrelaterade målsättningarna (intressant arbete och tjäna pengar) som centrala. Det ger en antydning om att en mycket stor andel av de danska ungdomarna kan förväntas att fortsätta med högskolestudier.

De själländska resultaten styrker observationer från tidigare ungdomsundersökningar som visar att kvinnor har starkare familjeband än män, som ofta har mer individualistiska intressen. Tre av svarsalternativen (äta och dricka gott; lyssna på musik; bilen/motorcykeln) refererar till aktiviteter som med fördel kan avnjutas i ensamhet. Tillsammans utgör dessa tre alternativ 9 procent av alla svar som angivits av de själländska männen, men endast 4 procent av kvinnornas svar.

Det skånska mönstret liknar det själländska, men de skillnader som finns ger en fingervisning om att industrisamhällets typiska prioriteringar är vanligare i Skåne än på Själland. Enligt Inglehart (1997) skall till exempel en fokusering på att vara frisk indikera att den fysiska tryggheten inte tas för given, och är därför en mycket vanlig prioritering i mindre utvecklade samhällen. Endast bland äldre personer – som av naturliga skäl är mer utsatta för olika former av sjuklighet – finns det därför skäl att förvänta sig att hälsa borde vara högprioriterad i de samhällen som sedan länge varit rika och trygga. Fester, dans och nöjen är å andra sidan typiska prioriteringar som inte kan förväntas förekomma annat än i välmående samhällen.

Det är därför intressant att notera att andelen som prioriterar nöjen är sju procentenheter större på Själland än i Skåne, medan andelen som prioriterar att vara frisk är drygt tio procentenheter högre i Skåne än på Själland. En annan indikation är att andelen som prioriterar att tjäna pengar i dagsläget är mellan åtta och nio procentenheter högre i Skåne än på Själland, vilket troligen avspeglar att en betydligt större andel av skåningarna är inriktade på yrken som inte kräver eftergymnasial utbildning. Ett ytterligare tecken på att det finns en större andel med en mer traditionell livsstil i Skåne är att en större andel av ungdomarna verkar ha påbörjat – eller åtminstone är i förstadiet till – familjebildningspro-

cessen. De kombinerade andelarna för en nuvarande fast relation eller ett nuvarande samboförhållande som prioriteringar är 36 procent i Skåne jämfört med knappt 29 procent på Själland.

Självklart är ändå skillnaderna ganska små med internationella mått mätt. På det stora hela har själlänningar och skåningar likartade levnadsförhållanden och liknande målsättningar. De allra flesta prioriterar framförallt kompisarna och studierna under gymnasietiden. En mycket liten minoritet har funderingar på att skaffa barn inom den närmaste framtiden. Bland övriga viktiga aktiviteter är de flesta sådana att de är symptomatiska för rika och välmående samhällen: fester, hobbies och utlandsresor. Det är också intressant att notera att en stor majoritet av ungdomarna på bägge sidor om sundet är utpräglad sociala, vilket går stick i stäv med vissa populära (men felaktiga) hypoteser som gör gällande att människor blir allt mer isolerade i takt med den ekonomiska utvecklingen. Själlänningarna och skåningarna angav i genomsnitt 1,4 respektive 1,5 sociala prioriteringar (slumpmässiga svar implicerar runt 0,8 sociala prioriteringar i genomsnitt).

Viktigt på lång sikt

En sammanvägd bedömning av Öresundsungdomarnas prioriteringar på lång sikt (frågan som ställs är ”vad tror du är viktigast för dig om 15 år?”) visar att arbets- och familjelivet ses som mycket viktigare än diverse fritidsintressen. Här finns därmed en utpräglad kontinuitet mellan yngre och äldre generationer. Man skulle också kunna uttrycka det som att en konventionell livscykeffekt dominerar, i detta fall genom att ungdomstidens betoning av studier, kompisar och nöjen får ge vika för arbete, bildande av kärnfamilj och en god bostad.

Bedömningen av vad som utgör ett attraktivt yrke, en önskvärd familjerelation eller en bra bostad kan visserligen ha ändrat sig parallellt med den ekonomiska strukturomvandlingen. Men däremot finns det inget som tyder på att betydelsen av yrke, familjebildning och bostad i största allmänhet har fått ge vika för nya prioriteringar. Man skall emellertid komma ihåg att tidsanvändningen ändå kan justeras så att mer tid spenderas på fritidsaktiviteter: En stigande arbetsproduktivitet implicerar att man kan uppnå en given inkomst med allt mindre tidsuppsoffringar. Prioriteringarna på längre sikt redovisas i de följande diagrammen 6.3 och 6.4.

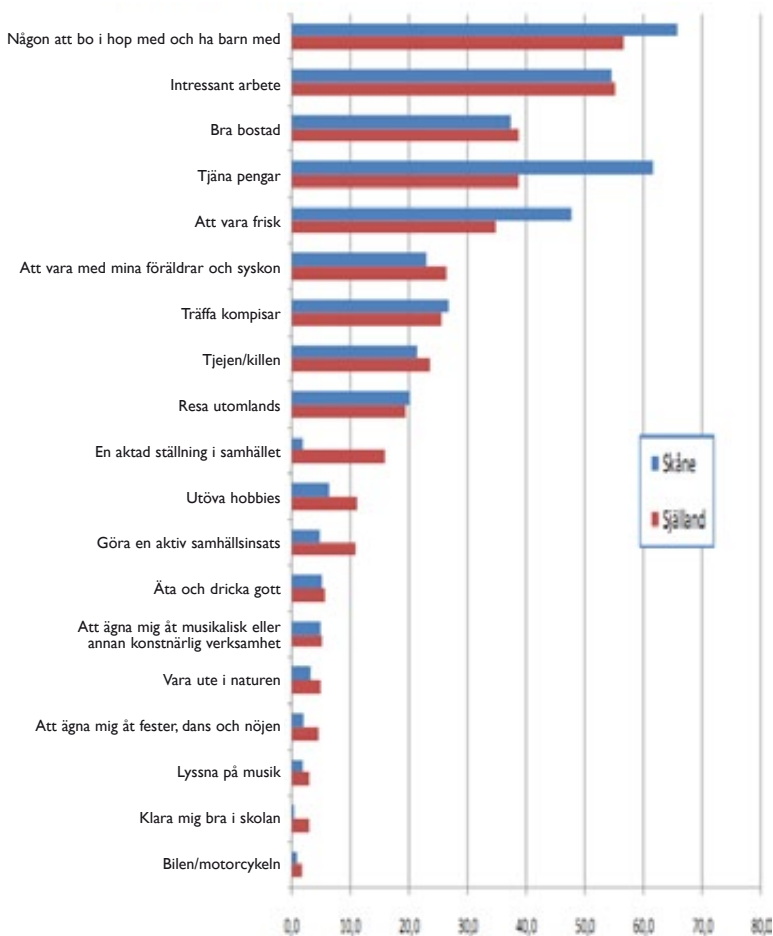

Diagram 6.3 Viktigast om ca 15 år bland ett antal olika alternativ för själländska och skånska kvinnor

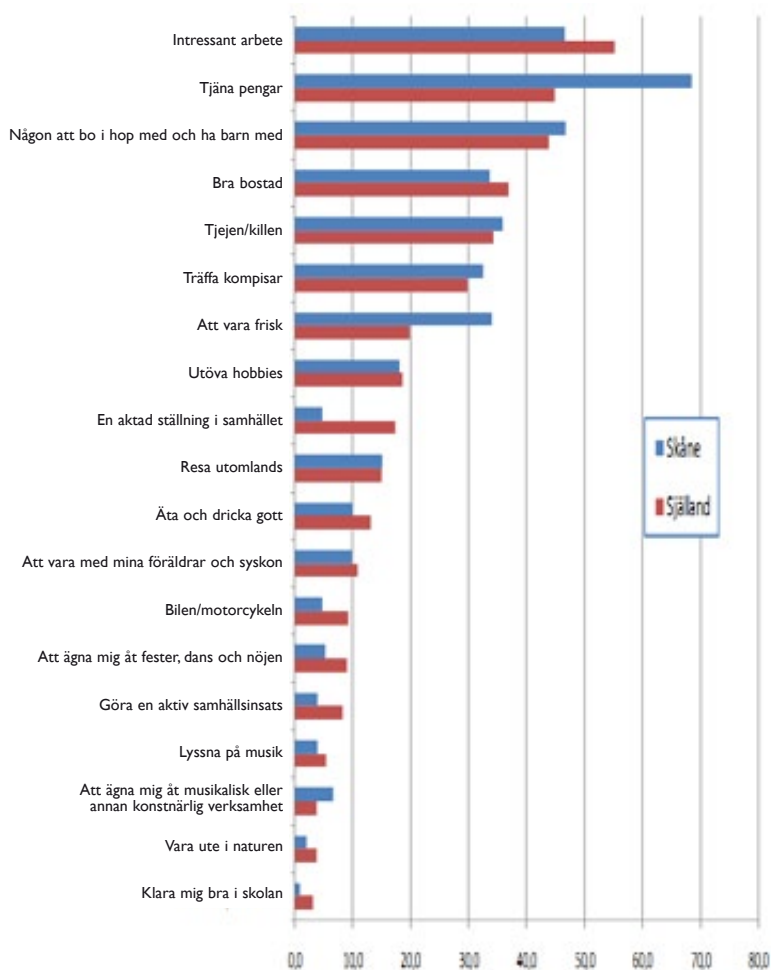

Diagram 6.4 Viktigast om ca 15 år bland ett antal olika alternativ för själländska och skånska män

På Själland anger hälften av respondenterna att ett intressant arbete är prioriterat på lång sikt, medan knappt hälften är inriktade på ett stabilt sammanboende med partner och barn. Totalt anser knappt tre fjärdedelar att någon sorts intim relation kommer att förväntas vara högprioriterad om cirka 15 år, det vill säga vid 33 till 35 års ålder. I övrigt prioriteras

framförallt det arbetsrelaterade alternativet ”tjäna pengar”, samt en bra bostad, vilket för de allra flesta familjer är den enskilt största utgiftsposten. Den ungdomliga fokuseringen på kompisar, hobbies och speciellt fester får därmed ge vika för en ganska konventionell betoning av arbete, familj och bostad.

I Skåne finns samma allmänna mönster som på Själland, men liksom för ungdomsåren är materialistiska värderingar vanligare bland skåningarna. På Själland är andelen som angett alternativet ”intressant arbete” som högprioriterat drygt tolv procentenheter större än andelen som angett ”tjäna pengar”. I Skåne är däremot andelen som angett ”intressant arbete” drygt 13 procentenheter mindre än andelen som vill ”tjäna pengar”. Medan 59 procent av skåningarna fokuserar på att tjäna pengar gör endast 38 procent av själlänningarna det. Resultatet är helt konsistent både med att själlänningarna i något större utsträckning attraheras av kreativa yrken och med att de i mycket större utsträckning prioriterar postmaterialistiska samhällsmålsättningar. Avvägningen mellan intressant arbete och hög lön skall dels ses som en reflektion både av yrkesstrukturen (mer intressanta arbeten minskar betydelsen av en hög lön) och den allmänna lönenivån (lönens marginalnytta är fallande) på Själland jämfört med i Skåne. Köpenhamnsregionen uppvisar både en av världens högsta lönenivåer och en utpräglat postindustriell yrkesstruktur.

Manligt och kvinnligt bland livsprioriteringarna

Nästan alla värderingsstudier visar att det finns systematiska skillnader mellan manliga och kvinnliga värderingar. För att åskådliggöra de skillnader som undersökningsresultaten från Öresundsregionen identifierar, har vi valt att slå samman de själländska och skånska resultaten och pröva dem statistiskt. Tabell 6.1 visar att det finns tio kortsiktiga liksom tio långsiktiga svarsalternativ där skillnaden mellan mäns och kvinnors svarsfrekvenser är höggradigt statistiskt signifikanta. Dessutom finns det sex livsprioriteringar som är statistiskt signifikanta enligt ett mindre strikt kriterium. Män och kvinnor kan därför sägas ha värderingsstrukturer som är ganska annorlunda i fråga om vad de tycker är viktigast i livet.

De unga kvinnorna verkar allmänt tänka mer långsiktigt än sina manliga jämnåriga. I dagsläget yttrar sig långsiktigheten främst i en större prioritering av studier (kvinnor: 55%; män: 36%) och att hålla sig frisk (kvinnor: 34%; män: 23%). På lång sikt skiljer sig framförallt kvinnorna genom att större andelar prioriterar familjebildning (kvinnor: 56%; män: 40%) och hälsa (kvinnor: 35%; män: 22%).

Det är inte endast en mer långsiktig orientering som utmärker kvin-

norna jämfört med männen. Den relativt sett mest kvinnliga värderingen är att prioritera föräldrar och syskon, både på kort sikt (kvinnor: 37%; män: 14%) och lång sikt (kvinnor: 23%; män: 9%). I sammanhanget är det relevant att notera att en relativt liten andel skandinaver har starka emotionella kopplingar till sina föräldrar jämfört med resten av världen. Den mest jämförbara frågan i senaste WVS-undersökningen är huruvida man instämmer i påståendet att ”en av de viktigaste målsättningarna i livet är att göra sina föräldrar stolta”. Enligt senaste WVS-undersökning är det endast 36 procent av alla svenskar som instämmer eller instämmer starkt med detta påstående, vilket kan jämföras med 78 procent i Storbritannien, 77 procent i Kanada, 74 procent i USA och Frankrike samt 61 procent i Nederländerna. Till och med Norge har en betydligt högre andel med 48 procent (uppgift saknas för Danmark). Man skulle därmed kunna säga att den relativt svaga kopplingen till föräldrarna avspeglar senaste svenska WVS-resultat, och dessutom att unga män i Öresundsregionen avviker ännu mer från det globala genomsnittet än unga kvinnor.

Tabell 6.1: Manliga (+) och kvinnliga (-) livsprioritering; rangordnade från de mest manliga till de mest kvinnliga; gymnasie studerande i Öresundsregionen, 2009;

Prioritering	Idag	Om 15 år
Manliga prioriteringar (på lång sikt)		
Bilen/motorcykeln	++	++
Att ägna mig åt fester, dans och nöjen	0	++
Äta och dricka gott	++	++
Utöva hobbies	++	++
Tjejen/killen	++	++
Tjäna pengar	++	++
Lyssna på musik	++	+
Träffa kompisar	+	+
Könsneutrala prioriteringar (på lång sikt)		
En aktad ställning i samhället	+	0
Att ägna mig åt musikalisk eller annan konsnärlig verksamhet	0	0
Klara mig bra i skolan	--	0
Bra bostad	0	0
Vara ute i naturen	-	0
Göra en aktiv samhällsinsats	0	0
Kvinnliga prioriteringar (på lång sikt)		
Intressant arbete	+	-
Resa utomlands	--	--
Någon att bo ihop med och ha barn med	0	--
Att vara frisk	--	--
Att vara med mina föräldrar och syskon	--	--

$N=2216$; +/-: $p<0.05$; +/+/-: $p<0.01$ enligt χ^2 -test

Männen i Öresundsregionen utmärker sig framförallt genom att de är mer benägna att prioritera nöjen i vid bemärkelse. I detta fall förväntas de viktigaste kortsiktiga skillnaderna bestå över tiden. På lång sikt är männen framförallt mer benägna att ägna sig åt hobbyverksamhet (män: 16%; kvinnor: 9%), mat och dryck (män: 10%; kvinnor: 4%), fester (män: 7%; kvinnor: 3%) samt bilen eller motorcykeln (män: 7%; kvinnor 1,5%).

En annan skillnad gäller synen på relationer, och speciellt andelen som tror sig vilja prioritera "tjejen/killen". Visserligen prioriterar kvinnor "tjejen/killen" mer än sina jämnåriga män i dagsläget, men på femton års sikt förväntar sig 31 procent av männen – men endast 21 procent av

kvinnorna – ha en tjej eller kille snarare än en sammanboende partner med barn. Frågan är om detta är en avspeglning av bestående biologiska drifter eller en tidigare ”mognad” bland de unga kvinnorna.

Vi kan också se att arbetet ses som ungefär lika viktigt av män och kvinnor på lång sikt, även om en något större andel av männen betonar vikten av att tjäna pengar. Det förefaller också som att en bra bostad är en livsmålsättning som delas i ungefär lika stor utsträckning mellan de båda könen. Eftersom kvinnornas livsprioriteringar i viss mån avspeglar deras mer postmaterialistiska värderingar, är det anmärkningsvärt att den mest postmaterialistiska livsprioriteringen (musikalisk/konstnärlig verksamhet) är tämlingen jämnt fördelar mellan könen. Detta kan vara ytterligare en indikation på att även om kvinnor är genomsnittligt mer postmaterialistiska och toleranta, så tillhör ungefär lika många män som kvinnor den allra mest postmaterialistiska gruppen.

Värderingsstruktur och livsprioriteringar

Vi har i kapitel 5 sett hur det finns starka samband mellan en individs allmänna värderingsmönster och de yrken som man ser som speciellt attraktiva. Finns det något liknande samband mellan grundläggande värderingar och vad man allmänt sett tycker är viktigast i livet? En detaljerad korrelationsanalys visar att det finns samband mellan de flesta av livsprioriteringarna och olika mått på tolerans, speciellt den variabel som mäter extrem tolerans (man har inget emot grannar från alla de 10 grupper som inte är missbrukare) jämte - i andra hand - homofobi (man vill undvika homosexuella grannar). Tabell 6.2 indikerar styrkan i sambanden mellan dessa två variabler och 18 av de 19 livsprioriteringarna (en prioritering av fester var helt oberoende av alla värderingsvariabler), liksom eventuella samband hos samma variabler med om respondenten har icke-europeisk bakgrund.

Tabell 6.2: Signifikanta korrelationer mellan långsiktiga livsprioriteringar, "extrem tolerans", specifik intolerans mot homosexuella samt icke-europeisk bakgrund; gymnasiestuderande i Öresundsregionen, 2009

	Extremt tolerant ¹	Homofob ²	Icke-europeisk bakgrund
Intressant arbete	+++	---	0
Att ägna mig åt musikalisk eller annan konstnärlig verksamhet	+++	---	0
Någon att bo i hop med och ha barn med	+++	-	-
Träffa kompisar	+++	0	---
Bra bostad	+++	0	0
Resa utomlands	+++	0	0
Att vara frisk	+++	0	0
Göra en aktiv samhällsinsats	++	--	+
En aktad ställning i samhället	++	0	++
Utöva hobbies	+	+	---
Tjäna pengar	+	+	+
Att vara med mina föräldrar och syskon	+	0	+++
Lyssna på musik	+	0	-
Vara ute i naturen	+	0	0
Äta och dricka gott	+	0	0
Bilen/motorcykeln	0	+++	+
Tjejen/killen	0	0	---
Klara mig bra i skolan	0	0	+++

N=2035; +/-: $p < 0.05$; +/+-: $p < 0.01$; +++/---: $p < 0.001$ enligt bivariat korrelationsanalys; ¹Kan acceptera 10 avvikande grupper som grannar; ²Vill undvika att ha homosexuella grannar.

Sambanden som redovisas i tabell 6.2 baseras på enkla (bivariata) korrelationer, vilket innebär att ingen hänsyn har tagits till nivåerna hos övriga faktorer. Detta innebär att ett positivt samband betyder att höga värden hos en variabel förknippas med höga värden hos den andra variabeln, medan negativa samband betyder att höga värden hos den ena variabeln förknippas med låga värden hos den andra. Vi ser att det finns sju mycket starka samband mellan extrem tolerans och olika livsprioriteringar, liksom det finns tre mycket starka samband mellan homofobi och livsprioriteringar.

En mer ingående analys visar emellertid att vissa av sambanden försvinner om man kontrollerar för kön, land och utomeuropeisk bakgrund (s.k. partiell korrelationsanalys). Detta betyder inte nödvändigtvis att det inte finns något samband, men i regel innebär det att det inte går att avgöra om sambandet beror på till exempel kön eller om det beror på tolerans. Ett exempel är det starkt signifikanta enkla sambandet mellan att långsiktigt prioritera att skaffa familj och extrem tolerans. Om man kontrollerar för kön, land och utomeuropeisk bakgrund är sambandet inte längre signifikant, eftersom extrem tolerans bland annat har en mycket stark positiv korrelation med kvinnligt kön. Innebörden är att det inte finns tillräcklig oberoende variation mellan prioriteringen att skaffa familj och tolerans för att kunna säga att det finns ett samband mellan tolerans och den här livsprioriteringen om vi jämför inom en grupp, till exempel kvinnliga elever i Danmark med europeisk bakgrund. Ett annat exempel är att det starkt positiva sambandet mellan homofobi och ett intresse för bilar och motorcyklar försvinner vid partiell korrelationsanalys (män tenderar att gilla bilar och att vara homofobiska i större utsträckning än kvinnor. Beror då intresset för bilar på att de är män eller att de är mer homofobiska?)

Det finns emellertid två livsprioriteringar som behåller ett höggradigt signifikant positivt samband ($p < 0.001$) med extrem tolerans, samtidigt som samma prioriteringar också behåller ett extremt signifikant negativt samband med homofobi. Dessa två prioriteringar är "intressant arbete" och "att ägna mig åt musikalisk eller annan konstnärlig verksamhet". Extremt toleranta personer är mycket mer angelägna om intressanta arbetsuppgifter och konstnärliga aktiviteter, *även om man kontrollerar för kön, land och invandringsbakgrund*. Det samma gäller för homofober fast det i detta fall självklart handlar om ett negativt samband. Med två undantag försvinner de övriga uppmätta signifikanta sambanden om kontrollvariabler introduceras i analysen. De två undantagen gäller att det finns ett något svagare signifikant positivt samband mellan att prioritera hälsa och att vara extremt tolerant samt ett något svagare negativt samband mellan att vilja göra en aktiv samhällsinsats och att ha homofobiska värderingar. Dessutom ger en partiell analys ett signifikant negativt samband ($p < 0.01$) mellan att vara extremt tolerant och att vilja prioritera pengar. Sådana omkastade samband kan till exempel uppstå på grund av att en grupp samtidigt har mycket större andelar som vill tjäna pengar och som är extremt toleranta, samtidigt som det inom varje grupp finns ett negativt samband mellan att vilja tjäna pengar och att vara extremt tolerant.

Resultaten styrker ännu en gång de teorier som formulerats av Inglehart (a.a.) och Florida (a.a.). Kännetecknande för kreativa yrken är dels att de frodas i toleranta miljöer och dels att de attraherar människor som betonar arbetets innehåll i minst lika stor utsträckning som storleken på lönen Florida (a.a.). Samtidigt styrks Ingleharts resonemang att det finns ett positivt samband mellan tolerans och prioritering av "well-being values", som innefattar bland annat självförverkligande och estetiska värden.

Vi undersökte också sambandet mellan icke-europeisk bakgrund och livsprioriteringar. Här bör vi igen komma ihåg att de flesta har en familjebakgrund i muslimska länder på en betydligt lägre ekonomisk utvecklingsnivå än Västeuropa. Den mest slående skillnaden är att det finns ett starkt samband mellan utomeuropeisk bakgrund och betydelsen av relationer till föräldrar och syskon. Detta är inte överraskande, eftersom ett flertal undersökningar – däribland WVS – visar att banden mellan vuxna barn och föräldrar tenderar att vara starkare utanför Norden, speciellt i Mellanöstern och många andra delar av Asien. Samtidigt anser en signifikant mindre andel av de studerande med utomeuropeisk bakgrund att kompisar är högprioriterade, vilket också är förenligt med det WVS-resultat som visar att andelen som ser vänner som en mycket viktig del av livet är ovanligt hög i Sverige (71%) och kanske även Danmark.

Övriga skillnader mellan studenter med utomeuropeisk bakgrund är troligen mer en avspiegling av utvecklingsnivå än av nordiska kulturella särdrag som relativt lågprioriterade föräldrar och högprioriterade vänner. Det svalare intresset för fester och diverse hobbies är i enlighet med vad som kan förväntas för människor med en mindre trygg uppväxtmiljö. Den starkare prioriteringen av studier, som för övrigt gäller både på kort och lång sikt, kan förutom en mindre trygg uppväxt bero på att invandrare i allmänhet har mindre tillgång till ackumulerat materiellt kapital än genomsnittet. Tillägnande av en utbildning och därmed humankapital är ofta det enda sättet att tillförsäkra sig en god materiell levnadsstandard på lång sikt.

Sammanfattningsvis visar sambandsanalyserna att Öresundsregionens ungdomars livsprioriteringar är enligt förväntan, och att värderingsmönstren samvarierar med livsprioriteringarna på ett naturligt sätt. Analysen styrker tidigare slutsatser som går ut på att individuell tolerans, personliga prioriteringar och ekonomisk utvecklingsnivå går hand i hand. Vi såg i kapitel 5 att toleranta individer föredrar kreativa och kunskapsintensiva yrken. I nuvarande kapitel har vi dessutom visat att toleranta värderingar har ett ytterst starkt samband både med en prioritering av intressanta arbetsuppgifter och med en prioritering av musikalisk och annan konsnär-

lig verksamhet. Fler kreativa jobb, en större roll för formulering och lösning av problem som kan ses som intressanta samt en uppvärdering av livets estetiska dimension är olika aspekter på den pågående struktur-
omvandlingen. Alla aspekterna gynnas av en tolerant befolkning.

7 Framtidens arbete och liv III: drömmen om villan

För de allra flesta är bostaden den enskilt viktigaste konsumtionsvaran, och den enskilt viktigaste fritidsmiljön. I både Danmark och Sverige är det vanligt att spendera en fjärdedel eller mer av hushållsinkomsten på bostaden, samtidigt som ungefär hälften av livet tillbringas inom någon bostad. För den del av befolkningen som äger sin bostad, representerar bostaden nästan alltid också den viktigaste sparformen och den enskilt största kapitaltillgången. Det regionala bostadsutbudet, dess prisnivå och den förväntade prisutvecklingen spelar också en viktig roll för regionens dragningskraft på potentiellt inflyttande arbetskraft.

Hur dagens bostadsbestånd och bostadsmarknad ser ut vet vi. Men hur vill ungdomar att deras framtida bostad och boendemiljö skall se ut? Motsvarar det befintliga beståndet i stora drag ungdomarnas aspirationer, eller finns det motsättningar mellan vad som finns och vad som borde finnas? Undersökningsresultatet tyder på att det finns grundläggande motsättningar mellan bestånd och preferenser i Skåne och Själland. Bland Öresundsregionens ungdomar vill till exempel nästan 80 procent bo i villa (se Diagram 7.1), men i praktiken är en mycket mindre andel av beståndet villor. Knappt tio procent vill bo i flerfamiljshus – en andel som närmast motsvarar tillgången i vissa små glesbygdskommuner.

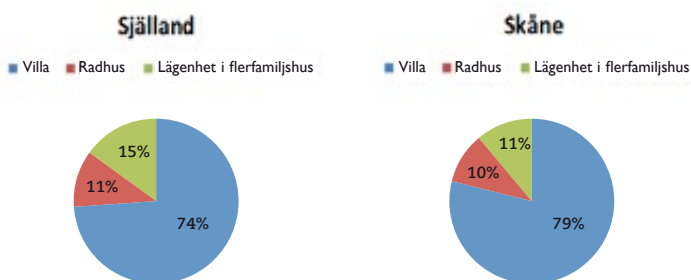

Diagram 7.1 Önskad bostadstyp om 15 år; kvinnor

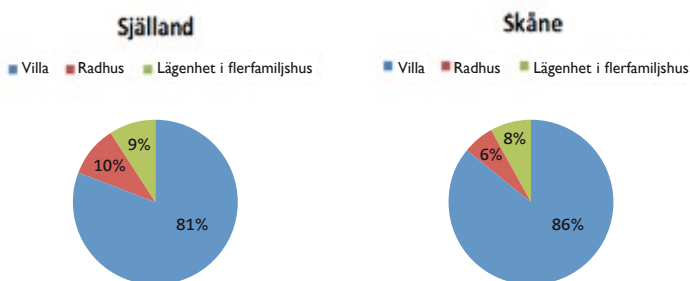

Diagram 7.1 Önskad bostadstyp om 15 år; män

Villaboende är i Norden förknippat med att bo i en egen ägd bostad. Tidigare ungdomsundersökningar i svenska kommuner utanför Skåne har visat att andelen som vill ha en egen ägd bostad är nästan exakt densamma som andelen som vill bo i villa. Dessa undersökningar har också visat att andelen svenska ungdomar som föredrar att bo i hyresrätter alltid är lägre än fem procent och i vissa undersökningar så låg som mellan en och två procent. Andelen som vill bo i villa (i denna och tidigare svenska ungdomsundersökningar) liksom andelen som vill äga sin bostad (i tidigare svenska undersökningar där frågan ställdes) är båda mycket högre än i någon svensk eller dansk region.

Hyresrätter utgör nästan 40 procent av det svenska bostadsbeståndet och 43 procent av den svenska befolkningen bor i flerbostadshus, inklusive radhus. I Öresundsregionen är avvikelserna speciellt stora. I Skåne är endast 47 procent av alla bostäder villor (10 procentenheter lägre än det svenska genomsnittet) och i Själland är andelen så låg som 23 procent. En orsak till de låga andelarna villor i Öresundsregionen jämfört med övriga Norden är naturligtvis att regionen har högre folktäthet än övriga nordiska storstadsregioner. Men Själland och Skåne som helhet är inte så överbefolkade att det vore omöjligt för en betydligt större andel av befolkningen att bo i friliggande småhus.

Sammantaget är bostadspreferenserna entydiga: det stora flertalet av ungdomarna vill bo i en villa som man äger själv. Att äga sin bostad kan ses som attraktivt av fem skäl:

1. Ägda bostäder kräver ett sparande som kan skapa en trygghetsbuffert inför framtiden. Visserligen kan sparandet i princip lika gärna ske under mer likvida former, men för många kan det kännas tryggare att "bränna broar" genom att inte ge sig själv möjlighet att använda besparingarna till impulsköp som man senare ångrar.

2. Bostadsägande är ett investeringsobjekt samtidigt som det är en konsumtionsvara. Många villaägare ser sin bostad därför samtidigt som en spekulering i eventuell framtida värdestegring.
3. Bostadsägande ger ägaren större kontroll över kostnader för underhåll och framtida förbättringar av bostadsstandarden. Därigenom kan bostadsägaren uppleva en större självständighet och få större utlopp för sin personliga kreativitet och initiativrikedom.
4. Med ägande kan den boende känna sig mer säker på att få bo kvar i samma bostad. Det är omöjligt att bli vräkt om man själv är ägaren med undantag för om man går i personlig konkurs.
5. En ägd bostad kan användas som säkerhet om man vill få tillgång till kapital. Detta kan vara speciellt viktigt för personer som planerar att starta ett eget företag.

Det finns alltså många skäl till varför man kan förvänta sig att bostadsägande är mer populärt än att hyra sin bostad. Det finns egentligen bara två skäl till att föredra hyresrätt. Dels kan hyresrätten vara det enda möjliga alternativet för personer som inte har några besparingar, och som därigenom får svårt att få ett hypotekslån godkänt av någon långgivare. Dels ökar den boendes mobilitet genom att transaktionkostnaderna är mindre vid uppsägning än vid försäljning. Därför är hyresrätter i allmänhet mer attraktiva för personer som endast avser att bo under en kortare tid inom samma arbetsmarknadsregion.

Även från kommunens synvinkel kan det vara fördelaktigt med en stor andel invånare som bor i villor eller i lägenheter med bostads- eller äganderätt. En analys av svenska kommuners utgiftsstruktur på nittiotalet visade att även om man konstanthåller andelen låginkomsttagare, medelinkomst, andelen socialbidragstagare och politisk majoritet i en kommun, har andelen småhusägare en dämpande inverkan på de kommunala utgifterna (Andersson, 1997). Enligt den statistiska analysen kunde man år 1990 förvänta sig att de kommunala utgifterna per capita skulle uppgå till 27 000 kronor i en kommun där alla bor i hyresrätt, jämfört med en förväntad utgiftsnivå på 16 000 kronor i en kommun där alla bor i småhus (om man antar en kommun med medelstor folkmängd). Samtidigt skulle man kunna förvänta sig att de sociala utgifterna skulle vara 17 procentenheter mindre som andel av den kommunala utgiftsbudgeten i en renodlad småhuskommun än i en renodlad hyresrättskommun. Resultatet har tolkats som att bostadsägande stimulerar till en allmän långsiktighet i sparande och konsumtionsmönster, även i de grupper som annars skulle kunna förväntas vara i behov av olika sociala stödåtgärder.

Lägesegenskapernas attraktivitet

Den allmänna bostadsstandarden i Danmark och i ännu högre grad i Sverige brukar anses vara mycket god med internationella mått mätt. Centralvärme, treglasfönster och modern köksutrustning finns numera i de flesta bostäder. Förutom en bostads inre egenskaper bestäms generellt en bostads attraktivitet, och därför dess marknadsvärde, av allmän tillgänglighet. Nästan alla ekonometriska studier av prisbildningen på bostadsmarknaden har visat att både regional tillgänglighet, oftast uppmätt som avstånd till ett dominerande regioncentrum, och lokal tillgänglighet, ofta uppmätt som närområdets skolkvalitet eller shoppingmöjligheter, har en statistiskt signifikant inverkan på både försäljningspriser och marknadshyror. I urbanekonomisk teori har den vanligaste hypotesen varit att hushållen framförallt vill minimera pendlingstiden mellan hem och arbete. Stämmer detta med ungdomarnas syn på vad som utgör en attraktivt belägen bostad på längre sikt, det vill säga om femton år?

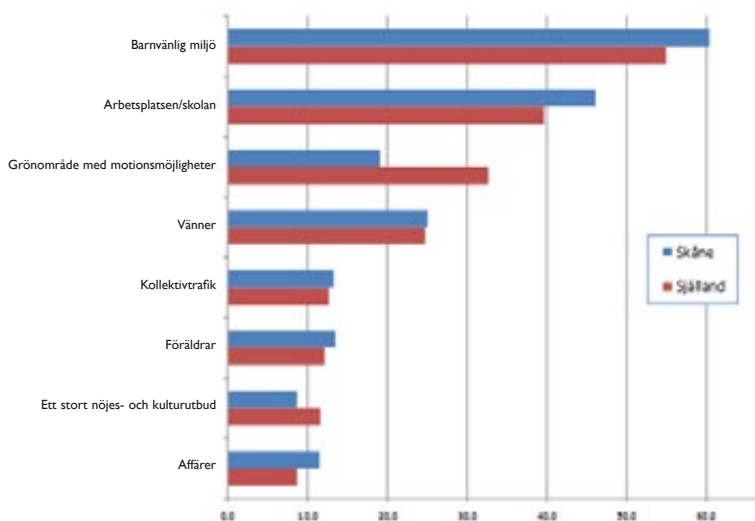

Diagram 7.2 Viktigt att ha i närheten av bostaden om 15 år; själländska och skånska kvinnor

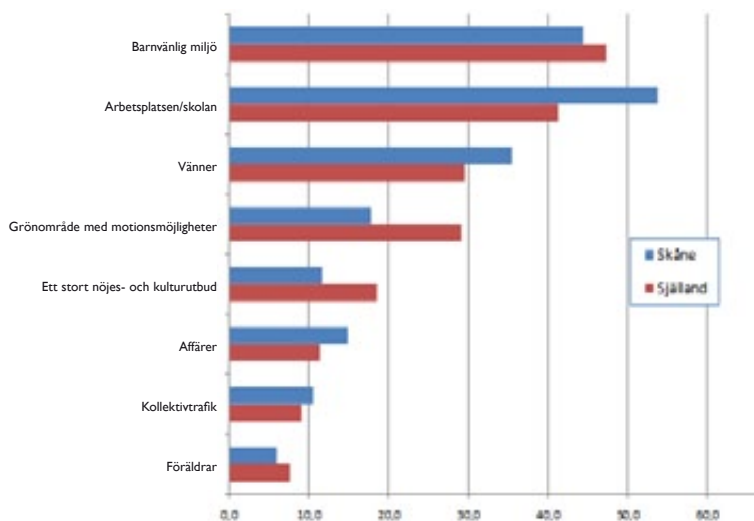

Diagram 7.3 Viktigt att ha i närheten av bostaden om 15 år; själländska och skånska män

Undersökningens resultat (se Diagram 7.2 och 7.3) visar att hypotesen att hushållen främst vill minimera avståndet till arbetsplatsen delvis stämmer: Knappt hälften av respondenterna anser att närhet till arbete eller skola är en av de två viktigaste prioriteringarna. Detta gäller både de kort- och långsiktiga prioriteringarna. Den relativt höga prioriteringen av tillgänglighet till arbetsplatser kan te sig något överraskande, om man betänker att stadscentrum med dess koncentration av arbetsplatser alltid förknippas med en avsaknad av villor till överkomligt pris. Men man skall komma ihåg att marknadspriser mäter de *högstbjudandes* betalningsvilja, inte den genomsnittliga betalningsförmågan.

I regionens centrum måste de boende alltid konkurrera med främst den kommersiella fastighetsmarknaden, som i alla empiriska undersökningar har visat sig ha en genomsnittligt större betalningsvilja än hushållen för tillgänglighet till viktiga centrumfunktioner. De hushåll som därför trots detta väljer att betala marknadspriser för bostäder i centrum är därför hushåll som har tillräckliga inkomster och besparingar för att kunna betala för sig. Det är främst två typer av hushåll som tenderar att vara överrepresenterade i innerstäderna: Medelålders och äldre par med goda inkomster men utan barn som bor hemma, samt yngre ensamstående personer med goda inkomster. För hushåll med barn eller hushåll med låga till medelhöga inkomster är det däremot ovanligt att bo centralt,

om man undantar de hushåll som haft turen att få tag i en lägesubventionerad centralt belägen hyresrätt.

Den andra lägesegenskapen som är starkt associerad med innerstäder – nöjes- och kulturutbudet – är däremot långsiktigt prioriterad av en ganska liten andel av ungdomarna. Det är intressant att notera att andelen är lägre än för lägesegenskaper som i praktiken är betydligt billigare att få tag på. Närhet till vänner är så individuell att man inte kan förvänta sig att den egenskapen kan kapitaliseras i markvärden, medan den egenskap som upplevs som viktigast på lång sikt – “barnvänlig miljö” – ofta ses som liktydig med bilfri landsbygdsmiljö och stora trädgårdar. Det innebär lägen där markvärdena per kvadratmeter tenderar att vara lägre än genomsnittet. I fråga om service är det endast en dryg tiondel som på lång sikt prioriterar närhet till affärer. Tillsammans med den relativt låga andelen som långsiktigt prioriterar kollektivtrafik tyder det på att de allra flesta förväntar sig att förlita sig till transporter med bil.

I allmänhet kan ett gott kollektivtrafikutbud med hög frekvens, finmaskigt rutnät, högt kapacitetsutnyttjande och begränsad subventionering endast uppnås i mycket tätbefolkade områden. I biltäta regioner som Öresundsregionen kan därför kollektivtrafiken i bästa fall vara ett konkurrenskraftigt transportmedel endast i de tätare delarna av Köpenhamn och Malmö.

Tendensen att prioritera villaboende, närhet till vänner och skola på kort sikt samt barnvänlig miljö och närhet till arbetsplats på lång sikt gäller generellt, nästan helt oberoende av värderingsstruktur. Boendepreferenserna ter sig därmed som en aspekt av livet som påverkas ovanligt lite av omvandlingen från ett industriellt till postindustriellt samhälle. De förändringar som uppkommer på bostadsmarknaden avspeglar framförallt stigande köpkraft på grund av produktivitetsvinster i näringslivet. Ett stort antal studier har visat att bostadskonsumtion (inklusive inredning) tenderar att vara inkomstelastisk. Det innebär att hushållen avsätter en allt större andel av privatkonsumtionen till bostäder när deras inkomster ökar. Det innebär också att den troliga utvecklingen går mot en ökande andel villor. Ökat villaboende bygger på två antaganden: marknadsstyrd försörjning av bostäder och en expansiv regional ekonomi med växande produktivitet.

Kvinnor tenderar att prioritera lägesegenskaper något annorlunda än män, men könen avviker inte lika mycket i fråga om bostadspreferenser som vad gäller allmänna livsprioriteringar. De signifikanta skillnader som trots allt finns avspeglar de mönster som kan skönjas vid analysen av allmänna livsprioriteringar. Kvinnor tenderar att fästa något större vikt

vid barnvänlig miljö och närhet till föräldrar, medan män tenderar att fästa större vikt vid närhet till vänner, arbetsplats och nöjes- och kulturutbud.

Det är framförallt etnisk bakgrund som innebär stora skillnader i prioriteringsandelarna. Det finns en betydligt större andel studerande med utomeuropeisk bakgrund som föredrar radhus eller flerfamiljshus framför villa, jämfört med studerande med europeisk bakgrund. Diagram 7.4 visar fördelningen av bostadstyppreferenser efter etnisk bakgrund och land. Skillnaderna i bostadspreferenser gäller i ungefär samma utsträckning för båda könen.

Medan drygt 80 procent av alla studerande med heleuropeisk bakgrund helst vill bo i villa, är motsvarande andel för de som har minst en icke-europeisk förälder tolv procentenheter lägre. Resultatet tyder på att överrepresentationen av invandrare i tätbefolkade stadsdelar åtminstone delvis avspeglar en skillnad i bostadspreferenser. En annan skillnad gäller andelen som vill bo nära sina föräldrar. Skillnaden är speciellt stor vad gäller långsiktiga lägesprioriteringar på den svenska sidan av Öresund. I Skåne vill 27 procent av alla med utomeuropeisk bakgrund ha föräldrarna på nära håll om 15 år, medan motsvarande andel för respondenter med europeisk bakgrund är sex procent. På danska sidan är skillnaderna mindre: 14 respektive nio procent.

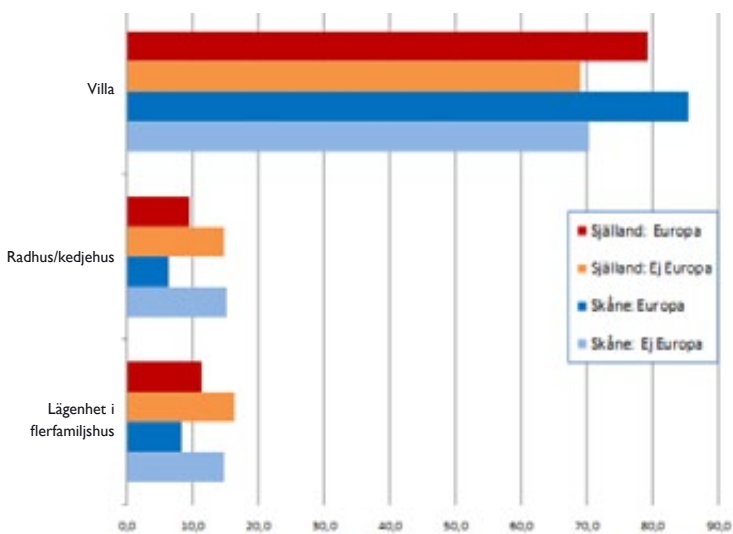

Diagram 7.4 Önskat boende; gymnasie-studerande efter region och etnisk bakgrund

Även om en större andel av de studerande med utomeuropeisk bakgrund vill bo i något annat än villa och nära föräldrarna, bör man komma ihåg att en stor majoritet av dessa ungdomar med invandrabakgrund har boendepreferenser som sammanfaller med den europeiska majoritetens.

Kulturlivets organisation

Nära relaterat till önskat boende och bostadens lägesegenskaper är ungdomars syn på hur kulturlivet är organiserat. Det postmoderna kulturbegreppet skiljer sig ganska mycket från det som gällde inom industrisamhället. Unga människor av idag har varit mer öppna för förändringar i kulturlivet än våra politiker. Spontana kulturyttringar som har blivit allt vanligare sedan slutet av nittonhundrasextiotalet har ännu inte blivit en integrerad del av det politiskt subventionerade kulturlivet. Ett typiskt exempel på det nya kulturlivet är de allt mer specialiserade musikfestivaler som blivit vanligare under senare år – numera finns en meny av festivalteman som rymmer allt från sjuttitalsrock till datorbaserade experiment med nya kombinationer av ljud och bild.

Tidigare ungdomsundersökningar har visat att den nya sortens informella kulturevenemang upplevs som mer attraktiva av ungdomar än traditionella institutioner som stadsteatrar och operascener. Endast en liten minoritet önskar en prioritering av museer, traditionell teater eller klassisk musik. Temporära och experimentella evenemang upplevs som mer attraktiva. Nedanstående bild visar att stödet för permanenta kulturinstitutioner av traditionellt slag är mycket svagt i både Själland och Skåne.

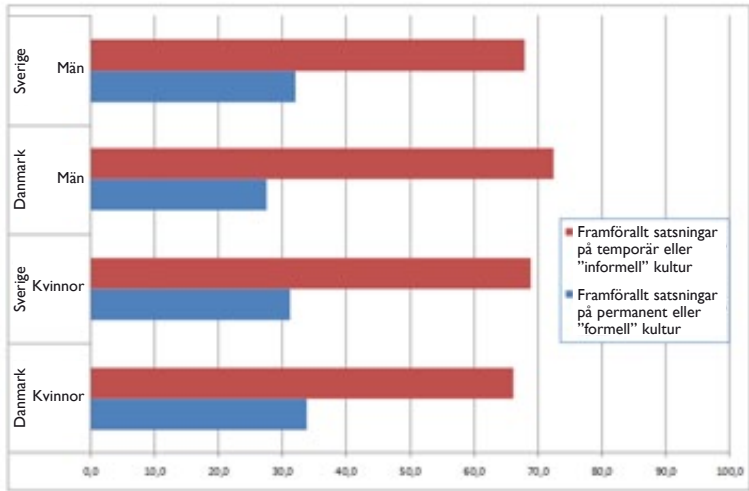

Diagram 7.4: Önskad organisation av kulturlivet bland kvinnor och män i Sjælland och Skåne

De följande två diagrammen illustrerar vilka typer av temporära kulturella evenemang som ungdomarna föredrar.

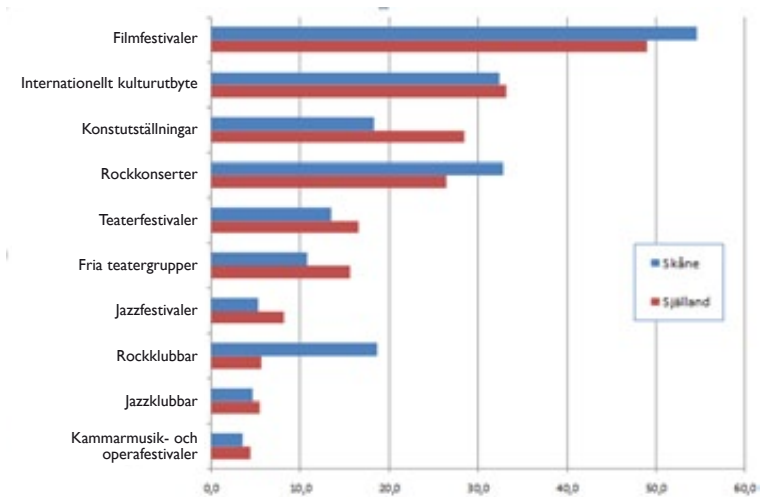

Diagram 7.5: Önskade temporära kulturevenemang bland kvinnor i Sjælland och Skåne

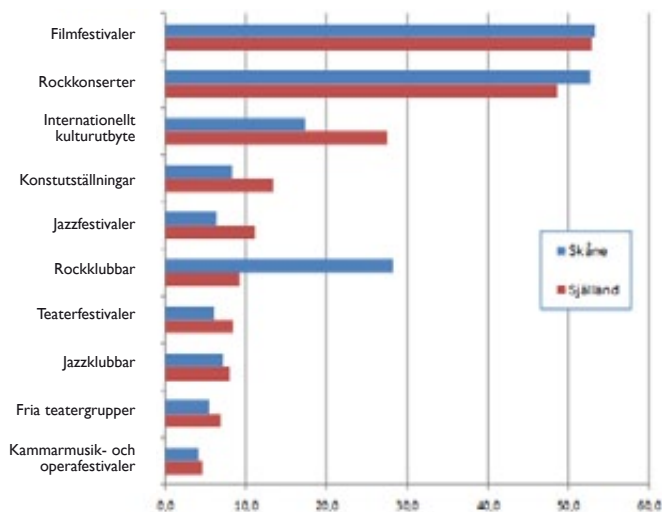

Diagram 7.6: Önskad temporära kulturevenemang bland män i Danmark och Sverige

Det antas i allmänhet att kvinnor har ett betydligt bredare kulturellt intresse än män. Denna uppfattning bekräftas på det stora hela av de svenska ungdomsundersökningar som gjorts sedan början av 1990-talet och så även i den nu aktuella undersökningen. När vi ser dessa två diagram, som representerar det kulturella intresset bland ungdomarna i de två länderna, kan man å andra sidan upptäcka vissa nyansskillnader. Speciellt bland danska kvinnor finns det en tydlig rangordning från filmfestivaler som tilldrar sig det största intresset ner till kammarmusik- och operafestivaler, som endast intresserar en liten minoritet. Tendensen är liknande när det gäller svenska kvinnor, med skillnaden att rockmusik upplevs som attraktivt av en större andel och bildkonst som attraktivt av en mindre andel. Bland männen är filmfestivaler och rockkonserter prioriterade på båda sidor om Öresund, medan internationellt kulturutbyte främst attraherar unga män på den danska sidan.

Sammanfattning

Vi kan sammanfattningsvis dra slutsatsen att en stor majoritet av Öresunds-ungdomarna vill bo i villa, och en stor majoritet vill på lite sikt ha en bostad som i första hand har god tillgänglighet till arbetsplatsen och/eller finns i barnvänlig miljö. I andra hand upplevs tillgång till grönområden

och närhet till vänner som viktiga. Endast omkring en tiondel vardera prioriterar de tillgänglighetsegenskaper som är utpräglat urbana: nöjes- och kulturutbud, kollektivtrafik samt affärer. Öresundsungdomarna lever upp till den traditionella bilden av nordbor som mer attraherade av villor i god naturmiljö än av lägenheter mitt i pulserande storstäder. De kulturella lägesegenskaper som prioriteras är framförallt ett gott regionalt utbud av filmfestivaler, rockkonserter, konstutställningar och internationellt kulturutbyte.

8 Öresundsregionen: en eller två regioner?

År 2000 invigdes Öresundsbron, som den första fasta länken mellan Sverige och Danmark. En målsättning som motiverade denna mycket resurskrävande infrastrukturinvestering har varit att skapa en ny region – Öresundsregionen – med en integrerad arbets-, service- och bostadsmarknad. Innan Öresundsbron var det i praktiken alltför tidskrävande att bo och arbeta på olika sidor om Öresund. Men även shopping- och nöjesresor försvårades av att man måste spendera mer än en timma för att ta sig över sundet. Numera kan däremot centrala Köpenhamn nås från centrala Malmö (och vice versa) på endast något längre tid än 30 minuter, vilket klart underskrider de 45 till 50 minuter som empiriska undersökningar har visat utgöra en psykologisk spärr för de flesta potentiella pendlare (Andersson och Andersson, 2008).

Den dagliga pendlingsvolymen mellan Malmö och Köpenhamn ökade från ungefär 2 500 personerna vid slutet av år 2000 till 18 000 personer vid slutet av år 2007 och till cirka 20 000 personer år 2010 (Nordiska rådet, 2008; Folin, 2010). Enligt Nordiska rådets långtidsprognos förväntas 14 procent eller 46 000 av Malmöregionens arbetsföra nattbefolkning pendla till Köpenhamn vid slutet av 2010-talet. Detta skulle innebära att Malmöregionen blir ungefär lika integrerad med Köpenhamn som den själländska staden Næstved är för närvarande.

Pendlingsmönstret mellan Skåne och Själland är inte symmetriskt, av naturliga skäl. Köpenhamn hade betydligt högre lönenivåer men också högre priser för bostäder och konsumtionsvaror än Malmö vid Öresundsbrons invigning. Detta har objektivt sett inneburit att den skånska bostadsmarknaden har blivit mer attraktiv för själlänningar medan den själländska arbetsmarknaden har blivit mer attraktiv för skåningar. På lång sikt kan man enligt urbanekonomisk teori förvänta sig en utjämning, vilket till exempel skulle innebära att bostadskostnaderna i Malmö endast är billigare än i Köpenhamn till den grad som tillgängligheten är sämre. Men det finns en hel del transaktionskostnader som skapar friktioner inom olika marknader, vilket innebär att utjämningen av löner och totala boendekostnader tenderar att vara en mycket långsam process. Nyttovinster kan därför fortfarande uppnås av dem som förmår förena en relativt billig bostad i Skåne med ett relativt välbetalt arbete på Själland. Vi kan därför förvänta oss att integrationsprocessen kommer att fortgå under överskådlig framtid.

Det finns emellertid också en psykologisk aspekt på integrationsprocessen. Identifierar sig Öresundsregionens invånare med hela Öresunds-

regionen, eller identifierar de sig snarare som nationsmedborgare eller kanske som invånare i någon mindre delregion? För att belysa graden av subjektiv identifikation med Öresundsregionen bad vi gymnasieungdomarna i både Själland och Skåne ange graden av instämmande med sju möjliga identiteter från världsmedborgare till oavhängig individ (se Diagram 8.1). Gradens av identifikation skulle anges enligt en skala från 1 (= instämmer inte alls) till 4 (= instämmer mycket starkt).

Resultaten visar att en Öresundsidentitet är en realitet för en stor majoritet (74%) av de skånska ungdomarna, men att endast en minoritet (39%) av själlänningarna upplever en subjektiv koppling till regionen. På den danska sidan var det till exempel inte bara en större andel som uppgav en dansk identitet, utan också en större andel som uppgav en europeisk eller global förankring. På den svenska sidan var det å andra sidan en mindre andel som såg sig själva som världsmedborgare eller oavhängiga individer än som såg sig som medborgare i Öresundsregionen, vilket kan ses som en indikation på att Öresundsregionen ses som en självupplevd realitet snarare än som en politisk ambition för merparten av skåningarna. Det bör emellertid noteras att ännu större andelar av skåningarna identifierade sig med Sverige (87%), lokalsamhället (87%), EU (82%) och Skåne (81%). På det stora hela är det uppenbart att både själlänningar och skåningar inte har några problem med att identifiera sig med flera olika regionala nivåer, men att Öresundsregionen upplevs som mindre central i själlänningarnas liv.

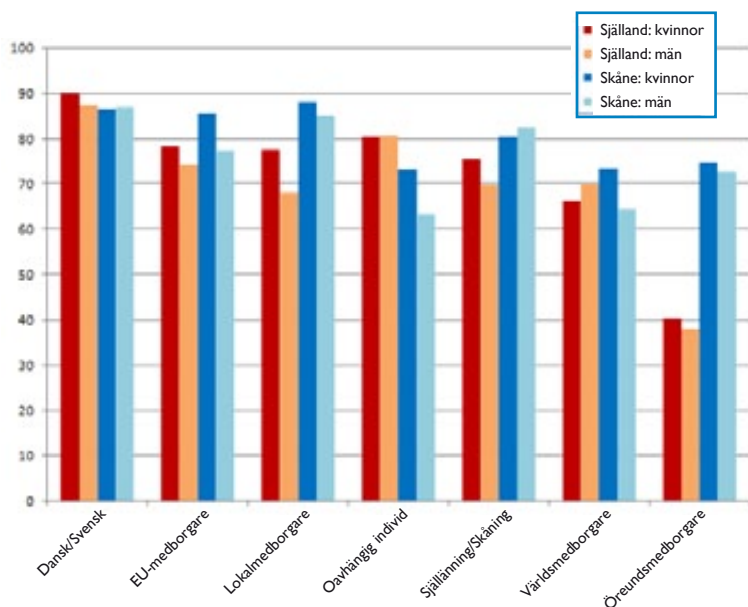

Diagram 8.1: Självpupplevd identitet; gymnasie studerande i Öresundsregionen; procentandel som instämmer eller instämmer starkt i påståendet om identifikation med respektive region

Diagram 8.2 och 8.3 ger en mer detaljerad bild av graden av Öresundsidentifikation i olika grupper. Det är uppenbart att den genomsnittliga skånske gymnasieungdomen instämmer med identifikationen med regionen, speciellt vad gäller de respondenter som inte har en utomeuropeisk bakgrund. Alla grupper på den danska sidan, oavsett kön eller bakgrund, har en lägre grad av identifiering med regionen. Detta gäller i särskilt hög grad män med europeisk bakgrund, där så stor andel som 27 procent anger att de inte alls identifierar sig som medborgare i någon Öresundsregion.

Den starkare Öresundsidentiteten på den skånska sidan är kanske inte så förvånande, eftersom Köpenhamn är ett klart dominerande centrum i dansk politik, ekonomi, utbildning och kultur, medan skånska städer som Malmö eller Lund har haft olika centrumfunktioner men traditionellt varit underordnade Stockholmsregionen i den svenska regionala hierarkin. Öresundsregionen kan kanske därför upplevas som en sydsandinavisk motvikt till en traditionell Stockholmsdominans.

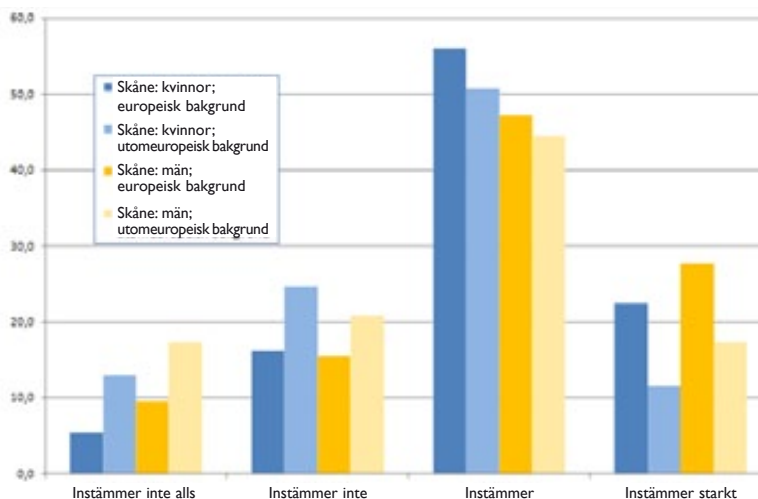

Diagram 8.2: Identifiering med påståendet "jag ser mig själv som en medborgare i Öresundsregionen"; gymasiestuderande i Skåne efter etnisk bakgrund, procentandelar

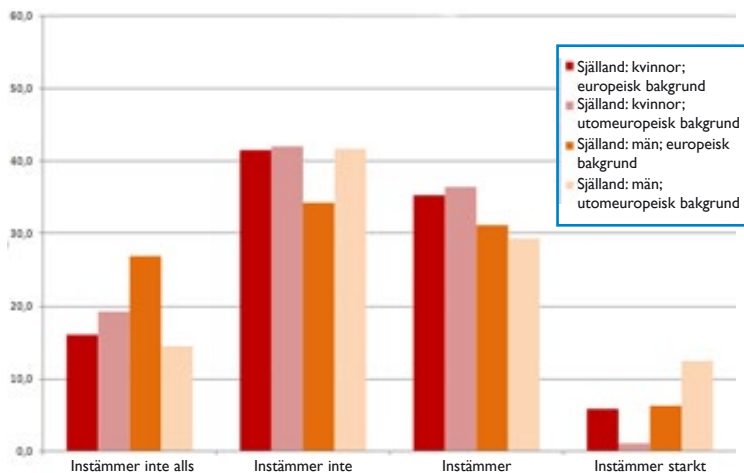

Diagram 8.3: Identifiering med påståendet "jag ser mig själv som en medborgare i Öresundsregionen"; gymasiestuderande i Själland efter etnisk bakgrund, procentandelar

Öresundsregionens inre mobilitet

För den framtida ekonomiska integrationen är det inte den subjektiva identiteten i sig som är avgörande, utan snarare den grad till vilken denna ger upphov till en beredskap att agera på en integrerad arbets- och bostads-marknad. För att undersöka denna frågeställning ombads respondenterna att ange om de i princip var beredda att arbeta, bo och/eller studera på andra sidan Öresund. De fick också besvara huruvida närheten till regionens dominerande centrum, Köpenhamn, sågs som en attraktiv lokaliseringsegenskap hos den egna kommunen. Med anledning av eventuella framtida förändringar i tåghastighet och biljettpriser tillfrågades också respondenterna om en betydligt lägre pendlingskostnad i fråga om tid och pengar (motsvarande dagens kostnader för pendling mellan Malmö och Lund) skulle förändra den förväntade benägenheten att pendla mellan Själland och Skåne.

Givet att Öresundsbron är den nyckelinvestering som har gjort en ekonomiskt integrerad Öresundsregion möjlig överhuvud taget, kan det också vara intressant att se vilka effekter som bron upplevs ha gett upphov till. Under nittioalet pågick en omfattande politisk debatt, framförallt i den svenska rikspolitiken, om Öresundsbrons fördelar skulle uppväga dess kostnader. Då handlade det inte bara om de stora investeringsbelopp som var nödvändiga. Det handlade framförallt om avvägningen mellan att ställa möjliga positiva effekter på den ekonomiska utvecklingen mot möjliga negativa miljöeffekter.

Den positiva effekt som uppmärksammades mest var förväntan om en högre ekonomisk tillväxttakt för regionen. En sekundär positiv effekt var det kulturella utbyte mellan Själland och Skåne som skulle underlättas av lägre marginella transportkostnader. Den negativa effekt som befarades var att bron skulle försvåra vattentillförseln från Nordsjön till Östersjön, och att sydvästra Skåne skulle belastas av en omfattande transittrafik, främst bestående av lastbilar på väg mellan norra Skandinavien och Centraleuropa.

Tabell 8.1 visar entydigt att den större andel som identifierar sig med Öresundsregionen på den svenska sidan avspeglar sig i större andelar som också kan tänka sig att studera, bo, arbeta eller pendla till den andra sidan. Ungdomarna är mest mobila i fråga om arbetsmarknaden. Nära 85 procent av de skånska ungdomarna och hälften av själlänningarna uppger att de kan tänka sig att arbeta på andra sidan Öresund. Den större beredskapen hos skåningarna skulle både kunna bero på att de har en starkare Öresundsidentitet och att lönenivåerna generellt sett är högre i Köpenhamnsregionen än i Skåne. Om ekonomiska faktorer är avgörande, borde detta motsvaras

av en större beredskap hos själlänningarna att bo i Skåne än vice versa. Detta är emellertid inte fallet: 48 procent av skåningarna kan tänka sig att bo på Själland jämfört med 28 procent av själlänningarna som kan tänka sig boende i Skåne.

Tabell 8.1: Attityder till integration med andra sidan av Öresund; gymnasie-studerande i Öresundsregionen, 2009; procentandel som svarat "Ja"

Attityd	Själland: kvinnor	Själland: män	Själland ¹	Skåne: kvinnor	Skåne: män	Skåne ¹	Alla ¹
Arbeta på andra sidan Öresund	48.7**	53.3**	51.0**	86.5	83.2	84.8**	61.7
Närheten till Köpenhamn är en fördel hos hemorten ²	47.7	40.9	44.3**	85.2	79.6	82.4**	56.4
Öresundspendla vid lägre kostnad än idag	27.3	30.6	29.0**	48.5	45.9	47.2**	34.8
Bo på andra sidan Öresund	23.5*	32.2*	27.8**	48.2	47.1	47.6**	34.1
Studera på andra sidan Öresund	12.4*	15.3*	13.8**	47.2**	36.3**	41.8**	22.7
<i>Antal observationer</i>	396	255	651	667	679	1346	1997

¹Befolkningsviktade medelvärden; ²Andel som anger 5,6 eller 7 på en Likertskala där 4 är "varken bra eller dåligt" och 7 är "mycket bra"; *: $p < 0.05$; **: $p < 0.01$ (avser skillnader mellan kön respektive länder och omfattar skillnader mellan alla andelarna på en Likertskala med 4 nivåer)

Att det är en subjektiv identifieringsfråga snarare än krassa ekonomiska beräkningar som ligger till grund för skillnaderna stöds av att en mycket större andel av skåningarna kan tänka sig att studera på andra sidan (42% i Skåne och 14% på Själland). Kvaliteten hos utbildningsprogrammen i Köpenhamn och Malmö/Lund håller i stora drag samma höga klass, och på båda sidor har kunskaper i engelska blivit allt viktigare för framgångsrika studier. Studiefinansieringen påverkas inte heller av valet av region; det är i själlva verket – på grund av den högre prisnivån för konsumtionsvaror – dyrare att vara student i Köpenhamn än i Lund.

Att den förväntade mobiliteten på arbetsmarknaden är större än på bostadsmarknaden i både Själland och Skåne är inte helt överraskande. Ett stort antal empiriska studier av olika fastighetsmarknader har visat att ett områdes inre egenskaper är betydligt viktigare för prisbildningen på bostadsmarknaden än de är för prisbildningen på den kommersiella fastighetsmarknaden. Ett områdes genomsnittliga utbildnings- och

inkomstnivå; andelen invandrare; kriminalitet och skolkvalitet har alla visat sig ha en relativt stor inverkan på hushållens betalningsvilja för bostäder (Heikkilä et al. 1990, Cheshire och Sheppard 1995; Andersson, 1997, Andersson, Shyr och Fu, 2010). För den kommersiella fastighetsmarknaden är det däremot nästan uteslutande den allmänna tillgängligheten i olika transportsystem som styr skillnader i betalningsvilja mellan olika lokaliseringar.

Den nästan totala likgiltigheten i fråga om egenskaperna hos närområdets lokalbefolkning (enda undantaget är hög kriminalitet) på den kommersiella fastighetsmarknaden måste åtminstone till viss del avspegla att arbetskraften inte fäster lika stor vikt vid arbetsplatsområdet som vid bostadsområdets egenskaper. I annat fall borde de kunna tänka sig att acceptera en lägre lön om arbetsplatsen var lokaliserad i ett attraktivt arbetsplatsområde, vilket i sin tur skulle öka betalningsviljan för kommersiella fastigheter med attraktiv socioekonomisk lokalisering. Detta är emellertid inte fallet.

I kapitel 7 visade vi att många ser närheten till släkt och vänner som en prioriterad lägesegenskap hos den egna bostaden. Det är troligt att närhet till släkt och vänner inte prioriteras alls lika starkt som en arbetsplatsegenskap. Med andra ord finns det många teoretiska och empiriska skäl till att förvänta sig en snabbare integration av arbetsmarknaden än vad som är möjlig för bostadsmarknaden. Bostadsmarknaden karaktäriseras av mer friktion, inte endast mellan Själland och Skåne, utan även mellan olika kommuner och stadsdelar inom samma delregion.

Även om grundläggande värderingar styr den genomsnittliga benägenheten att förlägga olika sorters verksamhet på den andra sidan av Öresund, innebär detta inte att ekonomiska faktorer är irrelevanta. Man bör istället dra slutsatsen att grundinställningen avspeglar värderingar, medan förändringar i benägenhet avspeglar förändringar i kostnadsnivåer. Det är till exempel en ganska stor andel – 34 procent – av ungdomarna som anger att en reduktion i transportkostnaderna skulle öka benägenheten att dagspendla över Öresund. På den skånska sidan är andelen så hög som 48 procent, vilket samtidigt avspeglar transportkostnadernas betydelse och det attraktivitetsövertag som associeras med att ”bo hemma men att arbeta borta”.

Ett intressant resultat är att skåningarna ser närheten till Köpenhamn som en mer attraktiv egenskap hos hemkommunen än själlänningarna, trots att själlänningarna genomsnittligt bor betydligt närmare Köpenhamn. För att förklara resultatet, som vid första anblick kan verka kontraintuitivt, krävs återigen en utblick mot empirisk forskning inom urban ekonomi.

Storstäder associeras inte bara med agglomerationsfördelar (externa stordriftsfördelar), de associeras även med agglomerationers *nackdelar*. På produktionssidan har fördelarna framförallt att göra med kunskaps-spridning samt specialiserade marknader för arbetskraft och produktions-varor (Andersson och Andersson, 2006). Konsumtionssidans agglomera-tionsfördelar omfattar främst diverse fritidsaktiviteter med stora fasta kostnader eller inom ovanliga konsumtionsnischer. I allmänhet kan dessa fördelar tillgodogöras av alla inom dagligt pendlingsavstånd.

Agglomerationers nackdelar är annorlunda. Ett stort antal hedoniska prisstudier har visat att nackdelarna tenderar att ha en brantare ”distans-gradient”. Detta innebär att de nackdelar som förknippas medorstäder tenderar att vara mycket mer begränsade i fråga om geografisk utsträck-ning. Som exempel kan nämnas att en motorväg ofta avgränsar områden med hög respektive låg våldskriminalitet i amerikanskaorstäder. Ett annat exempel är att bullernivåer är mycket högre vid genomfartsleder än på bakgator, och att mätningar av luftföroreningar kan variera avsevärt inom en och samma stad. Generellt gäller emellertid attorstadens nackdelar tenderar att vara mest uppenbara i de tätaste delarna av en region, för att därefter avta mycket snabbt. Fördelarna är också som högst i de tätaste delarna, men de avtar i mycket långsammare takt när man rör sig ut från regioncentrum. Det är alltså inte alls förvånande om ungdomar i Köpenhamn upplever den stadens brister som mer allvarliga än vad som upplevs av skånska ungdomar på utflykt till Strøget eller Tivoli.

Merparten av de skånska ungdomarna ser sig inte bara som Öresunds-medborgare som är beredda att pendla över Öresund till ett Köpenhamn som upplevs som mycket attraktivt, de ger också en positiv utvärdering av Öresundsbronns effekter (se Diagram 8.4 och 8.5). Nära hälften tror att den har ökat den ekonomiska tillväxten och en dryg tredjedel tror att den har gett upphov till ökade kulturella möjligheter. Däremot anger mindre än 15 procent att bron har lett till att Skåne har blivit en transitregion eller att den är dålig för miljön. På det stora hela kan vi därför dra slutsatsen att både Öresundsregionen och dess kritiska länk bedöms positivt av framtidens vuxna på den skånska sidan av Öresund. Speciellt bland själlänningarna upplevs Öresundsförbindelsen som positiv för den eko-nomiska utvecklingen och för möjligheterna till kulturellt utbyte. Däremot finns det en stor grupp av de själländska ungdomarna som är ganska likgiltiga i fråga om att besöka eller pendla till Skåne. Detta avspeglas inte minst i det faktum att mer än 80 procent av de skånska ungdomarna besöker Själland minst en gång om året, medan endast en dryg tredjedel av själlänningarna har samma höga besöksfrekvens. Medan de skånska

ungdomarna i allmänhet ser sig som ”skåning, öresundsbo, svensk, europé”,
 ligger själlänningarna i allmänhet närmare Carl Bildts formulering med
 landskap, nation och kontinent.

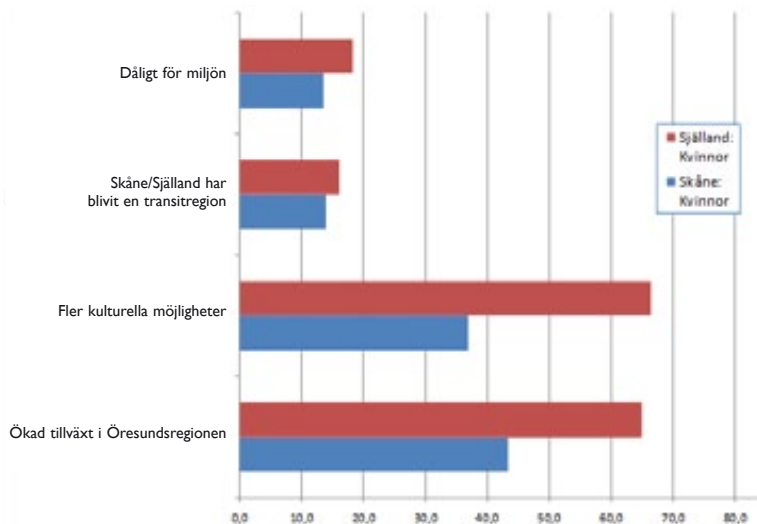

Diagram 8.4: Synen på Öresundsbronns konsekvenser; gymnasie studerande i Öresundsregionen; kvinnor; procentandel som markerat påståendet

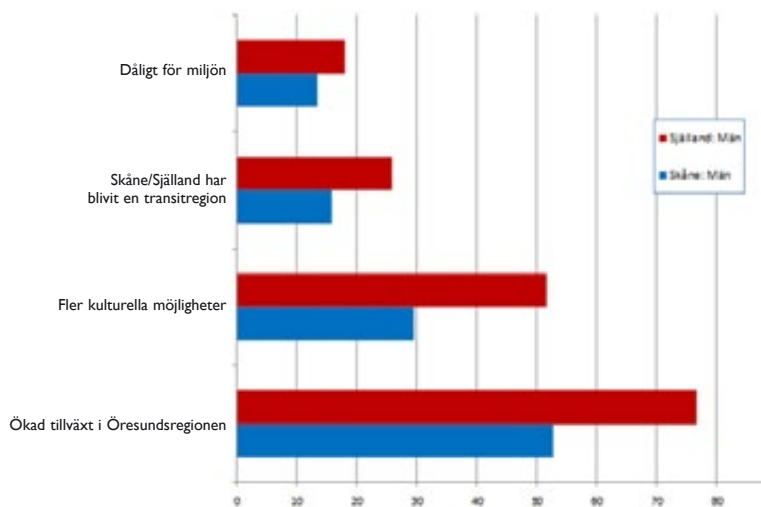

Diagram 8.5: Synen på Öresundsbronns konsekvenser; gymnasie studerande i Öresundsregionen; män; procentandel som markerat påståendet

Tolerans och mobilitet

Vi har i föregående kapitel sett att värderingar som avspeglar individuell tolerans gentemot avvikande grupper har en speciellt stark koppling till olika val som avspeglar hur väl olika individer är anpassade till det nya postindustriella samhället. Den enskilt bästa indikatorn på denna anpassningsförmåga är i de flesta fall tolerans gentemot homosexuella. Gäller detta även för subjektiv mobilitet över Öresund?

En statistisk analys visar att även i detta fall tenderar toleranta att vara mer anpassade till den nya samhällsstrukturen, eftersom omvandlingen från ett industriellt till ett postindustriellt samhälle hittills har varit sammankopplat med allt större personlig mobilitet. Den enskilt bästa toleransindikatorn är återigen synen på homosexuella. Andelen som är beredd att studera på andra sidan Öresund är till expempel 12 procentenheter större bland personer som kan tänka sig homosexuella grannar än bland de som vill undvika dem, medan 10 procentenheter fler bland de toleranta tror sig bli mer pendlingsbenägna vid lägre pendlingskostnad än vad som är fallet bland de intoleranta. Skillnaden i synen på bosättning är dock mindre, och för benägenheten att söka arbete i hela regionen finns det ingen statistiskt signifikant skillnad. Det verkar som om arbetsplatsens lokalisering numera inte avspeglar några grundläggande värderingsklyftor, utan ses som en aspekt där det ter sig naturligt att vara flexibel. En integrerad arbetsmarknad borde därför vara en möjlighet under den närmaste framtiden, och i detta fall inte endast begränsad till de mer kunskapsintensiva yrkena.

Framtidens Öresundsregion: Industrialism, kunskaper eller ekologi?

De objektiva förutsättningarna för en integrerad Öresundsregion har allt sedan Öresundsbronns invigning varit goda, och analysen av ungdomsgenerationens värderingar tyder också på att den värderingsbaserade benägenheten att realisera de nya möjligheterna är relativt hög. Öresundsregionen bör därför förr eller senare bli ett lika naturligt begrepp vid valet av boenderegion som Skåne eller Göteborgsregionen. Men vad är det för typ av samhälle som Öresundsregionens ungdomar helst vill leva i? Är det i ett traditionell industriellt samhälle eller i ett postindustriellt kunskapsbaserat samhälle? Eller är det kanske i ett ”grönt” ekologiskt baserat samhälle? För att reda ut denna fråga gavs respondenterna en beskrivning av tre olika typer av samhällen, där de sedan fick ange vilket av dem de personligen kände sig mest tilltalat av.

Industrisamhället beskrivs i frågeformuläret som ett samhälle där de

flesta arbetar inom industrin eller vanliga privata eller offentliga tjänster. Vidare är majoriteten av befolkningen lönearbetare till skillnad från hur det var i jordbrukssamhället. Samhällsbilden präglas därför av produktionstekniken. Motsvarande beskrivning av kunskapssamhället betonar att de flesta arbetar med information, kommunikation och kunskaper. Produktionen inriktas på att producera och exportera kunskaper snarare än varor. Det grundläggande i arbetslivet är människans förmåga att utveckla kunskaper och att kommunicera med omvärlden. Den tredje sortens samhälle benämns "biosamhället/ekosamhället". Det beskrivs som ett samhälle där ekologin och biologin står i fokus. Det är också ett samhälle där ekologisk balans för samhället och världen är viktig och dominerar människornas föreställningsvärld.

Valet av samhällstyp är kanske den mest centrala frågeställningen av alla inför framtiden. Det finns ett utbrett samförstånd bland ekonomer och andra samhällsvetare att industrisamhället inte är förenlig med dagens västeuropeiska levnadsstandard. Det kan istället ses som den samhällstyp som motsvarar situationen på femtio- och sextiotalen, och som numera i allt högre grad kännetecknar nyindustrialiserande länder som Brasilien, Indien, Kina och Ryssland. Kunskapssamhället motsvarar på samma sätt den vanligaste föreställningen om den framväxande samhällstypen i Västeuropa och Nordamerika. Det är ett samhälle som ses som oundvikligt inte endast bland många ekonomer, utan även bland de flesta yngre beslutsfattare i politik och näringsliv. Det ekologiska samhället representerar en alternativ syn på framtiden, som framförallt har blivit uppmärksammat på grund av att det utgör kärnan i många "gröna" politiska rörelser.

Diagram 8.5 och 8.6 visar att kunskapssamhället upplevs som det mest attraktiva framtidsscenario hos cirka 60 procent av de själländska ungdomarna och hos knappt hälften av de skånska ungdomarna. Det ekologiska samhället upplevs som ungefär lika attraktivt på Själland och i Skåne med en dryg femtedel av respondenterna, som därför kan betraktas som attraherade av en ekologisk eller grön samhällsideologi. Däremot visar Diagram 8.6 att en mer än dubbelt så stor andel skånska som själländska män tycker bäst om industrisamhället. Det ekologiska samhället är relativt kvinnligt, kunskapssamhället är starkt överrepresenterat bland själländska män, medan industrisamhället är starkt överrepresenterat bland skånska män.

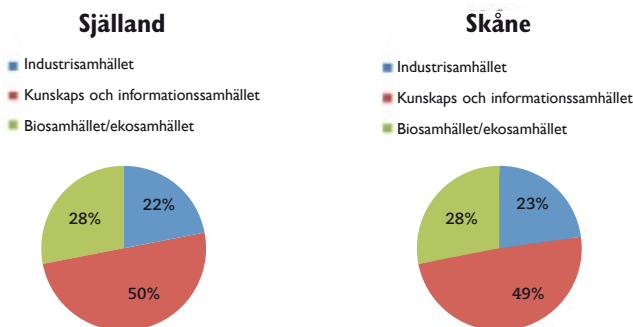

Diagram 8.5: Vilken typ av samhälle är du mest tilltalad av? Gymnasieungdomar i Öresundsregionen, kvinnor

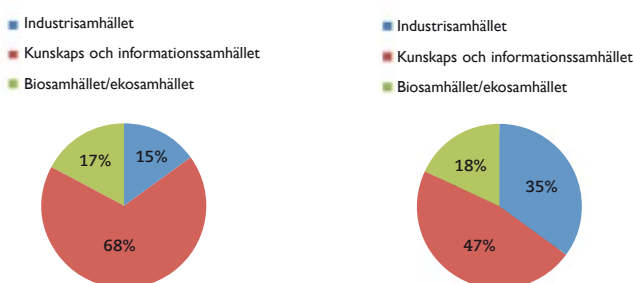

Diagram 8.6: Vilken typ av samhälle är du mest tilltalad av? Gymnasieungdomar i Öresundsregionen, män

Det är en ganska självklar hypotes att en preferens för industriasamhället bör vara sammankopplat med industrialismens värderingsstruktur. Som tidigare nämnts tenderar utpräglat industriella samhällen att vara betydligt mindre toleranta än dagens kunskapsamhälle (Inglehart, 1997). Detta visar sig också vara fallet om man analyserar sambandet mellan individers tolerans och deras idealsamhälle. Speciellt tydligt blir sambandet vid en analys av skånska manliga studerande, eftersom det endast är i denna grupp där det finns tillräckligt antal observationer på i stort sett alla toleransnivåer.

Diagram 8.7 visar andelen som föredrar industri- respektive kunskaps-samhället bland skånska män, indelat i hur många grupper man inte kan

tänka sig som grannar. Bland de maximalt toleranta männen, som accepterar alla de tio grupper som inte har missbruksproblem, motsvarar andelarna ungefär genomsnittet för Själland. Med ökande grad av intolerans stiger andelen som föredrar industrisamhället successivt, och utgör knappt 60 procent av de 90 respondenter som ogillar minst fem av de omnämnda grupperna. Det finns alltså ett mycket starkt positivt samband mellan intolerans och industrisamhället som idealsamhälle bland de skånska männen. För övriga grupper finns också ett signifikant positivt samband, om än inte lika tydligt.

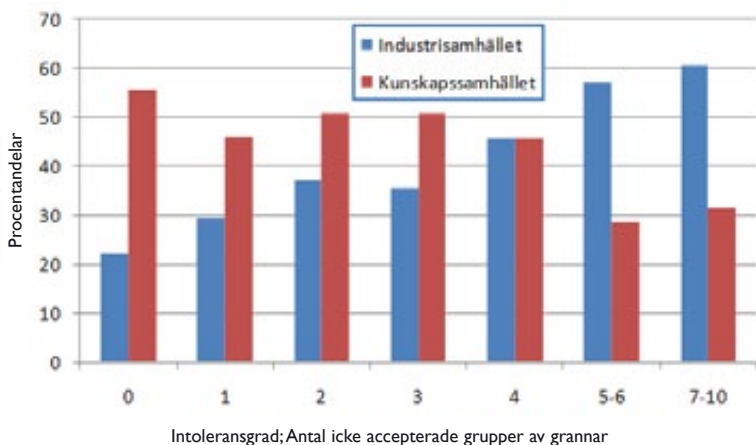

Diagram 8.7: Föredragen typ av samhälle bland manliga gymnasieungdomar i Skåne efter toleransnivå (intoleransgrad = antal icke accepterade grupper av grannar), 2009; procentandelar.

Resultaten pekar entydigt på att det finns värderingsklyftor som normalt sett framförallt avspeglar ett samhälles ekonomiska utvecklingsnivå. En majoritet av ungdomarna i Öresundsregionen föredrar ett postindustriellt samhälle, som kan vara antingen ett kunskapssamhälle eller ett ekologiskt samhälle. Oavsett vilken av dessa två samhällstyper man prioriterar tenderar man att ha toleranta postmaterialistiska värderingar liksom livsprioriteringar som på det stora hela motsvarar nya sociala strukturer.

Samtidigt finns det en minoritet som vill vrida klockan tillbaka till industrisamhället. Man skulle kunna kalla dem reaktionärer i ordets ursprungliga betydelse. Denna grupp finns bland både män och kvinnor på båda sidor av Öresund, men skånska män på yrkesförberedande linje

är dramatiskt överrepresenterade. Gruppen är inte endast mindre tolerant och mer materialistisk än övriga ungdomar. Dessa ungdomar har också en syn på tillvaron som harmonierar väl med en svunnen tid. De är mindre flyttningsbenägna, vill hellre ha industrijobb och är mindre intresserade av arbetets innehåll än ungdomar i gemen.

9 Ungdom vid Öresund förr och nu

Den enkät som analyseras i denna bok är den andra ungdomsundersökning som har genomförts i Öresundsregionen. År 1992 genomförde Christian Wichmann-Matthiessen och Åke E. Andersson en liknande undersökning bland nittonåringar på Själland och i Skåne (Wichmann-Matthiessen och Andersson, 1993). De flesta frågorna i den tidigare enkäten har använts i den nuvarande undersökningen formulerade på exakt samma sätt.

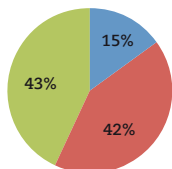
Tyvärre innehöll undersökningen från 1992 inga frågor som var gemensamma med World Values Survey, vilket innebär att den grundläggande värderingsstrukturen inte kan analyseras lika grundligt. Frågorna tog den gången i stället sin utgångspunkt i ett mer konventionellt höger/vänsterperspektiv. En central fråga som emellertid ställdes båda gångerna gällde valet av idealsamhälle. Diagram 9.1 och 9.2 visar hur synen på idealsamhälle bland ungdomarna från Själland och Skåne har förändrats över tiden.

Det finns ett flertal intressanta tendenser som diagrammet belyser. För det första kan vi notera att en större andel själlänningar än skåningar valde industrisamhället 1992, medan 2009 års undersökning visar på det motsatta förhållandet. Den stora förändringen har skett i gruppen själländska män, där andelen som föredrar kunskapssamhället har ökat från 32 till 68 procent, samtidigt som ökningen har varit mindre bland skånska män (från 35 till 47 procent). Ökningen bland kvinnor som föredrar kunskapssamhället har också varit mindre men identisk på Öresunds båda sidor: från 42 till 49 procent. Samtidigt har andelen som vill ha ett ekologiskt samhälle minskat kraftigt i alla grupperna. Till sist är det nu endast i Skåne som industrisamhällets attraktionskraft är större på män än på kvinnor; på Själland är det nu större andel kvinnor än män som föredrar industrisamhället.

a) Själland 1992

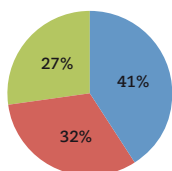
Kvinnor

- Industrisamhället
- Kunskaps och informationssamhället
- Biosamhället/ekosamhället

Män

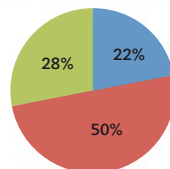
- Industrisamhället
- Kunskaps och informationssamhället
- Biosamhället/ekosamhället

b) Själland 2009

Kvinnor

- Industrisamhället
- Kunskaps och informationssamhället
- Biosamhället/ekosamhället

Män

- Industrisamhället
- Kunskaps och informationssamhället
- Biosamhället/ekosamhället

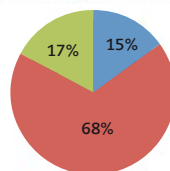
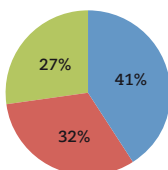
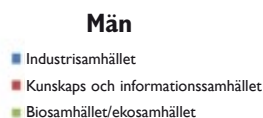
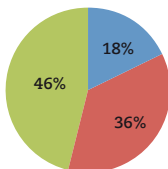
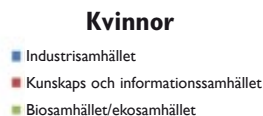

Diagram 9.1: Samhällsideal bland själländska ungdomar, 1992 och 2009

c) Skåne 1992

d) Skåne 2009

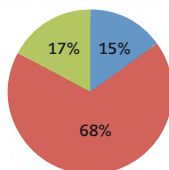
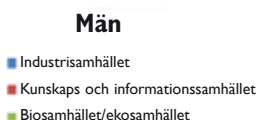
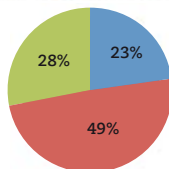
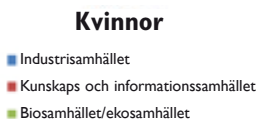

Diagram 9.2: Samhällsideal bland skånska ungdomar, 1992 och 2009

Att försöka att dra slutsatser på grundval av de observerade förändringarna måste oundvikligen baseras på spekulativa resonemang. Endast ett mycket större antal empiriska studier som innehåller samma fråga skulle göra det möjligt att dra mer definitiva slutsatser. Men vi kan ändå notera att den ekonomiska strukturen har förändrats sedan början av nittioalet. På den tiden var det ännu inte lika uppenbart att industrisamhället höll på att förvandlas till ett kunskapssamhälle. Det är därför fullt möjligt att kunskapssamhället verkade lika utopiskt som det ekologiska samhället i många ögon. Västeuropa beskrevs på den tiden oftast som ett industrialiserat samhälle med avancerad tillverkningsindustri som den viktigaste konkurrensfaktorn, och utvecklade länder med en överrepresentation av sådan industri – speciellt Japan och Tyskland – blev ofta betecknade som mer konkurrenskraftiga än USA och Storbritannien av ekonomijournalister.

En annan intressant observation är att Själland i början av nittioalet var mitt inne i den strukturomvandling som Skåne ännu inte riktigt hade börjat gå igenom. Som exempel kan nämnas att mellan tre och fyra gånger så många själlänningar som skåningar var arbetslösa under tidigt nittioal. Idag är arbetslösheten flera procentenheter högre i Skåne. Det är därför troligt att samma ”industrinostalgi” som har observerats i gamla skånska bruksorter var vanligt förekommande i nittioalets Danmark. I dag är Själland helt uppenbart en framgångsrik postindustriell kunskapsregion. Samma sak kan sägas om stora delar av Skåne, men det finns fortfarande både orter och grupper som ännu inte hunnit i kapp.

Att kunskapsområdet ses som den mest attraktiva samhällstypen av en majoritet av Öresundsregionens ungdomar ser vi som ett gott tecken. Anledningen är inte att kunskapsområdet är bra i någon sorts objektiv mening: Den är istället att vi bedömer att kunskapsområdet är det enda realistiska framtidsscenarioet för Öresundsregionen liksom för övriga delar av Danmark och Sverige. En av författarna till denna bok har argumenterat om kunskapsområdets oundviklighet sedan åttiotalet (Andersson och Strömquist, 1988). Visserligen är ett ekologiskt hållbart samhälle en långsiktig nödvändighet, men vi menar att hållbarheten skall ses som ett ofrånkomligt bivillkor till kunskapsproduktionen snarare än som en ersättning för skapande av nya kunskaper. Kanske på grund av att kunskapsområdets olika dimensioner var mer diffusa 1992, använde den tidigare undersökningen frågor som passade bättre in i det konventionella höger-vänsterperspektivet.

En sådan fråga som även ställdes 2009 var att be respondenterna placera in sig själva på en tiogradig höger/vänsterskala. Diagram 9.3 och 9.4 visar att i alla grupper är den politiska mitten mer populär än vänster eller höger, oavsett undersökningstillfälle, men att det trots det finns vissa tendenser. Mest anmärkningsvärt är att en identifiering med höger (8 till 10 på Likertskalan) har blivit mindre populärt i hela Öresundsregionen över tiden, medan en identifiering med vänster (1 till 3) har blivit mer populär på Själland men mindre populär i Skåne.

a) 1992

b) 2009

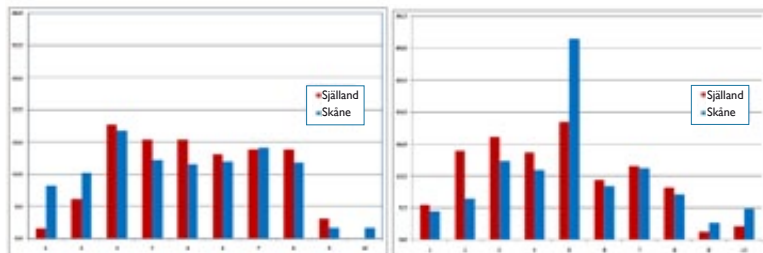

Diagram 9.3: "Hur skulle du vilja placera in dig själv på höger/vänsterskalan?"; gymnasiestuderande kvinnor i Öresundsregionen, 1992 och 2009

a) 1992

b) 2009

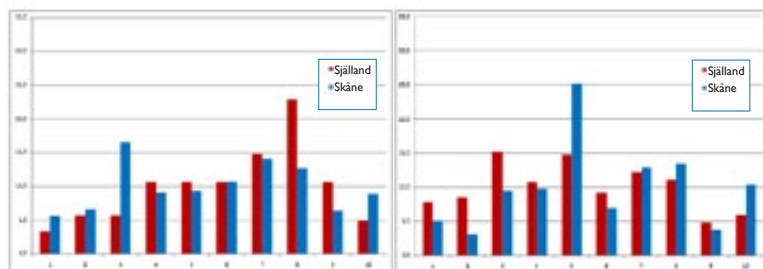

Diagram 9.4: "Hur skulle du vilja placera in dig själv på höger/vänsterskalan?"; gymnasiestuderande män i Öresundsregionen, 1992 och 2009

Det är dock inte säkert att höger-vänsterskalan är speciell användbar i det postindustriella samhället. En analys av sambanden mellan tolerans och politisk självpositionering visar till exempel att det endast finns ett statistiskt signifikant samband: Bland skånska män är höger (7-10) associerat med större andel intoleranta. Men då bör vi komma ihåg att det är fullt möjligt att placera sig inom intervallet (1-7) oavsett vilket av de svenska riksdagspartierna man sympatiserar med. Å andra sidan finns det ett signifikant samband mellan postmaterialismindex och vänster (1-3), men inget nämnvärt samband mellan postmaterialism och politik om man börjar strax till vänster om mitten och sedan fortsätter till extrem höger (4-10).

Som statsvetare spenderar Ronald Inglehart (1997) åtskilliga sidor på att förklara sambandet mellan postmaterialism och den traditionella höger/

vänsterskalan. Den traditionella uppdelningen är mellan en socialistisk vänster som vill ha en stor statlig roll i ekonomin och en konservativ höger som vill ha en mer begränsad inblandning inom ramen för en kapitalistisk marknadsekonomi. När frågor om förstatliganden, skatter och utgifter har ställts inom World Values Survey visar Ingleharts analyser att det inte finns något samband mellan postmaterialism och höger/vänster i fråga om ekonomisk politik. Det förekommer både en preferens för centralplanering och för ren marknadsekonomi i kombination med postmaterialism, men andelarna är de samma som för utpräglade materialister.

Å andra sidan finns det ett signifikant samband mellan postmaterialism och ett antal värderingar som förknippas med den nya gröna snarare än med den gamla röda vänstern. Hit hör en prioritering av miljöpolitik, mänskliga rättigheter och deltagande demokrati. Inglehart analyserar i sammanhanget det tyska politiska systemet och anser att "Die Grünen" är det mest postmaterialistiska partiet medan "Die Republikaner" är det mest materialistiska partiet, medan övriga partier har liknande blandningar av materialism och postmaterialism men med olika ekonomisk politik. Det är kanske därför inte så konstigt att ett enda höger/vänsterindex inte är en speciell effektiv prediktor för postmaterialismindex, och en ännu sämre prediktor för tolerans.

En annan fråga som rör grundläggande värderingar rör ungdomarnas relativa religiositet (se Diagram 9.5). Undersökningsresultaten från 1992 visade att en betydligt större andel av själlänningarna än skåningarna upplevde sig själva som religiösa, och framförallt att två tredjedelar av skåningarna helt tog avstånd från all religion. Resultatet liknar i hög grad WVS-undersökningar av hela befolkningen, som visar att nordbor är mindre religiösa än övriga världen (med undantag av östra Tyskland och Japan), och att Sverige är världens i särklass minst religiösa land.

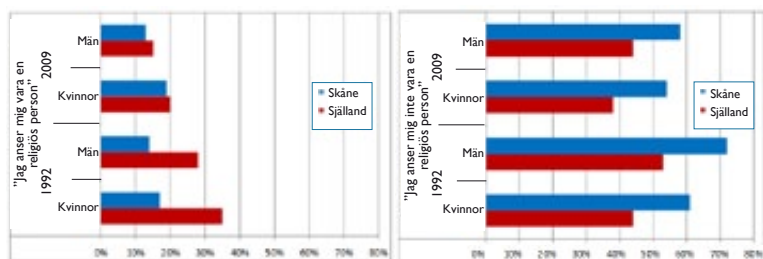

Diagram 9.5: Subjektiv religiositet; gymnasie studerande i Öresundsregionen, 1992 och 2009

De nya resultaten är därför intressanta genom att de visar två skenbart motstridiga tendenser. Å ena sidan har andelen uttryckligen religiösa ungdomar minskat på den danska sidan till en svensk nivå som ligger i stort sett oförändrad sedan 1992. Å andra sidan har fientligheten gentemot religion avtagit på båda sidor om Öresund. Resultatet kan verka något förvirrande, men är i själva verket konsistent med både Ingleharts (1997) och Floridas (2002) resonemang. Det motsvarar också vad som borde förväntas enligt religionssociologerna Rodney Stark och Roger Finke (2000).

Både Inglehart och Florida påpekar att det postindustriella samhället leder till ett ökat intresse för existentiella och spirituella frågor, men samtidigt minskar förtroendet för traditionella religiösa samfund. Enligt Stark och Finke kan man förvänta sig att statskyrkor hela tiden kommer att tappa i förtroende, och att ett samhälles religiositet har ett starkt positivt samband med antalet religiösa samfund som konkurrerar om medlemmar från samma grupp människor. Studier från USA (Pew Forum on Religion and Public Life, 2008) visar dessutom att icke-traditionella trosföreställningar (t.ex. New Age, Zen) växer snabbare än ateism eller ovanliga kristna samfund (och på bekostnad av traditionell kristendom) bland högutbildade amerikaner. Det är därför inte speciellt förvånande att den snabbast växande andelen i Öresundsregionen anger att de inte är religiösa men inte heller icke-religiösa!

Livsprioriteringar förr och nu

Ungdomarna ombads att välja ut sina fyra viktigaste livsprioriteringar bland 19 alternativ i både den tidigare och den senare undersökningen. Resultaten visar en mycket enhetlig bild. De flesta av alternativen är

ungefär lika populära i båda undersökningarna, men det finns vissa tydliga tendenser. Tabell 9.1 ger de fem mest populära livsprioriteringarna på lång sikt både för 1992 och 2009. Den mest iögonfallande skillnaden mellan de två undersökningarna är att ”att vara frisk” har blivit kraftigt nedprioriterat på båda sidorna om Öresund. År 1992 ansåg 82 procent av själlänningarna och 80 procent av skåningarna att den egna hälsan var bland de fyra viktigaste prioriteringarna. Sjutton år senare hade andelarna minskat till 25 procent på Själland och 37 procent i Skåne.

Tabell 9.1: Fem mest populära livsprioriteringarna på lång sikt; gymnasie studerande i Öresundsregionen, 1992 och 2009

Prioritering	1992	Prioritering	2009
<i>Själland</i>			
Att vara frisk	82%	Intressant arbete	50%
Intressant arbete	56%	En att ha barn med	46%
En att ha barn med	46%	Tjäna pengar	38%
Tjäna pengar	35%	Bra bostad	35%
Träffa vänner	25%	Tjejen/killen	26%
<i>Skåne</i>			
Att vara frisk	80%	Tjäna pengar	59%
En att ha barn med	55%	En att ha barn med	51%
Intressant arbete	40%	Intressant arbete	46%
Tjäna pengar	35%	Att vara frisk	37%
Föräldrar/syskon	34%	Bra bostad	32%

Det är svårt att ge något gott skäl till varför den egna hälsan borde nedprioriteras mellan 1992 och 2009. Enligt Inglehart prioriterar människor de målsättningar som de känner är allt annat än självklara. Men hälso-statistik visar att den förväntade livslängden var nästan lika lång 1992 som 2009. Förbättringar i sjukvården och befolkningens hälsa är alldeles för små för att förklara den mycket kraftiga nedgången i prioriteringen av ”att vara frisk”. Eftersom nedgången omfattar alla delregioner och båda könen borde det finnas någon bakomliggande orsak som åtminstone delvis förklarar trenden, till exempel föräldragenerationens hälsoläge eller sjukvårdssystemens utformning, men vi har inte tillräcklig bakgrunds-information för att kunna pröva någon hypotes.

Eftersom hälsan har nedprioriterats är det uppenbart att de övriga alternativen som grupp betraktad måste få större svarsandelar. Resultaten tyder på att det framförallt är bostaden som har blivit högre prioriterad på bekostnad av ”att vara frisk”. En bra bostad fanns inte med på topp-

fem listan i vare sig Själland eller Skåne vid den tidigare undersökningen, men kommer på fjärde och femte plats år 2009 i Själland respektive Skåne. Arbetsegenskaperna upplevs vid båda tillfällena som centrala, och i båda fallen är kvoten mellan andelen som prioriterar arbetets innehåll och andelen som prioriterar arbetets ersättning högre på Själland än i Skåne. Speciellt anmärkningsvärd är den betydligt högre andelen i Skåne som prioriterar att tjäna pengar år 2009, vilket kan tolkas som en indikation på att den framtida försörjningen inte ses som självklar. Kanske Skånes höga ungdomsarbetslöshet är en anledning till att så många ungdomar fokuserar på den egna framtida försörjningsförmågan.

Tabell 9.2 ger en mer detaljerad bild av hur prioriteringen av två av arbetets egenskaper har förändrats över tiden. De själländska resultaten pekar på att sambandet mellan kön och avvägningen mellan intressant och lönsamt arbete har brutits. År 1992 var andelen som prioriterade intressanta arbetsuppgifter 27 procentenheter högre för de själländska kvinnorna än för männen. Sjutton år senare var andelarna identiska. Under samma period minskade avståndet mellan andelarna som prioriterade att tjäna pengar från tolv till fem procentenheter. Även på den skånska sidan minskade skillnaderna, framförallt genom att andelen kvinnor som prioriterade att tjäna pengar ökade från 28 till 56 procent. En plausibel hypotes är att de allt mindre skillnaderna mellan mäns och kvinnors syn på arbetslivet avspeglar de senaste årtiondernas politiska samförstånd om jämställdhet som en av samhällets målsättningar.

Tabell 9.2: Pengar och intresse som prioriteringar i arbetslivet; gymnasie studerande i Öresundsregionen, 1992 och 2009

Att tjäna pengar är en av fyra långsiktiga huvudprioriteringar				
	1992		2009	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Själland	30%	42%	35%	40%
Skåne	28%	44%	56%	62%
Intressant arbete är en av fyra långsiktiga huvudprioriteringar				
Själland	70%	43%	50%	50%
Skåne	49%	34%	50%	42%

Det har blivit vanligare att ange en bra bostad som en långsiktig prioritering i både Själland och Skåne. Eftersom bostaden enligt i stort sett alla empiriska undersökningar är en inkomstelastisk vara, är det inte förvånande att bostadens olika kvaliteter värderas allt högre i en expansiv samhälls-

ekonomi. Ungefär en tredjedel av ungdomarna i Öresundsregionen angav 2009 att en bra bostad är en av de fyra viktigaste målsättningarna i livet, vilket måste anses vara en hög andel med tanke på att minst nio av de 19 möjliga målsättningarna skulle kunna ingå i en allmänmänsklig beskrivning av ett fullvärdigt liv.

Ett flertal svenska och nordiska ungdomsundersökningar (se t.ex. Andersson, Fürth och Holmberg, 1997) har visat att en stor majoritet av alla ungdomar sedan åtminstone 1990 anser att villa eller småhus är den mest attraktiva bostadstypen. Det är därför föga förvånande att en stor majoritet av Öresundsregionens ungdomar helst vill bo i villa både år 1992 och år 2009 (se Diagram 9.6). De förändringar som skett är att andelen själlänningar som föredrar villaboende har ökat från 64 till 78 procent, medan andelen skåningar som långsiktigt vill bo i villa har minskat från 89 till 82 procent. Vid det tidigare tillfället var en betydligt större andel skåningar än själlänningar intresserade av villaboende; år 2009 var andelarna som ville bo i de olika bostadstyperna i stort sett de samma på båda sidorna om Öresund.

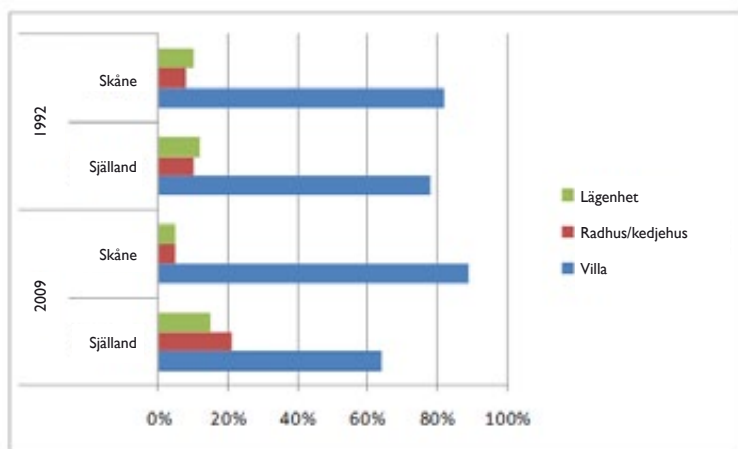

Diagram 9.6: Önskad bostadstyp om ca 15 år; gymnasie studerande i Öresundsregionen 1992 och 2009

En enkel beskrivning av synen på bostadstyp skulle konstatera att en stor majoritet vill bo i villa samt att själlänningar har blivit mer angelägna om villaboende medan skåningar har blivit något mindre angelägna. Det är

naturligtvis korrekt, men det är värt att påpeka att halva nedgången i Skåne kan förklaras av att ungdomar med utomeuropeisk bakgrund är överrepresenterade bland den grupp som föredrar radhus eller lägenhet. Om den etniska sammansättningen hade varit oförändrad i Skåne mellan 1992 och 2009, är det inte troligt att andelen som vill bo i villa skulle ha minskat nämnvärt (se tabell 7.4). Villaboendets attraktivitet jämfört med andra bostadstyper är förvånansvärt stabilt över tiden.

Har ”andra sidan” blivit mer attraktiv efter bron?

I kapitel 8 visade vi att en stor andel av Öresundsregionens ungdomar, speciellt på den skånska sidan, är villiga att dra nytta av de nya möjligheter som Öresundsbron har förverkligat. Detta gäller framförallt den stora regionala arbetsmarknad som på sikt kan förväntas bli till och med mer mångfacetterad än i Stockholmsregionen. Men uppstod den nya ”Öresundsmentaliteten” före eller efter bronns färdigställande?

Tabell 9.3 visar att den faktiska antalet resor över Öresund bland ungdomarna har ökat något på Själland, men minskat något i Skåne. Liksom 17 år tidigare var det betydligt vanligare för skåningar att besöka Själland än vice versa. Vi bör emellertid komma ihåg att tidskostnader är minst betydelsefulla för turistresor, och antagligen speciellt för ungdomars turistresor, eftersom de tenderar att ha mer fritid än den förvärsarbetande befolkningen.

Tabell 9.3: "Hur många gånger har du besökt andra sidan av Öresund under de senaste tre åren?"; gymnasiestudenter i Öresundsregionen, 1992 och 2009

	1992		2009	
	Själland	Skåne	Själland	Skåne
Minst en gång	73%	99%	80%	98%
Minst tre gånger	28%	95%	34%	85%

Den riktigt intressanta frågeställningen har att göra med benägenheten att arbeta, bo eller studera på andra sidan Öresund. Tabell 9.4 visar att benägenheten har ökat i 10 av 12 möjliga fall. Vi kan också se att stora andelar av de skånska ungdomarna redan år 1992 var beredda att arbeta, bo eller studera på Själland, medan en stor andel av själlänningarna var beredda att arbeta i Skåne. De verkligt stora förändringarna är dels att andelen av själlänningarna som är villiga att bo i Skåne har ökat kraftigt (från 8 till 28 procent), samtidigt som andelen skåningar som är villiga att arbeta på Själland också har ökat kraftigt (från 64 till 84 procent).

Tabell 9.4: Villighet att arbeta, bo eller studera på andra sidan Öresund; gymnasiestuderande i Öresundsregionen, 1992 och 2009

	1992		2009	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
<i>Själland</i>				
Arbeta	34%	58%	49%	53%
Bo	8%	9%	24%	32%
Studera	12%	11%	12%	15%
<i>Skåne</i>				
Arbeta	63%	66%	86%	83%
Bo	40%	35%	48%	47%
Studera	38%	32%	47%	36%

Resultatet stöder hypotesen att den allmänna inställningen till olika aktiviteter främst styrs av andra motiv än förväntad alternativkostnad, men att förändringar i benägenheten att ägna sig åt en specifik aktivitet i allra högsta grad påverkas av förväntade objektiva kostnader, oavsett om dessa kostnader mäts som tidsförluster eller i kronor.

Efter Öresundsbronns invigning minskade tidskostnaderna avsevärt. En effekt av detta har varit att allt fler själlänningar har lyckats minska sina boendekostnader genom att köpa villor eller bostadsrätter i Skåne (mestadels i Malmö). En annan effekt har varit att en allt större andel skåningar har sökt jobb på Själland med betydligt högre lön än för motsvarande jobb i hemorten. En mycket påtaglig illustration av det senare förhållandet är att det tio år efter Öresundsbronns öppnande var lika vanligt att bli tilltalad på svenska som på danska av Kastrups serveringspersonal. De danska pionjärerna på Malmös bostadmarknad och de skånska pionjärerna på Köpenhamns arbetsmarknad har inte bara gynnats personligen av en fördelaktig kombination av inkomster och utgifter; de har också bidragit till informationsspridningen om Öresundsregionens praktiska möjligheter.

Effekten är uppenbar. En mycket stor majoritet på 85 procent av de skånska ungdomarna kunde år 2009 tänka sig att arbeta på Själland. I de kommuner som ligger närmast brofästet (Malmö och Vellinge) är andelen 90 procent, medan i de mest avlägsna kommunerna (t.ex. Ängelholm) är däremot andelen drygt 70 procent. Det är självklart att det innebär en större uppoffring att ta ett jobb på Själland för någon som bor i Ängelholm eller Båstad än för någon som bor i Malmö. Värderingarna må vara de samma, men objektiva kostnader inverkar på sannolikheter i förväntad riktning.

Även om endast 28 procent av själlänningarna är villiga att bo i Skåne, är denna andel betydligt mycket högre än de åtta procent som gav uttryck för samma villighet nio år innan det fanns någon Öresundsbro. Själlänningar kanske inte är lika attraherade av skånska villor som skåningar är attraherade av själländska jobb, men det skulle förvåna mycket om en eventuell framtida reduktion i pendlingskostnader – till exempel genom snabbare tåg eller billigare månadskort – inte skulle leda till ännu högre andelar som vill arbeta eller bo på den andra sidan.

10 Sammanfattning och slutsatser

En värderingsundersökning kan se ut på många olika sätt. Enklast är att ställa ett antal allmänt intressanta frågor och sedan redovisa resultaten som en deskriptiv analys. Det är självklart ett helt legitimt tillvägagångssätt, men frågan är om det ger någon större insikt i varför värderingarna ser ut som de gör. I den här boken har vi varit mer ambitiösa. Vår ambition har varit att förstå de processer som leder till nya värderingsstrukturer, och också att förstå varför det finns värderingsmässiga skillnader mellan olika grupper i en befolkning.

För att åstadkomma en djupare analys är det ofta relevant att först göra en översiktlig kartläggning av den population och region som analysen handlar om. I det här fallet är populationen sistaårsstuderande vid gymnasieskolor och den regionala avgränsningen omfattar hela Själland och de skånska kommunerna vid Öresund. Urvalet baserades på ett så kallat slumpmässigt gruppurval, vilket innebär att skolklasser från hela regionen slumpmässigt valdes ut. De utvalda respondenterna fick sedan fylla i en enkät under lektionstid.

Öresundsregionen är intressant både för att det är en region under omvandling och för att omvandlingen bland annat omfattar ett försök att skapa en integrerad storstadregion av två regioner i olika länder. Vi skall därför försöka att kortfattat sammanfatta Öresundsregionens speciella kännetecken.

Öresundsregionen

Regionen i snäv mening omfattar Hovedstadsregionen i Danmark och Stormalmö i Sverige. Dess maximala framtida utsträckning är betydligt större: det är fullt möjligt att med hjälp av riktade investeringar i transportsystemen uppnå en integrerad storstadsregion som omfattar hela Danmark öster om Fyn och hela Skåne. Den regionala integrationen syftar då på ett gemensamt pendlingsområde med arbets- och bostadsmarknader som med lätthet kan nås från alla delar av regionen. Den större Öresundsregionen har idag 3.6 miljoner invånare, vilket innebär att den är avsevärt större än den nya förstorade Stockholmsregionen som även innefattar Uppsala. Drygt två tredjedelar bor på den danska sidan av Öresund.

Öresundsregionen är en postindustriell region. Det finns många skäl för att påstå detta. Ett skäl är regionens specialisering på forskning och utveckling. En jämförelse mellan alla världens stadsregioner med mer än två miljoner invånare visar att Öresundsregionen kommer på tredje plats

i fråga om publikationer i vetenskapliga tidskrifter per invånare. Boston och Stockholm-Uppsala är de enda riktiga storstadsregionerna som har en mer utpräglad fokusering på vetenskaplig forskning. Internationella undersökningar visar också att regionen har fyra av världens 500 ledande universitet, vilket är fler än hela Indien eller hela Afrika.

Men regionen är inte helt enhetlig i sina olika delar. Själland kännetecknas av betydligt högre lönenivåer men också högre bostadspriser än Skåne. På den skånska sidan finns också betydligt större klyftor mellan utpräglat expansiva kunskapsintensiva orter och orter med avindustrialiseringsproblem. De närliggande kommunerna Lund och Landskrona är kanske det tydligaste exemplet. Medan Lund har Sveriges mest välutbildade befolkning och en specialisering på forskning, utbildning och högteknologisk industri, präglas Landskrona av hög arbetslöshet, låg genomsnittlig utbildning och framgångar för främlingsfientliga politiker.

Framgången för främlingsfientliga politiker förutsätter att det finns många invandrare, och det är också fallet i hela Öresundsregionen. Ungefär en femtedel av befolkningen är första eller andra generationens invandrare från något land utanför Norden. Merparten är muslimer från Mellanöstern. Hur väl invandringen fungerar beror både på efterfrågan och utbud. Mer specifikt beror det på tillgång till arbetsplatser, möjligheter för entreprenörskap samt om invandrare har kunskaper som passar ihop med den ekonomiska strukturen. Erfarenheten är blandad, delvis beroende på att invandrare är betydligt mer kulturellt heterogena än invånare med djupare rötter i regionen. Speciellt i de mer expansiva delarna har det funnits möjligheter för ett omfattande entreprenörskap, och universiteten har attraherat ett stort antal högutbildade invandrare. Samtidigt finns det stora arbetslöshetsproblem, framförallt bland de invandrare som härstammar från traditionella landsbygdsmiljöer och som har haft svårt att fungera i en modern eller postmodern storstadsmiljö. Problemen är speciellt allvarliga i de orter som skulle haft ekonomiska problem även utan några invandrare.

Regionen kan därför i korthet beskrivas som en postindustriell och invandrantät kunskapsregion som under de senaste trettio åren har genomgått en strukturomvandling från att ha varit ett utpräglat industrisamhälle. Själland ger intryck av att ha kommit en liten bit längre i omvandlingsprocessen, eftersom det i Skåne finns orter och stadsdelar med en socioekonomisk befolkningsstruktur som är typisk för en regional specialisering på tillverkningsindustri.

Den teoretiska infallsvinkeln

För att åstadkomma en djupare analys av värderingar i en postindustriell region krävs ett eller ett par teoretiska fundament. Vi har använt oss av två delvis komplementära teorier för att generera prövningsbara hypoteser. Den första teorin formulerades av Ronald Inglehart (1997) och har att göra med hur ett nytt värderingssystem (postmaterialism eller postmodernism) håller på att ersätta ett äldre system (materialism eller modernism) i världens mest utvecklade länder. Teorin bygger på att en individs värderingar avspeglar objektiv resursknapphet under uppväxtåren, och den empiriska analysen har hittills bedrivits på nationell nivå.

Den andra teorin formulerades först av en av medförfattarna till denna bok (Andersson och Strömquist, 1988), och har under senare tid vidareutvecklats av framförallt Richard Florida (2002). Teorin pekar liksom Ingleharts på den mångfasetterade strukturomvandling som har präglat omvandlingen från industri- till kunskapssamhället. Men i fokus står inte nationalstaten; i stället betonas att vissa stadsregioner och yrkesgrupper genomgår strukturomvandlingen först. Florida betonar i sin variant av teorin att framgångsrika postindustriella regioner kräver teknologi (infrastruktur och F&U), talang (kompetens och kreativitet) och tolerans inför avvikande grupper. Framförallt den sistnämnda faktorn är höggradigt relevant när värderingsstrukturen analyseras.

Mikro, meso och makro

Oavsett vilken teori som utgör basen för empiriska analyser är det önskvärt att den är tillämpbar på många olika nivåer. Mikronivån har i samhällsvetenskapliga sammanhang att göra med individuellt beteende, vilket innebär att en teori formuleras med utgångspunkt från hur en individ interagerar med människor, organisationer och sociala miljöer. Alla bra samhällsvetenskapliga teorier bör kunna formuleras med en enskild individ som utgångspunkt.

Ofta är det svårt att utföra empiriska undersökningar på individnivån om man inte ägnar sig åt psykologiska experiment. Därför sker i allmänhet de flesta undersökningar genom att studera beteende i *meso* eller *makro*. En undersökning av en åldersklass inom en storstadregion är en utpräglad mesoanalys. Ingleharts undersökningar av totalbefolkningar i olika länder är däremot en makroanalys. Allra bäst är samhällsvetenskaplig forskning som utgår från individen, har implikationer för utfall i meso och makro, och som kan analyseras med ett antal olika empiriska metoder (Andersson, 2008). I vår analys av ungdomsvärderingar använde vi oss av statistisk sambandsanalys på mesonivå, men vi utförde också

makroanalys på nationsnivå för att belysa olika variablers betydelse utanför Öresundsregionen (se kapitel 3). Det empiriska makroresultaten bestyrker att det finns ett starkt samband mellan en rad ekonomiska och politiska utvecklingsindikatorer, postmaterialism och tolerans.

Hypotesprövning

På grundval av de utvalda teorierna prövades ett antal hypoteser som är föremål för en ingående analys, först genom den komplementära makroanalysen i kapitel 3 men framförallt genom att ingående analysera relevanta resultat från ungdomsundersökningen (kapitel 4 till och med 9). Hypoteserna baseras framförallt på teoretiska resonemang som de formulerats av Åke E. Andersson, Ronald Inglehart och Richard Florida, men också på tidigare resultat från jämförbara ungdomsundersökningar (Wichmann-Matthiessen och Andersson, 1993; Andersson, Fürth och Holmberg, 1997). Sammantaget generar dessa olika källor ett stort antal relevanta hypoteser. Som exempel kan nämnas att Öresundsregionens ungdomar bör vara mer postmaterialistiska och toleranta än större delen av världens befolkning; att tolerans gentemot homosexuella är en bättre indikator på samhällsstruktur än andra former av tolerans; och att studerande vid teoretiska linjer kan förväntas vara mer postmaterialistiska och toleranta än studerande vid yrkesförberedande gymnasielinjer.

Kontinuitet med tidigare undersökningar

Enkäten bestod till största delen av frågor som använts vid tidigare undersökningar. Detta är en fördel, eftersom undersökningsresultaten därmed kan jämföras med resultat från andra tidpunkter eller regioner. Den mest rikhaltiga källan för komparativ analys är World Values Survey (WVS), som omfattar mer än 80 länder där undersökningar i vissa fall har genomförts under mer än tre decennier. Fyra av frågorna från WVS visade sig vara speciellt betydelsefulla: dels de tre frågor som motsvarar Ingleharts postmaterialismindex och dels frågan där respondenter får ange sin acceptans av tolv grupper som avviker på ett eller annat sätt från majoritetsbefolkningen.

Vi använde oss också av ett antal frågor som ställdes vid 1992 års ungdomsundersökning i Öresundsregionen. Speciellt betydelsefull visade sig synen på olika samhällstyper vara, liksom synen på att arbeta, bo eller studera på andra sidan Öresund. Frågor som ställdes med utgångspunkt från ett traditionellt höger/vänsterperspektiv visade däremot att den skalan håller på att bli för endimensionell för det postindustriella samhället.

Teoretisk utvidgning

Analysen av undersökningsresultaten gjorde det möjligt att pröva ett stort antal hypoteser. Det är i sammanhanget viktigt att konstatera att resultaten utgör en utvidgning av de två teorier som tillsammans utgör utgångspunkten för den empiriska analysen. Analysen av postmaterialism innebär en generalisering av Ingleharts resonemang till att även omfatta mindre regioner och olika grupper inom samma regionbefolkning. Det innebär med andra ord en övergång från makro- till mesoanalys. Fokusering på socioekonomiska grupper och stadsregioner är gemensam med de analyser som tidigare genomförts av Åke E. Andersson och Richard Florida, men till skillnad från deras tidigare analyser studerar vi subjektiva värderingar snarare än objektiva utfall. Florida har till exempel studerat yrkesstruktur och andelar sexuella och etniska minoriteter i olika amerikanska storstadsregioner. Det gör inte vi i den här analysen. Vi studerar istället den subjektiva värderingen av olika yrken samt tolerans gentemot olika minoriteter. Denna studie kan därför ses som ett subjektivt komplement till de objektiva analyser som hittills har använts för att identifiera de grupper och regioner som driver den pågående strukturomvandlingen i Västeuropa och Nordamerika.

Vad visar resultaten?

Ungdomars värderingar saknar inte struktur. De finns starka mönster som kommer fram när de undersöks systematiskt med hjälp av olika statistiska metoder. Framförallt är det tydligt att resultaten bekräftar de flesta av de hypoteser som baseras på teoretiska resonemang eller tidigare empiriska undersökningar.

Styrkan i slutsatserna varierar dock. Vi kan utan tvekan påstå att resultaten på det stora hela stöder den postmoderniseringsteori som utvecklats av Inglehart, men postmaterialismindex är i de flesta fall inte den bästa indikatorn på de värderingar och preferenser som borde känneteckna ett postindustriellt kunskapssamhälle. Redan tidigare har de funnits miss-tankar om att postmaterialismindex inte är tillräckligt stabilt för att vara oberoende av konjunktursvängningar. Undersökningsresultaten styrker kritiken, även om indexet på det stora hela tenderar att samvariera med övriga variabler enligt förväntan.

Däremot ger undersökningsresultaten ett mycket stark stöd för de teorier om "K-samhället" och den "kreativa klassen" som utvecklats av Åke E. Andersson och Richard Florida. Stödet är desto starkare eftersom dessa teorier – till skillnad från Ingleharts – har formulerats utan hänsyn till resultat från värderingsundersökningar. Vi vågar påstå att vissa mått

på social tolerans är *bättre* indikatorer på ett samhälles utvecklingsnivå än Ingleharts postmaterialismindex. Speciellt gäller detta tolerans gentemot homosexuella, vilket stöder Floridas användande av ett "gay index" som indikator på en regions kreativitet.

På individnivå har olika toleransmått starka statistiskt signifikanta samband med gymnasielinjens inriktning, kreativa yrkens attraktivitet, musikalisk och konstnärlig verksamhet och synen på industrisamhället. Detta innebär att studerande på studieinriktade linjer är mer toleranta, liksom studerande som attraheras av kreativa yrken och ägnar sig åt konstnärlig verksamhet. Resultaten stödjer också hypotesen att det kreativa samhället innebär något mer utöver större investeringar i human kapital, det vill säga längre genomsnittlig utbildningstid. Det visar sig nämligen att de ungdomar som attraheras av yrket "konstnär/artist" utgör den i särklass mest toleranta – och därför mest postindustriella – gruppen, samtidigt som många typer av konstnärskap och artisteri inte kräver någon lång högskoleutbildning. Det är också viktigt att påpeka att det finns en överrepresentation av studerande på yrkesinriktade linjer som attraheras av konstnär/artist, trots att yrkesinriktade linjer annars har ett starkt negativt samband med tolerans. Resultaten visar också att toleranta ungdomar tenderar att lägga större vikt på arbetets innehåll och mindre vikt på hur hög lönen är. Detta är helt i enlighet med förväntan.

Själlänningar är genomsnittligt mer toleranta än skåningar, vilket borde förväntas eftersom Själland har en mer postindustriell ekonomisk struktur. Intoleranta värderingar är kraftigt överrepresenterade i en snävt definierad grupp: skånska män på yrkesinriktade linje. Det finns också en tendens till att denna grupp är mer intolerant i den mån de inte bor i Malmö, Lund eller Vellinge.

De två långsiktiga livsprioriteringar som har de starkaste positiva sambanden med tolerans är "intressant arbete" och "att ägna mig åt musikalisk eller annan konstnärlig verksamhet". Det vore svårt att sammanfatta det kreativa samhället på ett mer träffande sätt.

Öresundsintegrationens subjektiva dimension

Redan 1992 var en stor del av de skånska ungdomarna villiga att arbeta, bo eller studera på Själland, men resultaten visar att samtliga andelar är ännu högre nu. Speciellt gäller detta benägenheten att arbeta på Själland. I kommuner nära det svenska brofästet (Malmö, Lund och Vellinge) är nu 90 procent villiga att arbeta på Själland. Det är också något större andelar av de skånska ungdomarna som är beredda att bo eller studera på Själland 2009 än 1992.

Av de själlännska ungdomar som deltog i 1992 års ungdomsundersökning var ungefär hälften beredda att arbeta i Skåne, men endast en tiondel kunde tänka sig att bo eller studera där. Den stora skillnaden 2009 är att andelen som kan tänka sig att bo i Skåne har mer än tredubblats, från 8 till 28 procent. Fortfarande kan endast en liten andel tänka sig att studera i Skåne, medan ungefär hälften skulle kunna tänka sig en skånsk arbetsplats.

Resultaten stöder hypotesen att ursprungliga värderingar inte påverkas av kostnadsnivåer, men att förändringar av kostnader leder till värderingsförändringar i förväntad riktning. Öresundsbron har orsakat lägre kostnader för att bo i (relativt billiga) Skåne och att arbeta på (relativt välbetalda) Själland. De största värderingsförändringarna gäller således andelen skåningar som kan tänka sig att arbeta på Själland och andelen själlänningar som kan tänka sig att bo i Skåne.

Slutsatser

Den stora majoriteten ungdomar i Öresundsregionen är toleranta, vill arbeta inom något kunskapshanterande yrke och vill inte tillbaka till industrisamhället. Det är också utomordentligt tydligt att de helst vill bo i villa och att en stor andel kan tänka sig att arbeta på andra sidan Öresund.

Men det finns en avvikande minoritet som vill vrida kockan tillbaka. Det är svårt att mäta storleken på gruppen, eftersom kunskapssamhällets värderings- och preferensstruktur har så många olika dimensioner. Men det lär inte vara helt missvisande att påstå att ungefär en tiondel av själlänningarna och de skånska kvinnorna kan ingå i gruppen. Det stora undantaget är skånska män. I den gruppen kan så många som en tredjedel betraktas som intoleranta individer (de vill ha en homogen befolkning) med en nostalgisk inställning till ett numera föråldrat industrisamhälle. Bland de skånska männen är den avvikande minoriteten nästan inte en minoritet alls om de går på yrkesinriktade linjer. Å andra sidan är skånska män på studieförberedande linjer betydligt mer lika skånska kvinnor och själlänningar. Öresundsbor får vara beredda på att det kommer att finnas en missnöjd intolerant minoritet under överskådlig framtid.

Värderingar har ofta sitt ursprung i någon religion eller politisk filosofi. Detta gäller naturligtvis också Skåne och Själland, med värderingsmässiga rötter i en typisk nordeuropeisk blandning av protestantism, liberalism och socialism. Men vi hävdar att värderingsförändringar uppstår när nya värderingar blir "lönsamma" i samhällsekonomisk bemärkelse. Både kristendomen och islam må en gång ha förklarat marknadsränta som ett omoraliskt fenomen. Problemet var att utkrävande av ränta är en förutsätt-

ning för ekonomisk utveckling. Räntan blev därför för lönsam för att förkastas; en acceptans av ränta blev en del av den allmänna värderingsstrukturen.

I industrisamhället var det inte nödvändigt att vara särskilt tolerant. Det räckte att det fanns en liten innovativ minoritet som var beredd att bryta mot konventionerna, trots att de fick utstå kritik. För folkflertalet var det fullt tillräckligt att vara en disciplinerad kugge i produktionsmaskineriet. Det nya kreativa kunskapssamhället är annorlunda. Nya idéer krävs av fler än av en liten asocial men ofta välbärgad minoritet. Kreativiteten måste omfatta stora delar av befolkningen, och därför krävs ett allmänt tolerant sinnelag. Nya idéer kommer också ofta utifrån: från människor med okonventionella personliga erfarenheter. Dessa är ofta från någon så kallad minoritetsgrupp: de må vara homosexuella, utövare av zenbuddhism eller libaneser. Poängen är att mångfald har blivit mer lönsam än någonsin. Därför har också tolerans blivit lönsam. Lönsamma värderingar tenderar att spridas.

Referenser

- Andersson, D.E. (1997). "Regions and the Collectivity: The Case of Stockholm." I Å.E. Andersson, B. Hårsman och J.M. Quigley (red.), *Government for the Future: Unification, Fragmentation, and Regionalism*. Amsterdam: Elsevier, s. 245-285.
- Andersson, D.E. (1997). *Hedonic Prices and Center Accessibility: An Empirical Study of the Market for Condominium Housing in Singapore*. Stockholm: KTH Högskolestryckeriet.
- Andersson, D.E. (2008). *Property Rights, Consumption, and the Market Process*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Andersson, D.E. och Å.E. Andersson. (2008). "Infrastructural Change and Secular Economic Development." *Technological Forecasting and Social Change*, 75: 799-816.
- Andersson, D.E., O.F. Shyr och J. Fu. (2010). "Does High-speed Rail Accessibility Influence Residential Property Prices? Hedonic Estimates from Southern Taiwan." *Journal of Transport Geography*, 18: 166-174.
- Andersson, Å.E. (1985). *Kreativitet, storstadens framtid: en bok om Stockholm*. Stockholm: Prisma.
- Andersson, Å.E. och D.E. Andersson. (2006). *The Economics of Experiences, the Arts, and Entertainment*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Andersson, Å.E., och D.E. Andersson. (2008). "Requirements for the Region's Economic Development. I *National Atlas of Sweden: The Stockholm-Mälaren Region*. Gävle: Kartförlaget, s. 98-131.
- Andersson, Å.E., T. Fürth och I. Holmberg. (1997). 70-talister: *Om värderingar förr, nu och i framtiden*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Andersson, Å.E., och U. Strömquist. (1988). *K-samhällets framtid*. Stockholm: Prisma.
- Andersson, Å.E., och P. Sylwan. (1997). *Framtidens arbete och liv*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Boschma, R.A., och M. Fritsch. (2009). "Creative Class and Regional Growth: Empirical Evidence from Seven European Countries." *Economic Geography*, 85(4): 391-423.
- Cheshire, P., och S.C. Sheppard. (1995). "On the Price of Land and the Value of Amenities." *Economica*, 62: 247-267.
- Crafts, N. (2004). "Globalisation and Economic Growth: A Historical Perspective." *World Economy*, 27: 45-58.
- Florida, R. (2002). *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community, and Everyday Life*. New York: Basic Books.
- Florida, R. (2008). *Who's Your City?: How the Creative Economy Is Making Where to Live the Most Important Decision of Your Life*. New York: Basic Books.
- Folin, J. (2010). "Integration – via betalkort." *Kvällsposten* (ledare, 2010-04-01).
- Grübler, A. (1990). *The Rise and Fall of Infrastructures: Dynamics of Evolution and Technological Change in Transport*. Heidelberg: Physica-Verlag.
- Haynes, K.E. (2002). "Substitution and Complementarity Effects Between Telecommunication and Transportation: A Demand Approach." In Y. Higanoi, P. Nijkamp, J. Poot, and K.V. Wyk (Eds.), *The Region in the New Economy*. Burlington, VT: Ashgate, pp. 35-45.
- Heikkila, E., P. Gordon, J.I. Kim, R.B. Peiser, H.W. Richardson och D. Dale-Johnson. (1990). "What Happened to the CBD-Distance Gradient: Land Values in a Policentric City." *Environment and Planning A*, 21(2): 221-232.
- Inglehart, R. (1977). *The Silent Revolution*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and Post-modernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton: Princeton University Press.

- Inglehart, R. (2000). "Globalization and Post-modern Values." *Washington Quarterly*, 23(1): 215-228.
- Maddison, A. (1982). *Phases of Capitalist Development*. Oxford: Oxford University Press.
- Mokyr, J. (1990). *The Lever of Riches: Technological Creativity and Economic Progress*. Oxford: Oxford University Press.
- Mueller, J.Z. (2002). *The Mind and the Market: Capitalism in Modern European Thought*. New York: Alfred A. Knopf.
- Nordiska rådet. (2008). "Stigende pendling fra Malmö til København." Nedladdat 2010-05-11: <http://www.norden.org/da/aktuelt/nyheder/stigende-pendling-fra-malmo-til-koebenhavn>
- Pew Forum on Religion and Public Life. (2008). *U.S. Religious Landscape Survey: Religious Affiliation – Diverse and Dynamic*. Washington, D.C.: Pew Forum on Religion and Public Life.
- Schumpeter, J.A. (1912). *Theorie der Wirtschaftlichen Entwicklung*. Leipzig: Duncker und Humblot.
- Stark, R. Och R. Finke. (2000). *Acts of Faith: Explaining the Human Side of Religion*. Berkeley: University of California Press.
- Welzel, C., och R. Inglehart. (2005). "Liberty Aspirations and Democratization." *Politische Vierteljahresschrift*, 46(1): 62-+.
- Wichmann Matthiessen, C. och Å.E. Andersson. (1993). *Øresundsregionen: Kreativitet, Integration, Vækst*. København: Munksgaard.

ÖRESUNDS- REGIONENS FRAMTID

En ungdomsgenerations värderingar

I Öresundsregionens framtid presenteras en unik och viktig analys. Den bygger på detaljerade uppgifter från en stor mängd danska och svenska ungdomar i Öresundsregionen. Svaren hålls upp mot internationella studier och modern ekonomisk teori.

Ur detta framträder en detaljerad analys av flera viktiga framtidsfrågor. Det gäller arbetsmarknaden med frågor kring rekrytering och kompetensförsörjning. Det gäller bostadsmarknaden och med kvalificerade bedömningar av hur framtidens preferenser ser ut. Strategiska frågor kring samspelen mellan tolerans och tillväxt i regionen analyseras.

Författarna visar att det har vuxit fram en Öresundsidentitet i regionen hos ungdomar på båda sidor. Många tar vara på den nya regionen idag och ännu fler kan tänka sig bo, studera eller arbeta på andra sidan i framtiden. Men det finns också tydliga minoriteter med värderingar som kan hämma utvecklingen.

Forskningsprojektet är finansierat av Tekn Dr Ernst Wethjes Fond (som förvaltas av Handelskammaren), Sparbankstiftelsen Skåne, Region Skåne, Malmö Stad och Krakfonden.

Boken är intressant för alla som intresserar sig för samhällsfrågor och politisk eller ekonomisk utveckling. För dagens beslutsfattare, investerare och samhällsanalytiker i Öresundsregionen är den närmast obligatorisk.

Handelskammaren
I sydsvenska företags intresse